

KILAVUZ

Ulusal Önleme
Mekanizmalarının

**Kurulumu ve Tayin
Edilmesi**

Bu kitap, İşkencenin Önlenmesi Derneği tarafından 2006 yılında Establishment and Designation of National Preventive Mechanisms orijinal adıyla yayınlanmıştır. Kitabın Türkçe her türlü yayın ve çoğaltma hakkı İşkencenin Önlenmesi Derneği (APT) tarafından Türkiye İnsan Hakları Vakfı'na (TİHV) verilmiştir. Kitabın İngilizce'den Türkçe'ye çevirisi Eren tarafından yapılmıştır.

Türkçe eserin telif hakları Türkiye İnsan Hakları Vakfı'na aittir, fikir ve sanat eserleriyle ilgili her türlü hakkı saklıdır. Kaynak gösterilmek kaydıyla eserden alıntı yapılabilir.

Türkiye İnsan Hakları Vakfı

Akbaş Mahallesi Sarıca Sokak No: 7/1 Altındağ 06080, Ankara

Tel: (0 312) 310 66 36 Faks: (0 312) 310 64 63

[E-posta: tihv@tihv.org.tr](mailto:tihv@tihv.org.tr)

© 2007 Türkiye İnsan Hakları Vakfı

İşkenceyi Önleme Derneği

İşkenceyi Önleme Derneği (İÖD) Cenevre’de kurulu bulunan bağımsız bir hükümet dışı kuruluştur. 1977’de İsviçreli bankacı ve avukat Jean-Jacques Gautier tarafından kurulmuştur. İÖD, Evrensel İnsan Hakları Bildirgesi tarafından vaat edildiği gibi, hiç kimsenin işkence, işkence ve diğer zalimane, insanlık dışı veya aşığılayıcı muamele ya da cezaya maruz kalmadığı bir dünya tasarlamaktadır. İÖD münferit durumların ifşa edilmesinden ziyade, işkencenin önlenmesi üzerinde uzmanlaşmıştır. Bu yaklaşım, İÖD’nin kendilerini kurumsal reform ve değişim uygulamalarına adanmış olan devlet yetkilileri, polis mekanizması, yargı mensupları, ulusal kurumlar, akademisyenler ve HDK’lar ile işbirliği yapabildiğini sağlamaktadır.

İşkencenin önlenmesi için İÖD üç bütünleşik amaç üzerinde durur:

1. Kurumlarda Saydamlık

Bağımsız ziyaret ve izleme mekanizmaları ile kişilerin özgürlüklerinden yoksun bırakıldıkları yerlere yapılan dış incelemeleri ve bu yerlerin sorumluluklarını destekleyip geliştirmek.

2. Etkili yasal çerçeveler

İşkencenin ve diğer kötü muamelenin önlenmesi için uluslararası, bölgesel ve ulusal normlar evrensel olarak desteklenmekte, bunlara riayet edilmekte ve uygulanmaktadır.

3. Kapasite Güçlendirmesi

Özgürlüklerinden yoksun bırakılmış kişilerle ilgilenen ulusal ve uluslararası aktörlerin kapasitesinin bilgilerinin ve işkencenin önlenmesine ilişkin sorumluluklarının artırılarak kapasitelerinin güçlendirilmesi.

İşkenceyi Önleme Derneği

PK 2267 – 1211 Cenevre 2 – İsviçre

Tel: +41 22 919 21 70 – Faks: +41 22 919 21 80

E-mail: apt@apt.ch – Web sitesi: www.appt.ch

Ulusal Önleme
Mekanizmasının
Kurulması
ve
Tayin Edilmesi

Ulusal Önleme Mekanizmasının Kurulması ve Tayin Edilmesi
İşkenceyi Önleme Derneği Tarafından Yayınlanmıştır
Bu yayından edinmek ve daha fazla bilgi için başvuru:

İşkenceyi Önleme Derneği (İÖD):

İşkenceyi Önleme Derneği

PK 2267 – 1211 Cenevre 2 – İsviçre

Tel: +41 22 919 21 70 – Faks: +41 22 919 21 80

E-mail: apt@apt.ch – Web sitesi: www.apr.ch

COPYRIGHT © 2006, Association for the Prevention of Torture

All rights reserved. Materials contained in this publication may be freely quoted or reprinted, provided credit is given to the source. Requests for permission to reproduce or translate the publication

should be addressed to the APT.

ISBN 2-940337-12-8

Printed by PCL Lausanne

İçindekiler

Önsöz	8
1 Giriş	11
2 Bir UÖM Üzerinde Karar Kılma Süreci	17
Madde 17.....	17
2.1 Giriş.....	17
2.2 Saydamlık ve Kapsayıcılık.....	18
2.3 Bilgi.....	19
2.4 İÖD'nin Önerileri.....	20
3 Amaç ve Görev	21
3.1 Düzenli Bir Ziyaret Sistemi.....	21
3.1.1 Önleyici Ziyaretler.....	21
3.1.2 Düzenli Ziyaretler.....	23
3.1.3 Bir Ziyaret Sistemi.....	24
3.1.4 İÖD'nin Önerileri.....	24
3.2 Nereler Ziyaret Edilecek?.....	25
3.2.1 Giriş.....	25
3.2.2 Yargı Yetkisi ve Kontrol	27
3.2.3 Gayri resmi Alıkonulma Yerleri	28
3.2.4 İÖD'nin Önerileri.....	32
3.3 Görev.....	33
3.3.1 Ziyaretlere Dayanan Yapıcı Bir Diyalog	33
3.3.2 Uluslararası Standartlara Doğru Bir İlerleme	35
3.3.3 Ek Görevler	35
3.3.4 İÖD'nin Önerileri.....	37
3.4.2 Ziyaret Türleri	39
3.4.3 Farklı Alıkonulma Yerleri İçin Ziyaret Sıklığı	42
4 Bağımsızlık	46
4.1 Giriş.....	46
4.2 Bağımsız Temel.....	47
4.3 Bağımsız Üyeler ve Personel.....	48
4.4 Atanma Prosedürü	49
4.5 İmtiyazlar ve Dokunulmazlıklar.....	51
4.6 Mali Bağımsızlık	54
4.7 İÖD'nin Önerileri.....	56
5 Üyelik.....	58
5.1 Bilirkişilik	58
5.2 Cinsiyet Dengesi ve Etnik-Azınlık Temsili.....	59

5.3 İÖD'nin Önerileri.....	60
6 Ziyaretlere İlişkin Yetki ve Güvenceler.....	61
6.1 Bütün Alıkonulma Mekanlarına Erişim 54	61
6.1.1 Bütün Alıkonulma Yerlerinin Bütün Kısımlarına Erişim	61
6.1.2 Ziyaret Edilecek Yerlerin Seçimi	62
6.1.3 Habersiz Ziyaretler	62
6.2 Bilgiye Erişim	65
6.3 İnsanlara Erişim.....	67
6.4 Tutuklular, Görevliler ve Diğerleri için Koruma.....	68
6.5 İÖD'nin Önerileri	70
7 UÖM Tavsiyeleri ve Uygulamaları.....	71
7.1 UÖM'nin Tavsiyeleri	71
7.2.1 Raporlar	74
7.3 İÖD'nin Tavsiyeleri	75
8 UÖM'ler ve Ülkedeki Sivil Toplum.....	77
9 Uluslararası Düzeyde UÖM'ler	80
İÖD Tavsiyeleri.....	81
10 Organizasyonel Biçimin Seçimi.....	82
10.1 Giriş.....	82
10.2 Yeni veya mevcut birim?	82
10.2.1 Genel bakış	83
10.2.2 Ulusal İnsan hakları Komisyonları	85
10.2.3 Ombudman ve Yargıç	86
10.2.4. Sivil toplum kuruluşları	88
10.2.5 Bağımsız Dış Hapishane denetleyicileri	88
10.2.6 Hukuk Daireleri	89
10.2.7 Toplum-temelli Bağımsız Ziyaretçiler.....	90
10.2.8 İÖD'nin Önerileri	92
10.3 Çoklu Mekanizmalar	92
10.3.1 Coğrafi ya da Tematik Temel	92
10.3.2 Uyum ve Koordinasyon.....	94
10.3.3 İÖD'nin Önerileri	97
11 Sonuç.....	98

EK I: Seçmeli Protokol

EK II: Paris İlkeleri

Önsöz

İşkenceyi Önleme Derneği (İÖD) dünya çapında işkence ve diğer kötü muamelelerin önlenmesine adanmış uluslararası bir hükümet dışı kuruluştur. İÖD özellikle, bağımsız uzmanların alıkonulma yerlerine yaptığı ziyaretler gibi önleyici kontrol mekanizmalarının kurulmasını destekler. Bu amaçla, İÖD Birleşmiş Milletler İşkence ve Diğer Zalimane, İnsanlık Dışı ya da Aşağılayıcı Muamele ya da Cezaya Karşı Sözleşmenin Seçmeli Protokolü'nün gerçekleştirilmesinde merkezi bir rol oynamıştır.

Bu rehberin amacı, İÖD'nin ulusal önleme mekanizmalarının (UÖM) kurulması ve işlemesine dair gereklilikler üzerine yaptığı önerilerle birlikte, Seçmeli Protokolün bu organlara ilişkin koşullarına dair bir yorumda bulunmaktır. Bu tavsiye, temel olarak UÖM'lerin ülkelerinde belirlenmesi ile meşgul hükümet ya da hükümet dışı kaynaklı ulusal aktörlere yardım amaçlıdır. Bu yüzden bu Rehber, OPCAT ile belirli bir aşinalık düzeyinin bulunduğunu varsayar ve belgeye ilişkin bir giriş materyali olarak tasarlanmamıştır.¹

İÖD'nin, ulusal önleyici mekanizmanın kuruluşuna ilişkin önceki daha genel rehberi (Debra Long ve Sabrina Oberson tarafından Kasım 2003'te kaleme alınan metin, 2004'te *OPCAT: Önleme El Kitabı* için uyarlandı) BM Genel Kurulu'nda OPCAT'ın 2002'de kabulünün hemen ardından hazırlandı. Geçen yıllarda da çok şey oldu. Bu yazıyı yazarken, OPCAT yürürlüğe girdi ve ilk Taraf Devletler kendi ulusal önleme mekanizmalarını kurmak üzere hızla harekete geçti. Daha fazla onama için hareketlilik sürmektedir. BM İnsan Hakları Yüksek Komiserliği Ofisi, Taraf Devletler ve HDK'lar seçimler, ilk toplantılar ve Uluslararası Alt Komitenin başlangıç ziyaretleri için hazırlanıyorlar.

Bu yeni ve dinamik bağlamda, İÖD'ye sık sık kapsamlı teknik yardım

¹ OPCAT hakkında daha genel bir giriş için, Bk. the Association for the Prevention of Torture and Inter-American Institute of Human Rights, *Optional Protocol to the United Nations Convention against Torture and other Cruel, Inhuman or Degrading Treatment or Punishment: A Manual for Prevention* (Geneva/Costa Rica, 2005), at www.apt.ch'den erişilebilir.

talepleri ve OPCAT'ın UÖM'lere ilişkin belirli şartlarının anlamı ile pratik uygulamaları hakkında çok ayrıntılı sorular gelmektedir. Bu sebeple, bu yeni ve daha ayrıntılı rehberi, kendi ülkelerinin UÖM'sini belirleme sürecinde birçok sorunla karşılaşabilecek olan ulusal aktörlere yardımcı olmak üzere hazırladık. Bunlar ayrıca Uluslararası Alt Komitenin ileriki yıllarda uzmanlık geliştirmesi beklenen başlıklardır. Ulusal aktörler genelde diğer ülkelerin OPCAT'ın UÖM şartlarını yerine getirme konusunda ne yaptıklarını merak etmektedirler. Bu amaçla, bu rehber www.apt.ch/npm adresinde sürekli güncellenen “Ülke Ülke UÖM Durum Raporu” ile tamamlanmaktadır. Karşılaştırmalı perspektif, yaklaşımların çeşitliliğini sergileme konusunda hayli faydalı olurken, bu yayına ya da ilerleme raporuna var olan bir yerel organın ya da belirli bir devletin önerilen ulusal önleme mekanizmasının dâhil edilmesi, İÖD'nin söz konusu yapılanmayı OPCAT'ın bütün şartlarını karşılıyor olarak kabul ettiği şeklinde algılanmamalıdır.

Bu Rehberin UÖM'lerin kurulması konusuna yoğunlaştığına dikkat çekmek önemlidir. Bu yüzden de, tam anlamıyla kurulmuş bir UÖM'nin görevini yerine getirirken izleyeceği uygulamalara dolaylı olarak değinilmiştir. Metodoloji üzerine tam bir tanımlama ve gerekli öneriler başka bir İÖD yayını olan *Monitoring Places of Detention: a practical guide* (2004)'te [*Alıkonulma Yerlerinin İzlenmesi: pratik bir rehber*] bulunabilir. Bu ve birçok diğer pratik kaynağa çeşitli dillerde online olarak www.apt.ch adresinden ulaşılabilir. Son olarak, İÖD'deki meslektaşlarıma, taslak metinleri okuyup yorumda bulunan Debra Long, Malcolm Evans, Antenor Hallo de Wolf, and Elina Steinerte'ye teşekkür ederim.

Matt Pollard

İÖD Hukuk Danışmanı

Cenevre, Kasım 2006

1 Giriş

Başlangıç

Mevcut Protokole Taraf Devletler,

İşkence ve diğer zalimane, insanlık dışı ya da onu kırııcı ya da cezanın yasaklandığını ve ciddi insan hakları ihlalleri olduğunu **tekrar teyit ederek,**

İşkence ve Diğer Zalimane, İnsanlık Dışı ya da Onur Kırııcı Muamele ya da Cezaya Karşı Sözleşmenin (bundan böyle Sözleşme olarak anılacaktır) amaçlarına ulaşmak ve özgürlüklerinden yoksun bırakılmış kişilerin işkence ve diğer zalimane, insanlık dışı ya da aşağılayıcı muamele ya da cezadan korunmalarının güçlendirilmesi için daha fazla önleme ihtiyacı olduğuna **ikna olarak,**

Sözleşmenin 2. ve 16. maddelerinin her Taraf Devleti, kendi yargı yetkisi altındaki toprağın tamamında işkence ve diğer zalimane, insanlık dışı ya da aşağılayıcı muamele ya da ceza fiillerini önlemek için etkin önlemler almakla yükümlü kıldığını **hatırlayarak,**

Devletlerin bu maddeleri uygulamasının birincil sorumluluğu olduğunu, özgürlüklerinden yoksun bırakılmış kişilerin korunmasının güçlendirilmesi ve bu kişilerin insan haklarına tam saygı gösterilmesinin herkesin paylaştığı ortak bir sorumluluk olduğunu ve uluslararası uygulayıcı organların ulusal önlemleri tamamlayıcı ve güçlendirici olduğunu **kabul ederek,**

İşkence ve diğer zalimane, insanlık dışı ya da aşağılayıcı muamele ya da cezanın etkin olarak önlenmesi için eğitim ve çeşitli yasal, idari, adli ve diğer önlemlerin bir birleşiminin gerektiğini **hatırlayarak,**

Dünya İnsan Hakları Konferansının işkencenin yok edilmesi çabalarının en başta önlemeye odaklanması gerektiğini kesin bir dille beyan ettiğini ve Sözleşmeye, alıkonulma yerlerine düzenli ziyaretler yoluyla önleyici bir sistemin kurulmasını amaçlayan bir seçmeli protokolün kabul edilmesi için çağrıda bulunduğunu **ayrıca hatırlayarak,**

Özgürlüklerinden yoksun bırakılmış kişileri işkence ve diğer zalimane, insanlık dışı ya da aşağılayıcı muamele ya da cezadan korumanın, alıkonulma yerlerine yapılan düzenli ziyaretlere dayalı, önleyici özellikli adli olmayan araçlarla güçlendirilebileceğine **ikna olarak,**

Aşağıdaki hükümlerde anlaşmışlardır: (...)

İşkenceye Karşı BM Sözleşmesi Seçmeli Protokolü (OPCAT)², işkence ve diğer kötü muamele biçimlerinin önlenmesi amacıyla alıkonulma yerlerine uzman kurulların düzenli ziyaretini öngören bir sistem kurmaktadır. Seçmeli Protokol'ün yeni çift yönlü yaklaşımı, her bir Taraf Devlet'in kendi *ulusal* tamamlayıcı ve önleyici mekanizmasını kurma ya da gösterme zorunluluğuyla *uluslararası* bir organı (BM İşkenceyi Önleme Altkomitesi) birleştirir.

Geleneksel uluslararası hukuk, *zaten* her Devlet'in işkenceyi önlemesini talep eder.³ İşkenceye Karşı Sözleşme de işkenceyi ve diğer zalimane, insanlık dışı ve aşağılayıcı muamele ve cezayı önlemek için etkili önlemler alması bakımından her bir Taraf Devlet için genel bir zorunluluğu açık bir biçimde içermektedir.⁴ İşkenceye karşı Sözleşme, Taraf Devletler'in işkenceyi daha iyi önlemek ve cezalandırmak için işkencenin kovuşturulması ve işkenceyle elde edilen enformasyonun kullanılmasının yasaklanması gibi önlemlere de uymaları gerektiğini belirtir.

İşkenceye karşı Komite, Sözleşme'nin, her bir Taraf Devlet'in gelişim sürecini periyodik olarak değerlendirmesiyle oluşturuldu. Bu özellikle, hükümet otoriteleri ve ulusal hükümet dışı kuruluşlar tarafından Cenevre'de Komite'nin ofisine teslim edilen resmi yazılı raporlara dayanır. Bunu Komite ve Devlet otoriteleri arasında seyreden yüz yüze tartışmalar ve yine Komite'nin ayrıca ulusal hükümet karşıtı örgütlerle yaptığı tartışmalar izledi; bütün bunlar Cenevre'de gerçekleşti. Bazı Taraf Devletler, tek tek bireylerden gelen şikâyetleri göz önünde bulundurması için Komite'ye yetki verdi; komite bu şikâyetlere yazılı kararlarla cevap

² Birleşmiş Milletler İşkence ve Diğer Zalimane, İnsanlık Dışı ya da Aşağılayıcı Muamele ya da Cezaya Karşı Sözleşmenin Seçmeli Protokolü, BM Genel Kurulu tarafından 18 Aralık 2002'de kabul edildi, UN Doc. A/RES/57/199, yürürlüğe giriş tarihi 22 Haziran 2006.

³ Uluslararası Eski Yugoslavya Savaş Suçları Mahkemesi, *Prosecutor v. Furundzija* (10 Aralık 1998), Dava No. IT-95-17/I-T, paragraf 148. N

⁴ *İşkence ve Diğer Zalimane, İnsanlık Dışı ya da Aşağılayıcı Muamele ya da Cezaya Karşı Sözleşme*, 10 Aralık 1984'te BM Genel Kurulu'nun 39/46 sayılı kararı ile kabul edildi, yürürlüğe giriş tarihi 26 Haziran 1987. Özellikle Madde 21'e ve OPCAT'ın girişinin üçüncü paragrafına da bakınız.

verdi ve bunları yine Cenevre'den yayınladı.

Komite'nin Taraf Devlet'in bölgesine yapacağı ziyaretler, yalnızca Devlet'in özel izniyle mümkündür ve bu tür izinler de çok nadirdir. Sözleşme'nin yürürlüğe girmesinden bu yana geçen 20 yıl içinde, Komite, Sözleşme'nin 20. maddesinin verdiği yetkiyle, 141 Taraf Devlet'ten sadece 5'i adına Devlet-içi ziyaretlerde bulunmak da buna dâhil olabilecek şekilde, soruşturmaları resmi olarak kendi üzerine aldı.⁵

Önlemler dizisi İşkenceye karşı Sözleşme ve İşkenceye karşı Komite'nin çalışmaları tarafından tanımlanmasına rağmen, işkence ve diğer kötü muameleler ve cezalandırmalar sürmektedir. Bu yüzden de Seçmeli Protokol, Devletler'e (zaten geleneksel uluslararası hukuk ve Sözleşme'nin kendisiyle bağlı oldukları) zorunlulukları yerine getirmelerinde yardımcı olmak için başka bir pratik araç geliştirdi. Bunun sonucunda, OPCAT, kurumsal ve ulusal düzeylerde ziyaretçi uzmanlarla yetkililer arasında pratik ve yapıcı bir diyalogu sağlamak için, bağımsız ulusal ve uluslararası uzmanların hapishanelere yapacağı düzenli ziyaretler sistemini getirdi.

İşkence üzerine BM Özel Raportörü, OPCAT'ın gerekçesini şöyle ortaya koydu:

[Protokol'ün] gerekçesi, işkence ve kötü muamelenin izole edilmiş alıkonulma yerlerinde gerçekleştiği olgusuna dayanır; buralarda işkenceyi uygulayanlar, kendilerini denetimin ve kontrolün dışında güvende hissederler. İşkence, tüm yasal sistemlerle ve evrensel moral davranış kodlarıyla kesin bir biçimde yasaklandığından, sadece bir sistemin parçası olarak fonksiyon görebilir; bu sistem parçasında, işkencecilerin meslektaşları ve üstleri bu tür davranışları talep eder, hoş görür ya da en azından bunlara göz yumarlar ve işkence odaları etkili bir biçimde dışarıdan korunmaktadır. İşkencenin kurbanları, yaşadıkları konusunda

⁵ Diğer soruşturmalar belki de yapılmıştır, ama eğer böyle ise gizli kalmışlardır.

konuşmalarını için ya öldürülürler ya da gözleri korkutulur. Mağdurlar, işkence hakkında şikâyetle bulunmazlarsa, izole edilmişlikleri sırasında onlara ne olduğunu kanıtlamada büyük zorluklarla karşı karşıya kalırlar ve şüpheli suçlular, kanun kaçakları ve teröristler gibi kendi güvenilirlikleri, yetkililer tarafından şüphayle karşılanır. Dolayısıyla, bu bozuk döngüyü kırmamanın tek yolu, hapisaneleri kamusal incelemeye açmak ve polisin, güvenliğin ve istihbaratın çok daha saydam ve dıştan gözlemeye açık işleyen bir sistem kurmaktır.⁶

OPCAT'ın yaklaşımının ilk ayağı, Önleme üzerine BM Altkomitesi (bundan böyle “Uluslararası Altkomite” ya da “Altkomite” olarak anılacaktır) tarafından gerçekleştirilen ziyaretler programı olacaktır.⁷ Burada OPCAT, yıllarca benzer fonksiyonları taşımış olan İşkenceyi Önleme için Avrupa Komitesi ve Uluslararası Kızılhaç Komitesi örneklerini takip eder.⁸

Altkomite, Devletin bölgesine spesifik bir ziyaret için Taraf Devlet'in iznini beklemez – OPCAT'ı onaylayan Devlet, zaten verilmiş sınırsız bir rızaya sahiptir. Bölgede, Uluslararası Altkomite, diğerleri arasında, hapisanelere girmek, serbestçe hareket etmek ve tutuklularla özel görüşmeler yapma hakkına sahiptir.

OPCAT'ın yaklaşımının ikinci ayağı olarak, her bir Taraf Devlet'teki ulusal önleyici bir mekanizma (UÖM), yerel düzeyde karşılaştırılabilir garantilerle benzer bir iş görür. OPCAT, temel taleplerin sınırlarını belirtir, ama her bir ülkeye kendi koşullarına göre kendi UÖM'sini kurması için birtakım esneklikler de tanır. OPCAT, bu yüzden dünya çapından gelen uzmanların periyodik incelemelerini, birçok yere ulusal önleyici mekanizmalarla gerçekleştirilebilen sık sık pek çok ziyaretle birleştirir. UÖM'ler, mevcut ya da taslak halindeki mevzuat

⁶ BM İşkence Özel Raportörünün Raporu, UN Doc. A/61/259 (14 Ağustos 2006), paragraph 67.

⁷ OPCAT'ın 2. Maddesine ve II. İle III. Bölümlerine bakınız.

⁸ Avrupa İşkence ve Diğer Zalimane, İnsanlık Dışı ya da Aşağılayıcı Muamele ya da Cezanın Önlenmesi Komitesi Hakkında daha fazla ayrıntı için bkz. <http://www.cpt.coe.int>. Uluslararası Kızılhaç Komitesi hakkında daha fazla ayrıntı için, bkz. <http://www.icrc.org>.

hakkında önerilerde ve gözlemlerde bulunma yetkisine de özellikle sahiptirler.

Bu Rehber'in sonraki bölümü, ulusal önleyici mekanizmayı kurma ya da tasarlama süreci esnasında ulusal düzeyde muhtemelen ortaya çıkacak olan meseleler hakkında yasal ve pratik önerilerde bulunur.

Rehber şu konuları inceler:

- gelişme sürecindeki şeffaflık ve kapsam,
- amaç ve yetki,
- karşılıklı dayanışma,
- üyelik kriteri,
- ziyaretlerin garantileri ve güçleri,
- tavsiyeler ve yürütmeler,
- UÖM ve ulusal sivil toplum,
- uluslararası düzeydeki UÖM'ler,
- örgütsel biçim tercihi.

2 Bir UÖM Üzerinde Karar Kılma Süreci

2.1 Giriş

2.2 Saydamlık ve Kapsayıcılık

2.3 Bilgi

2.4 İÖD'nin Önerileri

Madde 3

Her Taraf Devlet işkence ve diğer zalimane, insanlık dışı ya da aşağılayıcı muamele ya da cezanın önlenmesi için, yerel düzeyde bir ya da birçok ziyaret organı (bundan böyle ulusal önleyici mekanizma olarak adlandırılacaktır) kuracak, tasarlayacak ya da sürdürecektir.

Madde 17

Her Taraf Devlet, bu Protokolün yürürlüğe girmesinden sonra ya da onaylanması ya da katılımın gerçekleşmesinden itibaren en geç bir yıl içinde, ulusal düzeyde işkencenin önlenmesi için bir ya da birçok bağımsız ulusal önleyici mekanizma kurulmasını, düzenlenmesini ya da sürmesini sağlar.⁹ Merkezi olmayan birimler tarafından kurulmuş mekanizmalar, şartlara uygun olmaları durumunda, bu Protokolün amaçları doğrultusunda ulusal önleme mekanizmaları olarak düzenlenebilir.

2.1 Giriş

Her ülkenin kendi UÖM'sini belirleme süreci birbirinden farklı olsa da, kimi unsurların daima içerilmesi gerekir. Birincisi, süreç şeffaf olmalı ve hükümet dışı (özellikle HDK'lar) ile ilgili ulusal aktörleri de içine dâhil etmelidir. İkincisi, sürecin bütün katılımcıları, var olan ulusal ziyaret organlarının dökümü ve ülkedeki alıkonulma yerleri hakkında temel bilgiler de dâhil olmak üzere, kendileri için erişilebilir kılınan eşit bilgilere sahip

⁹ Madde 24 altında, Devletler ulusal önleme mekanizmasına yahut Uluslararası Altkomite'ye ilişkin yükümlülüklerinin üç yıl için ertelenmesini onayladıklarına dair bir açıklama yapabilirler, İşkenceye Karşı Komite'nin izniyle bu süre iki yıl daha uzatılabilir. Bir Devlet hem ulusal hem uluslararası önleme mekanizmalarına karşı yükümlülüklerini erteleyemez.

olmalıdır. İlerleyen kısımlara bu ortak unsurları daha ayrıntılı bir biçimde açıklayacaktır.

2.2 Saydamlık ve Kapsayıcılık

UÖM'nin çalışmasının etkili olması için, hükümet yetkilileri ve sivil toplum onu güvenilir ve bağımsız olarak bilmelidir. Bunun olması için, UÖM'nin belirlenmesi süreci kapsayıcı ve saydam olmalıdır. Müzakerelere mümkün olan en geniş kapsam dâhilindeki aktörler katılmalıdır. Başlangıç olarak bu aktörler şunlardır:

- yürütme organının siyasi liderliğinin temsilcileri ve teknik uzmanlığa sahip parlamenter yönetimin ilgili üyeleri (yerel, bölgesel ve ulusal düzeylerin tümünde),
- ulusal HDK'lar ve sivil toplum grupları,
- ulusal insan hakları kuruluşları (örneğin, insan hakları komisyonu veya Ombudsman ofisi),
- hali hazırda alıkonulma yerlerine ziyaret düzenleyen örgütler (teftiş heyetleri, ceza hâkimleri, mahkeme üyeleri),
- iktidar ve muhalefetten yasama üyelerinin temsilcileri,
- kimi durumlarda, bölgesel ve uluslararası hükümetlerarası örgütler ve hükümet dışı kuruluşlar.

Sivil toplumu temsil edecek bireylerin ve örgütlerin seçimi, hükümetin tek taraflı kararı ile değil sivil toplumun kendisi tarafından ya da onunla danışıklı olarak yapılmalıdır. Önde gelen insan hakları HDK'larının müzakerelerin bir parçası olması bir yandan önemli iken, işkence mağdurlarının rehabilitasyon merkezi, tutuklu yakınları dernekleri ve alıkonulma yerlerinde çalışan hayırsever veya dini temelli grupların da katılmaları yerinde olur. Şunu hatırlamak önemlidir ki OPCAT sadece hapishaneleri ve polis merkezlerini değil, aynı zamanda psikiyatri kurumlarını ve göçmen alıkoyma merkezilerini de kapsar.¹⁰ Korunmasız halk kesimleri ile çalışan örgütler bu yüzden sürece dâhil edilmelidir: örneğin, göçmenlerle, sığınmacılarla, mültecilerle, reşit olmayanlarla, kadınlarla, etnik-kültürel azınlıklarla ve sakatlarla çalışanlar.

¹⁰ Ziyaretlere açılacak yerlerin kapsamı aşağıda, Bölüm 3, Kısım 3.2'de ele alınacaktır.

UÖM'nin seçilmesi ve tayin edilmesi sürecinde aynı sorun ve sıkıntılar ile bir bölgedeki kimi Devletlerde karşılaşılabılır. Böyle durumlarda, bölgesel yuvarlak masa toplantıları yoluyla fikirlerin ve stratejilerin paylaşılması, her bir ülkeye kendi UÖM'sini oluşturma yolunda yardımcı olabilir. Bölgesel ve uluslar arası HDK'lar ile bölgesel ve uluslararası hükümetlerarası organlar da katılımcılara süreç içinde yardımcı olabilir.

Nihai UÖM'nin güvenilirliğini artırmak için, biçimi ve kimliği hakkında karar verilmesi süreci şeffaf olmalıdır. Hükümet aktif bir biçimde süreci, katılım fırsatlarını, kriterleri, yöntemleri ve nihai karar gerekçelerini kamuoyuna duyurmalıdır.

2.3 Bilgi

UÖM'nin belirlenmesi süreci, alıkonulma yerlerine ziyaret görevini hâlihazırda yerine getirmekte olan organların gerçek bir dökümünün çıkarılması ile başlanmalıdır. Bu döküm, her organın en azından şu özelliklerini özetlemelidir:¹¹

- yargılama yetkisinin kapsamı (hangi yerleri ziyaret etme hakkı var?);
- yapı (üyelerin ve personelin sayısı, işlevsel bağımsızlık, ofis yerleri);
- yetki ve dokunulmazlıklar (önceden bilgi vermeksizin ziyaret etme yetkisi, özel görüşmeler, bilgiye erişim hakkı, vb.);
- bütçe ve çalışma yöntemleri (ziyaret sayıları, süreleri ve sıklıkları, raporlama biçimi, raporların kabul derecesi ve önerilerinin uygulanması, uygulamaları nasıl onayladığı, vb.).

Bütün katılımcılara ülkedeki alıkonulma yerlerinin buldukları yerler, büyüklükleri ve yaklaşık sayıları hakkında bilgi ve OPCAT metni ile öngördüğü şartları açıklayan materyal (örneğin bu Rehber'in bir kopyası) sağlanmalıdır.

Ülkede var olan mekanizmalar ve alıkonulma yerleri hakkında olgusal bilgi, katılımcılara alıkonulma yerlerinin ele alınmasındaki boşlukları, gereken özellikleri ve UÖM'lerin yetkilerini teşhis etme ve OPCAT'ta¹² tarif edildiği gibi UÖM'nin gerektireceği insan ve mali kaynağın boyutunu hesaplama

¹¹ Var olan organların önemli özelliklerinin değerlendirilmesi konusunda yardımcı olabilecek daha detaylı araçlar www.apt.ch/npm adresinde bulunabilir.

¹² Ziyaretlere açılacak yerlerin kapsamı aşağıda, Bölüm 3, Kısım 3.2'de ele alınacaktır.

konusunda yardımcı olacaktır. Bu, akabinde katılımcılara yeni kurumlar oluşturmanın mı yoksa var olanların mı tayin edilmesi gerektiği konusunda yardımcı olacaktır.

2.4 İÖD'nin Önerileri

- Hükümet yetkilileri, sivil toplum, ulusal insan hakları kurumları, var olan ziyaret organları, parlamenter ve kimi durumlarda bölgesel ve uluslararası hükümetler arası ve hükümet dışı kuruluşlar da dâhil olmak üzere, ilgili aktörler mümkün olan en geniş kapsamda dâhil edilmeli.

- Hükümet aktif bir biçimde süreci, katılım fırsatlarını, kriterleri, yöntemleri ve nihai karar gerekçelerini kamuoyuna duyurmalıdır.

- Sürecin katılımcılarına, var olan ulusal ziyaret organlarının dökümü ve ülkedeki ahkonulma yerlerinin sayıları, büyüklükleri ve yerleri hakkında takribi bilgileri ve de OPCAT metni açıklamalarıyla sağlanmalıdır.

3 Amaç ve Görev

3.1 Düzenli Bir Ziyaret Sistemi

3.2 Nereler Ziyaret Edilecek?

3.3 Görev

3.4 Ziyaretlerin Sıklığı

3.1 Düzenli Bir Ziyaret Sistemi

Madde 1

Mevcut Protokol'ün hedefi, işkenceyi ve diğer zalimane, insanlık dışı ve aşağılayıcı muamele yahut cezaları önlemek için insanların özgürlüklerinden yoksun bırakıldığı mekânlara bağımsız uluslararası ve ulusal şahıslar tarafından gerçekleştirilen düzenli bir ziyaret sistemi kurmaktır.

Madde 1 OPCAT'in maksadını ve temel ilkelerini düzenler. Ziyaret eden şahısların bağımsız oluşuna ilişkin gereklilikler, bu şahısların bir araya getirilmesi ve güçleri daha sonraki maddelerde değerlendirilmiştir ve bu rehberin 4, 5 ve 6. bölümlerinde ele alınacaktır. Bununla birlikte Madde 1'de OPCAT metninin başka hiçbir yerinde doğrudan açıklanmayan çeşitli kavramlar da bulunmaktadır:

- düzenli olarak girişilen,
- tüm bir ziyaret sisteminin bir parçasını oluşturan,
- önleyici ziyaretler.

Bu üç kavramı izleyen bölümlerde daha yakından incelemek üzere başlıyoruz. Bu kısmın daha sonraki bölümleri, ziyaret edilecek yerlerin kapsamını, ziyaret eden şahsa verilecek görevi ve onun ziyaretlerinin sıklığını çözümleyecektir.

3.1.1 Önleyici Ziyaretler

OPCAT altında gerçekleştirilecek ziyaretler önleyici tabiatlıdır. Yani ziyaretler birbirini karşılıklı olarak güçlendiren iki araç yardımıyla işkenceyi ya da kötü muameleyi gerçekleşmeden önce önlemeye çalışır:

• Alıkonulma yerlerinin bağımsız ve uzmanlarca ilk elden bilgiler kullanarak yapılmış bir analizi doğrultusunda memurlarla kurulan yapıcı bir diyalog ve

• Suç işleyenlerin, alıkonulanların resmi şikâyetlerinin belgelenmemesi konusunda caydırarak kolayca engelleyemeyeceği ilk elden gözlemler vasıtasıyla, bu tür olayların ileride ortaya çıkması ihtimali artışına dayanan caydırıcılık.

BM İşkence Özel Raportörü şöyle açıklamıştır:

Ulusal ve uluslararası uzmanların önceden haber vermeksizin her alıkonulma yerini her zaman teftiş etme gücüne sahip olması, cezaevi kayıtlarına ve diğer belgelere erişiminin bulunması, alıkonulan herkesle özel olarak konuşma ve işkence kurbanlarına ilişkin tıbbi soruşturma yapma yetkisine sahip olması güçlü bir caydırıcı etkiye sahiptir. Aynı zamanda, böyle ziyaretler bağımsız uzmanların tutuklulara ve alıkonulanlara yönelik davranışlara ve genel alıkonulma şartlarına ilişkin ilk elden teftişler yapmasına fırsat yaratmaktadır. Düzenli izleme sayesinde kolayca geliştirilebilecek yetersiz sistemlerden pek çok sorun ortaya çıkmaktadır. Uzmanlar alıkonulma yerlerine düzenli ziyaretler gerçekleştirerek, gözlenen sorunların çözümü konusunda kendilerine yardım edebilecek ilgili yetkililerle yapıcı bir diyalog kurmaktadır.¹³

Bu ziyaretlerin önleyici tabiatı, böylelikle amaçsal ve yöntemsel olarak bağımsız şahısların alıkonulma yerlerine gerçekleştirdikleri diğer ziyaret türlerinden ayrılmaktadır. Örneğin "tepkisel" bir ziyaret, ancak şikâyeti alan kurumun alıkonulma yerinin dışındaki makamına gelen özel bir ihlal şikâyetinden sonra başlatılır. Tepkisel ziyaretler genelde öncelikle şikâyetçi olan kişiye has sorunu çözmek yahut suç işleyen kişiyi cezalandırmak için olayı soruşturmak ve belgelemek amacını güder.¹⁴ Başka bir örnek de şartlarını iyileştirmek yahut işkenceye maruz kalanları rehabilite etmek için doğrudan alıkonulanlara eşya ya da hizmet sunan "insani" yardımlar olacaktır. Diğer taraftan önleyici ziyaretler ileriye

¹³ BM İşkence Özel Raportörü, Genel Meclise 2006 Raporu, UN Doc. A/61/259 (14 Ağustos 2006), 72. paragraf.

¹⁴ Bir yan etki olarak, tepkisel ziyaretler alıkonulma yerindeki şeffaflığı ve sorumluluğu artırarak önlemeye de katkı sağlayabilirler ama bu, öncelikli hedefi önleme olan bir ziyaret programından başka bir şeydir.

yöneliktir, bir alıkoyma sistemini tüm yönleriyle ileriye dönük ve devamlı bir çözümlenmeye tabi tutmanın bir parçasıdır. Önleyici ziyaretler gerçekleştiren bağımsız uzmanlardan oluşan çok-disiplinli takımlar ilk elden gözlemlerde bulunur; alıkonulanlarla ve personelle özel olarak konuşur. Kötü muameleye yahut işkenceye karşılık gelen şartlara ya da davranışlara yol açan ya da gelecekte yol açabilecek bileşenleri tespit etmek için maddi imkânları, kuralları, prosedürleri ve güvenlik görevlilerinin yeterliliklerini dikkatle gözden geçirir. Daha sonra ulusal, bölgesel, uluslararası standartlarla ve en iyi uygulamalarla karşılaştırılıp değerlendirilen bilgi, (kurumsal, bölgesel ve/ya da ulusal düzeyde) bunları yerine getirmeye en müsait durumdaki yetkililere yönelik hususi ve uygulanabilir önerilerin oluşmasına yardımcı olur. Bu öneriler yetkililerle yapıcı bir diyalogun temelini teşkil eder. İzleyen tartışmalar ve ziyaretler önerilerin ne kadar yerine getirildiğini doğrulamaya imkân tanır ve bunların artırılması yahut detaylandırılmasını mümkün kılar. Önleyici ziyaretler ve diyalog süreci, alıkonulan nüfusunun tüm üyelerine, bir bütün olarak alıkonulma yerlerine ve Devletteki alıkonulma yeri sisteminin tamamına yönelik bir gelişme sağlamayı amaçlamaktadır.

3.1.2 Düzenli Ziyaretler

"Düzenli" ziyaretler kavramı verili bir alıkonulma yerine yönelik ziyaretlerini zaman içinde tekrarlayacak bir mekanizmaya işaret etmektedir. Tekrar, işkencenin ve diğer kötü muamelenin önlenmesi amacıyla alıkonulma yerlerinin izlenmesi için yapılan herhangi bir etkili planın temel bir bileşenidir. Verili bir alıkonulma yerine yönelik yinelenen ziyaretler:

- ziyaret eden ekibin alıkonulanlarla ve yetkililerle yapıcı ve devamlı bir diyalog kurup sürdürmesine imkân tanır,
- alıkoyma koşullarının ve alıkonulanlara yönelik muamelenin zaman içinde iyileşmesini ya da kötüleşmesini kayıt altına almaya yardımcı olur,
- sürekli dış tetkik yapılması ihtimalinin caydırıcı etkisi sayesinde alıkonulanları suiistimalden korumaya yardımcı olur,

- önceki ziyaretler sırasında ziyaret eden şahıslarla işbirliği yapan bireylere karşı yapılacak misillemelerden alıkonulanları ve personeli korumaya yardımcı olur.

Ziyaretin bir kereye mahsus bir olay olmadığı fikri, etkili olabilmesi ve böylece OPCAT'in gerekliliklerini karşılayabilmesi için ziyaretlerin ne kadar sıklıkla yapılması gerektiği sorusunu ortaya çıkarır. Bu minimum sıklık sorusu altta, 3.4 numaralı kısımda cevaplanmıştır.

3.1.3 Bir Ziyaret Sistemi

OPCAT'in 1. Maddesi uluslararası ve ulusal mekanizmalar tarafından gerçekleştirilen ziyaretlerin bir "sistem" oluşturmasının planladığını açıkça ortaya koymaktadır. Bu durum, farklı mekanizmaların uyumlu, örgütlü bir biçimde ya da işbirliği içinde işlemesi gerektiği anlamına gelmektedir.

Uluslararası Altkomite ve ulusal önleyici mekanizmalar arasında var olan doğrudan iletişim hakkı bakımından bunun küresel düzeyde içerimleri vardır. Bunun aynı zamanda çoklu ulusal önleme mekanizmaları tayin etmeye karar veren bir Devlet için de ulusal düzeyde potansiyel içerimleri vardır. Devlet içindeki ulusal önleme mekanizmalarının bir sistem oluşturması için, mekanizmalar arasında tüm alıkonulma yerlerinin ziyaret edilebileceğini garanti altına almak ve Devlet çapında analizler ve öneriler ortaya koyabilmek amacıyla mekanizmalar arasında bazı iletişim ve koordinasyon araçları bulunmalıdır. Bu konulara rehberin sonraki bölümlerinde daha ayrıntılı olarak döneceğiz.¹⁵

3.1.4 İÖD'nin Önerileri

- **Uygulanan mevzuat, mevzuatın amacını belirten ve OPCAT'in 1. maddesinin dilini kapsayan bir koşulu içermelidir.**
- **Önleyici ziyaretler alıkonulma yerlerine yapılan diğer ziyaretlerden amaçsal ve yöntemsel olarak farklı kabul edilmelidir.**

¹⁵ Her UÖM ile Uluslararası Altkomite arasındaki ilişki Bölüm 9'da incelenmiştir. Her Devletteki çoklu mekanizmaların uyumunu ve koordinasyonunu sağlamak için gereken stratejiler ise Bölüm 10, Kısım 10.3.2.'da incelenmiştir.

- Bir UÖM tarafından yürütülen ziyaret sistemi önceden ziyaret edilen alıkonulma yerlerine zaman zaman geri dönülmesini de kapsamalıdır.
- Bir Devlet içindeki ulusal önleme mekanizmaları, Uluslararası Altkomite ve tek bir Devlet içinde birden çok UÖM'lerin bulunduğu yerlerde UÖM'lerin kendisi, gerçek bir "sistem" oluşturabilmek amacıyla uyumlu ve örgütlü yahut koordine bir biçimde işlemek için tasarlanmış olmalıdırlar.

3.2 Nereleler Ziyaret Edilecek?

Madde 4

1. Her Taraf Devlet, (...) yargı yetkisi ve kontrolü altında bulunan ve kişilerin, ya bir kamu yetkilisinin verdiği emir nedeniyle ya da kışkırtması ya da rızası ya da bilgisi dâhilinde, özgürlüklerinden yoksun bırakılmış kişilerin bulunduğu veya bulunabileceği her yeri (bundan böyle alıkonulma yerleri olarak adlandırılacaktır) (...) ziyaret etmelerine izin verir. (...)

2. Bu Protokolün amacı itibariyle, özgürlüğünden yoksun olmanın anlamı, her türlü gözaltı ya da hapsedme ya da kişinin kendi rızasıyla ayrılmasına herhangi bir adli, idari ya da diğer yetkilinin emriyle izin verilmediği kamusal ya da özel bir yerde tutmadır.

3.2.1 Giriş

Madde 4'teki "alıkonulma yerleri" tanımı, özgürlüklerinden yoksun bırakılan kişilere mümkün olan en geniş korumayı sağlamak için oldukça geniş tutulmuştur. Tanımın kilit bileşenleri bireylerin mekânları özgür iradeleriyle terk edemeyecek oluşu ve bu mahrumiyetin kamu idaresiyle kimi bağlantılarının bulunmasıdır.

Madde 4'teki "alıkonulma yerleri" tanımının merkezi bir önemi olması nedeniyle, UÖM'nin görevini ve güçlerini belirleyen ve yerine getirilecek olan mevzuat, Madde 4(1) altında açıklanmış, UÖM'nin girmeye hakkı olduğu "alıkonulma yerleri"ni teşkil eden tüm yerleri kapsayan mekânların bir tanımını içermelidir.

OPCAT'te "alıkonulma yerleri"ni kapalı ve etraflı bir kurumsal kategoriler listesiyle tanımlamak uygunsuz olarak görülür. Böyle bir yaklaşım ziyaret sisteminin kapsamını kaçınılmaz olarak daraltacak ve sınırlayacaktır. Bununla birlikte belirli kategoriler doğal olarak OPCAT'ın "alıkonulma yeri" tanımının kapsamı içindedir ve açık olunması amaçlandığından ulusal kanunlar içinde etraflı olmayan bir biçimde belirtilebilirler, örneğin:

- karakollar,
- Ön mahkeme merkezleri / tutukevleri,
- hükümlüler için hapisaneler,
- Islahevleri,
- Kara geçiş bölgeleri, uluslararası liman ve hava limanlarındaki sınır karakolu binaları ve transit bölgeler,
- Göçmen ve sığınmacı alıkonulma yerleri,¹⁶
- Psikiyatri enstitüleri,
- Güvenlik veya istihbarat servislerinin tesisleri(eğer alıkoymaya yetkileri varsa),
 - askeri mahkemelerin hizmeti altındaki alıkoyma tesisleri,
 - idari alıkoyma yerleri,
 - tutukluların transferi için kullanılan araçlar (örn, polis arabaları).

Bu görece açık seçik kategorilere ek olarak, Madde 4 UÖM'nin kamu idaresiyle dolaylı da olsa bağlantılı bir şekilde insanların iradeleri dışında tutulabilecekleri yerlere de girme iznine sahip olmasını gerektirmektedir. Madde 4'ün "alıkonulma yeri" tanımındaki iki anahtar tanım bu bağlantının doğasını açıklamaktadır:

- "yargı yetkisi ve kontrolü altındaki"¹⁷ (görünüşe göre o yerin bulunduğu bölgeye ya da araca işaret edilmektedir),

¹⁶ Bir alıkoyma merkezinde tutulan ve vatandaş olmayan kişilerin, başka bir ülkeye teoride gönüllü olarak gitmeye razı olmuş olabileceğini ve "gitmekte özgür" oldukları kimi zaman iddia edilmektedir. Yine de bu durumdaki kişilerin, Madde 4 bağlamında "özgürlüklerinden yoksun bırakıldıklarına" dair bir şüphe yoktur. Bkz. örn, UK House of Lords, *A and others v. Secretary of State for the Home Department* (16 Aralık 2004), 2004 UKHL 56.

¹⁷ Fransız versiyonu biraz değişik, hatta kapsanan yerlerin genişliğini daha kuvvetle vurgular: "placé sous sa jurisdiction ou sous son contrôle."

- " ya bir kamu yetkilisinin verdiği emir nedeniyle ya da kışkırtması ya da rızası ya da bilgisi dâhilinde" (bir kişinin orada tutulmasının ya da tutulabilmesinin araçlarına işaret edilmektedir).

Sonraki bölüm "yargı yetkisi ve kontrol" kavramına daha ayrıntıyla eğilmektedir. İzleyen bölüm gayri kanuni alıkoymaların ve gayri resmi alıkonulma yerlerinin UÖM'nin görevinin kapsamına girmesini temin etmek için eklenen "kışkırtma", "rıza" ve "bilgi dâhilinde" kavramlarının ve "olabilir" kelimesinin dâhil edilmesindeki amacı açıklamaktadır.

3.2.2 Yargı Yetkisi ve Kontrol

Madde 4(1)'te sözü geçen "yargı yetkisi" kavramı Devletin, İşkenceye Karşı Sözleşme ve Sivil ve Siyasi Haklar Uluslar arası Sözleşmesi altındaki yükümlülüklerinin kapsamını tanımlamak için de kullanılır.¹⁸ Bu sözleşmeler altında kurulan İşkenceye Karşı Komite ve İnsan Hakları Komitesinin fikirleri bu nedenle OPCAT'in amaçları için "yargı yetkisi ve kontrolü" oluşturan şeylerin değerlendirilmesine yardımcı olabilir.

Devletin tabii topraklarının normalde onun yargı yetkisi ve kontrolü altında olduğu açıktır. İşkenceye Karşı Sözleşme'nin amaçları için Devlette kayıtlı bir gemi veya uçak ve belki de ilgili Taraf Devletin kıta sahanlığında bulunan bir yapı da genel olarak onun yargı yetkisi ve kontrolü altında sayılabilir.¹⁹ İşkenceye Karşı Komite ve İnsan Hakları Komitesi'nin yargı yetkisine dayanarak "yargı yetkisi ve kontrol"ün Taraf Devletin tabii topraklarının dışında kalan "ister askeri ister sivil yetkililerce kontrol ediliyor olsun, fiili olarak Taraf Devletin etkin kontrolü altında bulunan" tüm bölgeleri kapsamaması da gerekmektedir.²⁰

¹⁸ BM İşkenceye Karşı Sözleşme, Madde 2 ve 16. Sivil ve Siyasi Haklar Uluslar arası Sözleşmesi'nin 2. maddesi Genel Meclis'in 16 Aralık 1966 tarihli 2200A (XXI) nolu kararıyla benimsenmiş, 23 Mart 1976'da yürürlüğe girmiştir.

¹⁹ Bkz: J. Burgers ve H. Danelius, *Birleşmiş Milletler İşkenceye Karşı Sözleşme: İşkence ve Diğer Zalimane, İnsanlık Dışı ya da Aşağılayıcı Muamele ya da Cezaya Karşı Sözleşme Elkitabı* (Dordrecht: Martinus Nijhoff Publishers, 1988), s. 123–124.

²⁰ İşkenceye Karşı Komite, "Amerika Birleşik Devletleri Üzerine Sonuçlar ve Öneriler" (18 Mayıs 2006), UN Doc. CAT/C/USA/CO/2, 15. paragraf; ve "Birleşik Krallık Üzerine Sonuçlar ve Öneriler" (10 Aralık 2004), UN Doc. CAT/C/CR/33/3, 4. paragraf (b). Ayrıca bkz: İnsan Hakları Komitesi, "Anlaşmaya Taraf Devletlere Dayatılan Genel Kanuni Yükümlülüklerin Doğası Üzerine 31. Genel Yorum" (26 Mayıs 2004), UN Doc. CCPR/C/21/Rev.1/Add. 13. OPCAT'in 32. Maddesinin alıkonulanlara erişim konusunda kendi şartlarının Cenova Sözleşmesi ve Protokolüne

Bu, örneğin Taraf Devletin dış ülkelerdeki askeri üslerini de içermektedir. Diğer taraftan, Taraf Devletin topraklarındaki yabancı elçilikler olasılıkla OPCAT'in 4. Maddesindeki "yargı yetkisi ve kontrol" kavramı tarafından içerilmez.²¹ Varolan bir Güçlerin Statüsü Anlaşması (SOFA) ile bir Taraf Devletin toprakları içindeki yabancı askeri üslere erişim izni verilip verilmeyeceği daha zor bir sorudur. Yanıt görüntüğe göre SOFA'nın ele alınan tesise uygulanacak özel şartlarına bağlı olacakmış gibi görünmektedir. Eğer SOFA açıkça ve geçerli bir biçimde tesisin yargı yetkisini ve kontrolünü kendisi OPCAT'e taraf olan yabancı bir güce devretmiyorsa, ev sahibi devletin UÖM'ye kısa dönemde tesise erişim desteği vermesi mümkün olmayabilir. Bununla birlikte, bir devlet OPCAT'i imzaladıktan veya onayladıktan sonra, uluslararası hukuk onun kendi tabii topraklarında bulunan, bireylerin özgürlüklerinden yoksun bırakıldıkları yerlerin yargı yetkisini ve kontrolünü diğer Devletlere "devrederek" yükümlülüklerinden kasten kaçınmasına izin vermeyecektir.²² Böylece OPCAT'teki Taraf Devletlerin, UÖM'nin Devletin tabii topraklarında bulunan alıkoyma yerlerine erişimini engelleyen herhangi bir Güçlerin Statüsü Anlaşması'nı, özellikle bitim ve yenileme zamanlarında, UÖM'nin erişimine izin veren maddeleri de içermek amacıyla tekrar müzakere etmek için en çok çabayı sarf etme yükümlülükleri vardır. Yeni Devletlerle yapılacak gelecekteki SOFA'lar en başından itibaren bu erişim hakkına izin vermelidir.

3.2.3 Gayri resmi Alıkonulma Yerleri

ya da başkasına bağlı yükümlülükleri etkilemediğini özellikle temin ettiğini hatırlamak önemlidir. Uluslararası Altkomite'nin ya da bir ulusal önleme mekanizmasının erişim olasılığı, Cenova Sözleşmesine bağlı olarak UKHK ya da başkası tarafından düzenlenen ziyaretleri dışarıda bırakmak için asla bir bahane olarak kullanılamaz.

²¹ Uluslararası örf ve adet hukuku ve geniş bir onay görmüş olan anlaşma hukuku, böyle yerlerin ev sahibi Devlet tarafından "dokunulmaz" olduğunu varsaymakta ve "ev sahibi devletin temsilcilerinin" böyle yerlere elçilik başkanının rızası olmadan "giremeyeceğini" belirtmektedir. 18 Nisan 1961'de Viyana'da yapılmış olan ve 24 Nisan 1964'te yürürlüğe giren Diplomatik İlişkiler Viyana Sözleşmesi'nin 22. Maddesine bakınız. Ayrıca bkz: Brownlie, *Uluslar arası Kamu Hukuku*, 5. Baskı (Oxford: Oxford University Press, 1998), s. 356.

²² Uluslararası örf ve adet hukuku'nun ifadesi olarak bu noktada Viyana'da 23 Mayıs 1969'da imzalanan ve yürürlüğe 27 Ocak 1980'de giren *Anlaşmalar Hukuku ile İlgili Viyana Sözleşmesi*'nin önsözüne ve Madde 26'ya bakınız.

UÖM'ye hükümetin resmen hapisane, karakol olarak tayin ettiği veya insanların normal ve kanuna uygun bir şekilde, özgürlüklerinden yoksun bırakıldığı bilinen diğer binalara ziyaret gerçekleştirme hakkının verilmesi yeterli değildir. UÖM'nin aynı zamanda gayri resmi alıkonulma yerlerine de, örn. bir kamu görevlisi aslında resmi olarak alıkonulmasını emretmemiş olsa bile, kamu idaresiyle ilgili olan nedenlerle bir kişinin tutuluyor olabileceği herhangi bir yere de, erişimi olmalıdır. OPCAT'in UÖM'nin erişimine zemin hazırlamak amacıyla böyle yerleri de kapsamaya niyetli olduğu Madde 4(1)'ün resmi "emir"e karşı "kışkırtma", "rıza" veya "bilgi dâhilinde" gibi alternatifleri açıkça sunuyor olduğundan da bellidir. Bu kavramlar tasarlama sürecinin başından, aslında Kosta Rica tarafından 199123 yılında önerilen asıl metinden beri OPCAT'in bir parçasıdır ve İşkenceye Karşı Sözleşme'nin 1. Maddesindeki işkence tanımından alınmış gibi görünmektedir.

İşkenceye Karşı Sözleşme'yi benimseyen ülkeler, işkencenin sorumlu yönetimin biçimsel olarak kendisinden uzaklaştırmak istediği genellikle gayri resmi ve yarı gizli bir eylem olduğunun farkındadırlar. Bu nedenle "kışkırtma" "rıza" ve "bilgi dâhilinde" kelimeleri Sözleşmeye bir yönetimin işkencenin sorumluluğundan kaçmasını, kimi gayri resmi alıkonulma yerlerinde aksi takdirde "hususî" veya "devletle bağı olmayan" aktörlerin işkence yapmasına kasten izin verilmesini engellemek amacıyla eklenmiştir.²⁴

OPCAT'teki bu kavramların tekrar edilmesi, böylece "alıkonulma yeri" tanımının "resmî" alıkonulma yerlerinde gerçekleşen "resmen emir" ile gerçekleştirilen kanuni alıkoymalarla sınırlı olmadığını, diğer "usule aykırı" alıkoymaları da kapsadığını vurgulamaktadır.²⁵ Varılan bu sonuç

²³ Bkz: BM İşkenceye Karşı Sözleşmenin Seçmeli Protokolü için taslak hazırlayan BM Çalışma Grubu Raporu, 22 Ocak 1991, UN.Doc. E/CN.4/1991/66: "bir kamu yetkilisi tarafından veya onun kışkırtması yahut rızası yahut bilgisi dâhilinde, kişilerin özgürlüklerinden yoksun bırakıldığı veya bırakılabileceği, onun yargı yetkisi içinde olan herhangi bir yer".

²⁴ J. Burgers ve H. Danelius, *Birleşmiş Milletler İşkenceye Karşı Sözleşme: İşkence ve Diğer Zalimane, İnsanlık Dışı ya da Aşağılayıcı Muamele ya da Cezaya Karşı Sözleşme Elkitabı* (Dordrecht: Martinus Nijhoff Publishers, 1988), s. 45–46 ve 120. Ayrıca bkz: C. Ingelse, *İşkenceye Karşı BM Komitesi: Bir Değerlendirme* (The Hague: Kluwer Law International, 2001), s. 210 ve 222–225.

²⁵ Ayrıca bkz: İşkenceye Karşı Sözleşmenin Seçmeli Protokolü için taslak hazırlayan BM Çalışma Grubu Raporu, 2 Aralık 1992, UN.Doc. E/CN.4/1993/28, paragraflar 38–40.

Madde 4'te kişilerin "özgürlüklerinden yoksun bırakılabileceği" mekânların da açıkça kapsandığı olgusuyla daha da desteklenmektedir.²⁶

Böylece OPCAT UÖM'nin yalnızca karakol, cezaevi ya da diğer "resmi" alıkonulma yeri olmayabilecek yerlere değil, birilerinin kamu idaresiyle bağlantılı olarak kendi iradeleri dışında keyfi veya kanuni olarak tutuldukları yerlere de erişimini gerektirmektedir.

OPCAT altında uygulanan bir UÖM olmamakla birlikte, Uganda İnsan Hakları Komisyonu böyle ziyaretleri bilhassa destekleyen hâlihazırdaki bir ulusal hukuk şartına örnek teşkil etmektedir. 1997 *Uganda İnsan Hakları Komisyonu Yasası*, Madde 8(2)(1) kısmen şöyle şartlar koşmaktadır:

2.(1) Komisyon aşağıdaki işlevleri yerine getirecektir –
(...)

b. hapishaneleri, cezaevlerini ve alıkonulma yerlerini veya ilgili tesisleri orada bulunanların şartlarını değerlendirip incelemek amacıyla ziyaret etmek ve önerilerde bulunmak;

c. **bir kişinin yasadışı olarak alıkonulduğundan şüphelenildiği herhangi bir yeri veya binayı ziyaret etmek;** (...) [vurgu sonradan eklenmiştir]

OPCAT Madde 4'ün sahası içindeki gayri resmi alıkonulma yerleri özel mülkiyete ait meskenleri veya diğer özel mülkiyete ait binaları içerebilir.²⁷ Gözden geçirilecek olan yerin özel mesken olduğu ve şüpheli özgürlükten yoksun bırakma eyleminin kamu idaresi ile yeteri kadar bağlantılı olduğu sınırlı kategorilerde, yerin sahibi veya sakininin haklarıyla OPCAT'e bağlı olan UÖM'ye verilen haklar arasında bir

²⁶ Bkz: İşkenceye Karşı Sözleşmenin Seçmeli Protokolü için taslak hazırlayan BM Çalışma Grubu Raporu: UN.Doc.E/CN.4/1993/28, paragraf 40; UN.Doc. E/CN.4/2000/58, paragraf 30 ve UN.Doc. E/CN.4/2001/67, paragraflar 43 ve 45. Gayri resmi veya gizli alıkoyma yerlerinin ziyaret mekanizmalarının görevleri arasında olduğu olgusu, onların varlıklarını mazur göstermemektedir; daha ziyade, öncelikle onların ziyaret eden mekanizmalar tarafından keşfedilmesi ihtimali böyle alıkoymaları caydırıcı veya önleyici olarak görülmelidir. Ayrıca bkz: İÖD, "Uluslar arası Hukuk altında Tecrit, Kabul Edilmeyen ve Gizli Alıkoyma" (2 Mart 2006), http://www.apt.ch/secret_detention/Secret_Detention_APT.pdf.

²⁷ Bu bazı devletler tarafından uyum sürecinde belirtilen endişeler tarafından dolaylı olarak onaylanmıştır: örn. ESK'teki Birleşik Devletler temsilcisinin yorumları, (12 Kasım 2002) E/2002SR.38, paragraf 87'de de belirtildiği üzere OPCAT'ın arama ve el koyma konusunda yerel anayasal kısıtlamalarla ihtilafa düştüğünü iddia etmektedir.

gerginlik oluşmaktadır. Bununla birlikte, ulusal kanunlar buna benzer çatışan çıkarları genellikle diğer bağlamlarda uzlaştırmaktadır ve bu nedenle UÖM için de çözümler mümkün olmalıdır.

UÖM ayrıca gelecekte insanların tutulacağı yapım aşamasındaki tesisleri de ziyaret etmek isteyebilir.²⁸ Böyle bir yere yapılacak ziyaretler, tasarım veya yapım değişikliklerine yol açan önemli önleme yetkisine sahip öneriler ortaya koyabilirler.

Madde 4(1)'ün kapsamındaki yerlerin genişliği zaten oldukça büyük olduğu için Madde 4(2)'ün amacı çok açık değildir. Aslında Madde 4(2)'ün OPCAT'in nihai metnine dâhil edilişi görünüşe göre, aslen Kosta Rica tarafından son dakikada önerilen dilin (şimdi Madde 4(2)'te bulunmaktadır) diplomatik olarak uygun bir şekilde "bir araya getirilmesinin" sonucu olmuştur.²⁹ Görünüşe göre alt başlıkları önerenler onların birlikte var olmasını hiç tasarlamamışlardır. Madde 4(2) "Kişinin kamusal ya da özel bir yerde tutulması"na atıf yaparken, en azından UÖM'lerin hükümet adına özel şirketler tarafından kontratla ya da başka bir yolla işletilen kurumlara erişiminin olması gerektiğini onaylamaktadır. Madde 4(2) ayrıca özgürlükten yoksun bırakma kavramının özünün, bireyin kendi iradesiyle ayrılmaya izin verilmemesinde olduğunun altını çizmektedir.

Madde 4(2)'ün son kısmı "kışkırtma" "rıza" veya "bilgi dâhilinde" kelimelerini anmaksızın "adli, idari ya da diğer yetkilinin emri"ne atıfta

²⁸ Bkz: İşkenceye Karşı Sözleşmenin Seçmeli Protokolü için taslak hazırlayan BM Çalışma Grubu'nun Raporları: UN.Doc.E/CN.4/1993/28, paragraf 40; UN.Doc.E/CN.4/2000/58, paragraf 30; ve UN.Doc.E/CN.4/2001/67, paragraflar 43 ve 45.

²⁹ Daha önce de belirtildiği gibi "kışkırtma", "rıza" ve "bilgi dâhilinde" kelimelerine yapılan göndermeler 1991'deki görüşme taslaklarında başından beri bulunmaktaydı. 2001 oturumunda Latin Amerika Ülkeleri grubu ("LAKG") bu dili koruyan yeni bir taslak önerdiler ve ilk kez UÖM fikrini sundular. Aynı oturumda AB, Madde 4(1)'teki taslak dil ile yer değiştirecek yeni bir taslak önerdi ve son versiyon şimdi Madde 4(2) olarak görünen metinde 10 sene bir süredir kaldı. AB'nin önerisi görünüşe göre Çalışma Grubu tarafından resmi olarak hiç tartışılmamıştır: Bkz: Çalışma Grubu Raporu E/CN.4/2001/67, paragraf 15. Çalışma Grubunun sonraki ve son oturumunda (Bkz: Rapor E/CN.4/2002/78) Grup başkanı-Raportör LAKG ve AB taslaklarının bileşenlerini bir araya getiren kendi önerisini ortaya koydu. Bu noktada Madde 4'ün son hali ilk kez ortaya çıktı. Grup Başkanının önerisindeki yeni melez 4. Madde görünüşe göre hiç özel olarak tartışılmadı ve oturumdan hemen sonra, Madde 4'teki (1) ve (2) numaralı kısımların nasıl uzlaştırılacağına dair başka görüşme yapılmadan, İnsan Hakları Komisyonu'na, ESK'e ve Genel Meclise sunuldu.

bulunmaktadır. Bu, eğer Madde 4(1)'e rağmen, kişilerin resmi bir emir olmaksızın tutulduğu yerlerin OPCAT kapsamında olmadığı anlamına mı gelmektedir? Yanıt hayır olmalıdır. Maddenin böyle okunması Madde 4(1)'teki "ya... ya da kısırtması ya da rızası ya da bilgisi dâhilinde" kelimelerinin gereksiz kılacaktır ve uygulama dışı bırakacaktır. Taslak oturumlarındaki hazırlık çalışmalarına yönelik bir inceleme, OPCAT'in uygulama alanının, resmi bir emir olmaksızın ama bir yetkilinin bilgisi dâhilinde olarak insanların özgürlüklerinden fiilen yoksun bırakıldıkları yerlere kadar genişletilmesi yönünde ifade edilen kuvvetli tercihleri doğrulamaktadır.³⁰ Bu ayrıca Madde 4'ün bütün olarak anlamını, amacını ve kapsamını İşkenceye Karşı Sözleşme'nin diğer kavramlarıyla en uygun biçimde okumanın yoludur. Tüm bunlar göz önüne alındığında, Madde 4(2)'ün farklı dil versiyonları arasındaki farkla birlikte düşünüldüğünde, onun ulusal hukuka kelimesi kelimesine dâhil edilmemesi önerilmektedir.

3.2.4 İÖD'nin Önerileri

- **UÖM'nin alıkonulma yerlerine erişim hakkı, iç hukukta tanımlanmalıdır ve bu tanımlama OPCAT'in 4. Maddesindeki(1) "alıkonulma yeri" tarifi tarafından potansiyel olarak görülen yerleri de kapsayan, UÖM'nin erişim hakkı bulunan yerlerin bir açıklamasını içermelidir.**
- **Böyle bir kanun, ulusal aktörler için kesinliği arttırmak amacıyla, kurumların veya kurum kategorilerinin çok etraflı olmayan bir listesini içermelidir. Bununla birlikte böyle bir listenin bulunması halinde, hukuk bu listenin etraflı olmadığını ve Madde 4(1)'teki daha geniş tanıma hesaba kattığını açıkça ortaya koymalıdır.**
- **UÖM'nin gayri resmi alıkonulma yerlerini ziyaret etme görevi ve ehliyeti olmalıdır. Bu noktada, "kısırtma", "rıza" ve "bilgi**

³⁰ Bkz: İşkenceye Karşı Sözleşmenin Seçmeli Protokolü için taslak hazırlayan BM Çalışma Grubu'nun Raporları: UN.Doc.E/CN.4/1993/28, paragraf 38–40; E/CN.4/2000/58, paragraflar 30 ve 78; E/CN.4/2001/67, paragraf 45. Anlaşmalar Hukuku ile İlgili Viyana Sözleşmesi'nin 32. Maddesi, "anlamın aksi takdirde "müphem veya karışık" olacağı veya "açıkça saçma ve mantıksız" bir sonuca gidebileceği durumlarda, anlaşmanın hazırlık çalışmaları ve varılan sonucun şartları da dâhil olmak üzere, ek yorum araçlarına müracaat etmek gerekebilir" demektedir.

dâhilinde" kavramları UÖM'nin ziyaret ekiplerinin planlanan tüm faaliyet alanını kapsamaması için önemlidir ve dolayısıyla ulusal yasalarda yer almalıdır. Daha fazla açıklık için, gayri resmi alıkonulma yerlerini ziyaret etme yetkisinden kanunda özellikle bahsedilebilir.

- Hayata geçirilecek kanun OPCAT'in 4. Maddesinin(2) tam metnini içermemelidir çünkü bu madde gereksiz bir müphemliğe yol açar. Madde 4(2)'ten alınabilecek önemli kavramlar, özel kişilikler tarafından işletilen yerlerin UÖM'ler tarafından ziyaret edilmesinin mümkün olması ve özgürlükten yoksun bırakmanın, özünde bireyin kendi iradesiyle ayrılmasına izin verilmemesi olabilir.

3.3 Görev

Madde 4

(1) (...) Bu ziyaretler, gerekli olması halinde, söz konusu kişilerin işkenceye ve diğer zalimane, insanlık dışı ya da aşağılayıcı muamele ya da cezaya karşı korunmalarını güçlendirmek amacıyla yapılacaktır.

Madde 19

Ulusal önleyici mekanizmalar, bir asgari standart olarak:

(a) Madde 4'de tanımlandığı biçimde, alıkonulma yerlerinde özgürlüklerinden yoksun bırakılan kişilere yapılan muameleyi, eğer gerekiyorsa, bu kişilerin işkenceye ve diğer zalimane, insanlık dışı ya da aşağılayıcı muamele ya da cezaya karşı korunmalarını güçlendirmek amacıyla, düzenli biçimde incelemeleri;

(b) Birleşmiş Milletlerin konuyla ilgili normlarını dikkate alarak, özgürlüklerinden yoksun bırakılan kişilere yapılan muamelenin ve koşullarının iyileştirilmesi amacıyla, ve işkence ve diğer zalimane, insanlık dışı ya da aşağılayıcı muamele ya da cezayı önlemek amacıyla ilgili makamlara tavsiyelerde bulunmaları;

(c) Mevcut ya da tasarı halindeki mevzuata ilişkin olarak önerilerini ve gözlemlerini sunmaları,

yetkisi tanınacaktır / (verilecektir).

3.3.1 Ziyaretlere Dayanan Yapıcı Bir Diyalog

UÖM'nin gerçekleştireceği ziyaretler, diğer kaynaklardan alınan bilgilerle birlikte, ilerleme kaydetmek amacıyla UÖM ve yetkililer arasında yapıcı bir

diyalogun temelini oluşturmak niyetindedir.³¹ Verili bir meselenin ilgili yetkilileri, tekil bir tesisin yetkilisinden tutun da en kıdemli ulusal lidere kadar hükümetin herhangi bir seviyesinde bulunabilir.³² OPCAT UÖM'nin ziyaretleri gerçekleştirirken özel bir perspektif ve amaç benimsemesi gerektiğini belirtir: özgürlüklerinden yoksun bırakılan insanların uluslar arası (ve ulusal) hukukla engellenen muamele ve cezalandırmalara karşı korunmasını güçlendirmek ve kendilerine yapılan muameleyi ve alıkoyma koşullarını iyileştirmeyi amaçlamak. Bu Rehberin amaçları için bunu açıkça bir "insan hakları" yaklaşımı olarak adlandırabiliriz.

Ziyaretler UÖM'nin özgürlüklerinden yoksun bırakılan insanlara yapılan muameleyi incelemek için kullandığı, tek olmasa da ana araçlardır. Bu ziyaretler sırasında UÖM elbette ziyaret ettiği belirli yer hakkında doğrudan bilgi toplayacaktır. UÖM sıklıkla alıkonulanlarla yaptığı görüşmelerle de bu kişilerin belirli alıkonulma yerine varmadan önceki şartları ve kendilerine yapılan muamele ile ilgili bilgi alacaklardır: belki tutuklanma sırasındaki, nakil sırasındaki yahut bir karakoldaki şartlar ve muamele.³³ UÖM'nin hükümetten yahut diğer yetkililerden alıkonulma yerleriyle ve orada tutulanlarla ilgili bilgi talep etme ve alma yetkisi vardır.³⁴

Ayrıca, UÖM alıkonulma yerlerini ve özgürlüklerinden yoksun bırakılan insanları ilgilendiren varolan ve teklif edilen mevzuatı gözden geçirecektir, örneğin onun uluslar arası normlarla uyumluluğunu değerlendirecek ve alıkoyma koşullarını layıkıyla iyileştirip iyileştirmedicine bakacaktır. Bu bakımdan UÖM'lerin çalışmalarını kolaylaştırmak için hükümet inisiyatifi ele alarak UÖM'lere taslak mevzuatı göndermelidir ki bunun amaçlarını çözümlenmek ve ayarlama yapabilmek için UÖM'nin yeterli zamanı olsun. Madde 19(c) ile uyum içinde olarak, UÖM'nin kendisinin de yeni bir mevzuat için öneriler başlatabilme veya var olan mevzuatta düzeltmeler yapabilmek için bir aracı bulunmalıdır.

³¹ OPCAT Madde 22. Ayrıca bkz: BM İşkence Özel Raportörü, Genel Meclise sunulan 2006 Raporu, UN Doc.A/61/259 (14 Ağustos 2006), paragraf 72.

³² Öneriler, diyalog ve yürütme süreci bu Rehberin 7. Bölümünde daha ayrıntılı olarak incelenecektir.

³³ Özel görüşmeler yürütme hakkı Madde 20(d)'de düzenlenmiş ve aşağıda 6.3. kısımda tartışılmıştır.

³⁴ 6.2. kısımda tartışılan Madde 20.

Tüm bu bilgi UÖM ve Devlet arasında alıkonulma yerlerinin koşullarını iyileştirmek ve genelde de işkencenin veya diğer kötü muamelenin önlenmesi konusundaki sürekli bir diyalogu besleyecektir. Tartışma UÖM tarafından yapılan önerilerle ve buna karşılık yetkililerin üzerine aldığı önlemler ve verdiği cevaplarla daima ileri taşıyor olmalıdır. Madde 19(b)'da da bahsedildiği gibi, önerinin yeri ve içeriğiyle veya konunun yalnızca birkaç yeri ilgilendiren yerel bir mesele ya da sistem çapında veya ulus çapında bir mesele olmasıyla ilgili olarak, UÖM Devlet içindeki pek çok farklı yetkiliyle zaman zaman ilişkiye geçebilir.

3.3.2 Uluslararası Standartlara Doğru Bir İlerleme

OPCAT'in amacı Taraf Devletlere, özgürlükten yoksun bırakmayla ilgili uluslararası insan hakları normlarıyla ve standartlarına uymakta yardım etmek olduğundan, yürürlükteki yerel mevzuat UÖM'nin uluslararası normları ve standartları OPCAT'in 19. maddesi(b) uyarınca göz önünde bulundurmasına ve uygulamasına izin vermelidir. Yürürlükteki mevzuat UÖM'nin standartları her zaman özgürlüklerinden yoksun bırakılan kişileri en iyi şekilde koruyacak biçimde uygulaması gerektiğini onaylamalıdır.

3.3.3 Ek Görevler

Ziyaret döngüsü, öneriler ve önerilerin sonuca ulaştırılması OPCAT altındaki herhangi bir UÖM'nin görevinin çekirdeğini oluşturmalıdır. Bununla birlikte, Devletler daha geniş görevleri olan yeni bir mekanizmaya veya zaten daha geniş görevleri olan bir organa işaret edebilirler. Bu UÖM'nin daha geniş bir haklar dizisini desteklediği veya ulusal insan hakları komisyonunun yapabileceği gibi, daha genel bir birey kategorisinin haklarını desteklediği anlamına gelebilir. Olumlu bir sinerji UÖM'nin işlevlerinin daha geniş bir görevle birleştirilmesinin sonucu olabilir; bununla birlikte kimi bileşimler daima uygunsuz olabilecekken, kimi bileşimler de ek zorluklar ve riskler getirebilir.

Örneğin, bir kuruma OPCAT'in ziyaret işlevini, bireysel şikâyetleri (ziyaretlerden kaynaklananlar da dâhil olmak üzere) biçimsel olarak kovuşturma veya karara bağlama sorumluluğuyla birleştiren bir görev vermek, OPCAT'in amaçlarına pratikte ulaşmasına imkân vermeyen önemli engeller

ortaya çıkarabilir. Eğer hükümet görevlileri UÖM'ler tarafından yapılan kovuşturmaları ve yargılamalara tabi olurlarsa, UÖM ile aynı görevliler arasında OPCAT'in dayandığı yapıcı diyalog yaklaşımının üzerine kurulduğu işbirliğine yönelik bir ilişki sağlanması zor olabilir. Alıkonulanlar, hükümet personeli veya diğerleri de dâhil olmak üzere bireyler eğer kimliklerinin ya da sağladıkları bilginin sonraki aşamalarda (örneğin bir kovuşturmanın ya da duruşmanın bir parçası olarak) ifşa edileceğinden korkarlarsa, açıkça konuşmaya daha az istekli olabilirler. Bireysel şikâyetleri işleme tabi tutma ve tayin etme sorumluluğu UÖM'nin önleyici ziyaretlerden ve izlemeden oluşan titiz programını uygun bir şekilde yürütme yeteneğini pratikte etkileyebilecek zorlayıcı bir işgücü yaratabilir.

Diğer taraftan, "önleyici" bir ziyaret sırasında alınan bireysel şikâyetlerin sonucu olarak resmi kovuşturma başlatabilme yetkisi, yetkililerin UÖM'nin önerilerini ciddiye almaları için ayrıca pratik bir teşvik edici olabilir. Kimi olumlu sonuçlar, muhtemelen ziyaret eden ekibin üyeleriyle konuşmak için ayrılan zamandan kaynaklanıyorsa, bu alıkonulan kişinin güvenini de arttırabilir.

Ara konumlanmalar da mümkündür: örneğin OPCAT'in içindeki hiçbir şey uzman bir UÖM'yi "ilgili yetkililere" yapılacak önerileri arasına, verili bir bireysel vakayı uygun bir şikâyet-temelli kurumun veya savcının soruşturması önerisini eklemekten alıkoymamalıdır.³⁵

Eğer, bileşik bir görev sahibi olmanın olası sorunları ve yararları dikkatli bir şekilde gözden geçirerek, Devlet tek bir kurumun hem UÖM hem de bireysel şikâyetler için bir forum olmasına karar verirse, OPCAT altındaki ziyaret-diyalog işlevlerinin diğer görevler tarafından engellenmediğini temin etmek için, güçlü bir iç işlevler ayrılığı (resmi olarak ayrılmış bir yönetsel yapı, fiziksel olarak ayrılmış bürolar, ayrı personel ve kayıt sistemleri vb.) yaratmak gerekli olacaktır. Tekrar belirtelim, ziyaretlerden sorumlu büro, bireysel vakalardan sorumlu büroya bir bireysel şikâyeti, şikâyetçinin de bu yönlendirmeye razı olduğu durumlarda, ayrı bir soruşturmayla takip etmesini önerebilmelidir.

³⁵ 6. Bölümde de göreceğimiz üzere, böyle davalarda UÖM'nin soruşturan yetkiliyle ne kadar bilgi paylaşabileceği görülmüş bireylerin rıza göstermesine göre değişecektir.

Hükümetin önleyici ziyaret görevini, özgürlüklerinden yoksun bırakılmış kişilerin insan haklarını geliştirmeye odaklı olmayan görevlerle birleştirmeye çalıştığı durumlarda daha ciddi zorluklar da ortaya çıkabilir. Örneğin, yetkili soruşturma sistemleri bazen, bir kurumun hükümetin direktiflerine karşılık gelen mali performansını değerlendirmek, kaçış riskini önlemek için daha sıklaştırılan güvenlik önlemlerini desteklemek de dâhil olmak üzere bir dizi hükümet hedefini ileriye taşımakla görevlendirilebilir. Hükümet elbette bu farklı, potansiyel olarak çatışan çıkarları uzlaştırmak için yollar bulmalıdır ancak UÖM'nin de, kendisine Madde 4 ve 19'da verilen göreve uygun olarak kendi çalışmasına yaklaşımı özgürlüklerinden yoksun bırakılan kişilerin insan haklarını geliştirmek yönünde olmalıdır.

Bunun için UÖM'ye OPCAT göreviyle çatışacak ek görevler verilmemelidir: Örneğin, UÖM'nin görevlerinin bir kısmının bütçe hedeflerini karşılamak için, özgürlüklerinden yoksun bırakılan insanların koşulları üzerinde ters bir etkiye neden olabilecek bir biçimde, masraflarda azaltma yapmayı gerektirmesi uygunsuz olacaktır. Benzer biçimde, eğer bir NMP pahalı ama gerekli bir düzeltmeyi, kurumların mali hedeflerine ulaşım sağlamadıklarını değerlendirme sorumluluğunu da üzerine aldığı için öneremeyeceğini hissediyorsa bu yanlış olacaktır.³⁶

3.3.4 İÖD'nin Önerileri

- UÖM bir “insan hakları” yaklaşımı benimsemeye zorunlu kılınmalıdır: özgürlüğünden yoksun bırakılmış insanların işkenceden ya da diğer kötü muameleden korunmasını güçlendirmek ve koşullarını iyileştirmeyi hedeflemek.
- Hükümet taslak mevzuatı UÖM'ye yorum yapması için proaktif bir biçimde gönderme uygulamasını gerçekleştirmelidir. UÖM, yeni bir mevzuat ya da mevcut mevzuata değişiklik önerileri getirebilmelidir.

³⁶ Bağımsız ziyaret işlevini diğer denetim görev alanlarıyla bağdaştırmadaki zorluklar konusundaki kaygılar, Britanya'nın (UÖM olarak tayin edilecek) mevcut Majesteleri'nin Hapishaneler Baş Müfettişliği'ni diğer birkaç ceza adalet müfettişlikleriyle birleştirme planlarına son vermesine de katkı sundu. Bkz. Birleşik Krallık İnsan Hakları Ortak Parlamento Komitesi, 2005-2006 dönemi 20. Raporu, 22 Mayıs 2006, s 17-20; Birleşik Krallık Lordlar Kamarası, 10 Ekim 2006 Salı Hansard'ı [Resmi Parlamento Raporu], Cilt No. 685, Bölüm No: 188, Sütun 167-187.

- Mevzuatın uygulanması UÖM'nin, alkonulanlara yönelik en koruyucu standardı uygulayacak biçimde ulusal normlara ek olarak uluslararası hukuk ve standartları göz önüne almasına izin vermeli ve onu bu konuda açık olarak yetkilendirmelidir.
- UÖM olarak tayin edilen kurum OPCAT'te tanımlanandan daha geniş bir görev alanına sahip olabilir.
- Eğer tek bir kurum hem UÖM hem de tek tek şikayetlere karşı bir forum olarak hizmet göreceyse, OPCAT dâhilindeki önleyici işlevlerin diğer görev alanı tarafından tehlikeye düşürülmemesi için iç işlevlerin güçlü bir şekilde birbirlerinden ayrılması gerekir. Bu normal olarak, örneğin, resmi olarak bölünmüş idari yapı, fiziksel olarak ayrı bürolar, ayrı personel ve kayıt tutma sistemi vb.ni içerecektir.
- UÖM, önleyici ziyaret görev alanını, asıl olarak özgürlüklerinden yoksun bırakılmış kişilerin insan haklarını desteklemekle ilgisi olmayan masrafların azaltılması ya da firar riskinin düşürülmesi gibi görev alanlarıyla birleştirmemelidir.

3.4 Ziyaretlerin Sıklığı

3.4.1 Giriş

OPCAT, belirli alkonulma yerlerini hangi sıklıkta ziyaret edeceğini, bir dizi kaynaktan gelen bilgiler temelinde, UÖM'nin kendisinin belirleme yetkisine sahip olmasını gerektirir. Genel olarak, ziyaretlerin gerekli yetkilerle donatılmış yeterli sayıda bağımsız uzman tarafından yapılacağı varsayılarak, ziyaretler ne kadar sık olursa ziyaret programı da o kadar etkili olacaktır.

Gerçekte, çoğu durumda bir UÖM'nin gerçekleştirebileceği genel ziyaret sayısı devlet tarafından kendisine tahsis edilen mali kaynaklar ve insan kaynaklarına bağlı olacaktır.³⁷ Bu da, genel olarak, UÖM'nin OPCAT'in gerekliliklerini yerine getirmesi programının gerektirdiği ziyaret sıklığı ve uzunluğu konusundaki bazı varsayımlara dayanacaktır.

Bu sınırlı amaçlara yönelik olarak, bu kısım tahminler geliştirmeye ve önerilen mali/insan kaynakları tahsisatını değerlendirmeye yardımcı olmak

³⁷ UÖM'lere finansal bağımsızlıklarını koruma sürecinde finansman tahsisatına yönelik uygun süreçler aşağıda Bölüm 4, kısım 4.6'da ele alınmıştır.

üzere kılavuz ilkeler önermektedir.³⁸ Önce farklı ziyaret türlerine, sonra farklı alıkonulma biçimlerine bakacağız ve tek tek alıkonulma yerleri bakımından ziyaretlerin az ya da çok sık olmasını doğurabilir.

3.4.2 Ziyaret Türleri

3.4.2.1 Karışık Bir Program

Etkin bir önleyici ziyaretler programı periyodik derinlemesine ziyaretlerle daha kısa plansız [*ad-hoc*] ziyaretleri birleştirir. Herhangi bir özel alıkonulma yerine yapılacak ziyaretlerin minimum sıklığı, ziyaret türüne, ziyaret edilen yerin kategorisine, buraya yapılmış önceki ziyaretlerin bulgularına ve bu yer hakkındaki diğer güvenilir hükümet dışı kaynakların varlığına ya da yokluğuna bağlı olacaktır. Genel olarak, daha ciddi sorunları olduğu bilinen yerler daha sık ziyaretlerin hedefi olmaya ihtiyaç duyacaktır.

Derinlemesine ve plansız ziyaretleri birleştiren bir ziyaret programını uygulayan (ve UÖM olarak tayin edilecek) mevcut yerel ziyaret organına bir örnek İngiltere ve Galler Hapishaneler Baş Müfettişi'dir.³⁹ Baş Müfettiş ve beş müfettiş ekibinden oluşan personeli en az beş yılda bir her hapishaneye haberli bir tam teftiş ziyareti yaparlar. Böylesi bir haberli tam teftiş ziyareti beş işgünü alır. Aradaki süreçte, Müfettişlik, uzunluğu ve sayısı belirlenen sorunların vahametine göre değişecek habersiz takip ziyaretleri gerçekleştirir. Yüksek riskli yerlere beş gün süren “tam habersiz ziyaretler” gerçekleştirilirken diğerlerine iki ila dört gün süren “kısa habersiz ziyaretler” gerçekleştirilir.

Bazı mevcut ulusal organlar sürekli izleme görevini üstlenirler ve bunu da alıkonulma yerlerini çok sık aralıklarla ziyaret eden ve tipik olarak toplum tabanlı gönüllü programlarla yaparlar. Bu tür bir ziyaret en sık ziyaret biçimi olma eğilimindeyken bunlar genellikle OPCAT'in UÖM'ler konusundaki

³⁸ Bu kısımda sunulan kılavuzluk, Bernath ve Esther Schaufelberger'in İÖD Ziyaretler Programı uzmanlığını temel almaktadır.

³⁹ Daha fazla ayrıntı için, bkz. <http://inspectrates.homeoffice.gov.uk/hmiprison/> [18 Ağustos 2006'da ziyaret edilmiştir]. Bu kurumun görev alanının OPCAT tarafından tanımlanan bütün alıkonulma yerlerini içermediğine dikkat edilmelidir, Britanya'daki diğer yerler de UÖM'ler olarak tayin edilecek başka kuruluşlar tarafından kapsanacaktır.

diğer gerekliliklerini yerine getirmekte güçlük çekecek kurumlar tarafından yapılırlar ve böylece genel olarak UÖM'nin bizatihi resmi bir parçası olmaktan ziyade UÖM için bir bilgi kaynağı olarak hizmet görürler. Aşağıdaki kısımlarda her bir ziyaret türü sırasıyla ele alınacaktır.

3.4.2.2 Derinlemesine Ziyaretler

Derinlemesine ziyaretin amacı, (alıkonulma koşullarının standartların altında olması yüzünden ortaya çıkacaklar da dâhil olmak üzere) işkence ya da zalimane, insanlık dışı ya da aşağılayıcı davranışa sebep olan ya da gelecekte sebep olabilecek köksel nedenleri belirlemeyi ve bu köksel nedenleri pratik ve normatif düzeylerde ele almak üzere tavsiyeler oluşturmayı amaçlayan bir detaylı alıkonulma sistemi çözümlemesi ortaya çıkarmaktır.

İÖD yayımı olan *Alıkonulma Yerlerinin İzlenmesi: Pratik bir kılavuz*, etkili bir ziyaret için gerçekleştirilmesi gereken şeyi tarif eder.⁴⁰ Her bir derinlemesine ziyaret önemli sayıda alıkonulan kişi ile yapılan görüşmeleri içermelidir. Böylesi bir ziyaret böylece alıkonulan kişilerin sayısına bağlı olarak bir ila üç tam çalışma günü sürebilir. Örneğin hapishanelere yapılabilecek makul bir derinlemesine ziyaret şu kılavuz ilkelere uymalıdır:

- 50'den az alıkonulan kişi için, ziyaret en az bir çalışma günü sürmelidir.
- 50-99 alıkonulan kişi için en az iki gün sürmelidir.
- 100-299 alıkonulan kişi için en az üç gün sürmelidir.
- 300'den fazla alıkonulan kişi için en az dört gün sürmelidir.

Polis karakollarına yapılacak derinlemesine ziyaretler, genel olarak belirli bir bölgede birden çok polis karakoluna ziyareti gerektirecektir ve bu yüzden de minimum birkaç günlük ziyarete ihtiyaç duyulacaktır.

Derinlemesine ziyaretler farklı disiplinlerden gelen ve söz konusu alıkonulma bağlamını anlamak için gerekli yeteneklere ve mesleki bilgiye sahip uzman ekipleri gerektirir (bkz. OPCAT Madde 18(2)).⁴¹ İÖD, derinlemesine ziyaret yapacak bir ziyaret ekibinin en az üç uzmandan oluşmasını tavsiye etmektedir.

3.4.2.3 Plansız [ad-hoc] Ziyaretler

⁴⁰ www.apt.ch adresinden ulaşılabilir

⁴¹ UÖM'nin bileşeni aşağıda Bölüm 5'te daha ayrıntılı bir biçimde ele alınmaktadır.

Plansız ziyaretler, derinlemesine ziyaretlerin arasında, tavsiyeler doğrultusunda takip sürecini gerçekleştirmek ve alıkonulan kişilerin misilleme ile karşılaşmamasını sağlamak için gerçekleştirilir. Bunların, caydırıcı bir etkiye sahip olabilemesi için tahmin edilemez olması gerekir. Bu yüzden de bu ziyaretlerin rastlantısal aralıklarla gerçekleşmesi ve UÖM'nin herhangi bir zamanda herhangi bir alıkonulma yerine erişim hakkına (yani önceden bilgi vermeksizin – aşağıda 6.1.3 kısmındaki tartışmaya bakınız) sahip olması önemlidir. Plansız ziyaretler beklenmedik bir duruma tepki olarak (örneğin gözü altında ölüm, isyan gibi bir durumda) ya da özel bir temayı incelemek için de gerçekleştirilebilir.

Plansız ziyaretler çoğunlukla derinlemesine ziyaretlerden daha kısa sürer ve daha küçük ziyaret ekipleri tarafından gerçekleştirilebilir. İÖD, bir UÖM'nin ziyaret için kullandığı tüm zamanın yaklaşık üçte birinin plansız ziyaretlere tahsis edilmesi gerektiğini tavsiye etmektedir.

3.4.2.4 Sürekli İzleme

Sürekli ziyaretlerin amacı bir alıkonulma yerinde yabancıların günlük (ya da neredeyse günlük) varlığını sağlamak, böylece otoriteleri ve personeli kötü muameleden caydırmak, daha insani alıkonulma koşullarının oluşmasına katkı sunmak ve alıkonulanların salıverilme sonrasında toplumla yeniden bütünleşmesini geliştirmektir. Bazen bu ziyaretçiler arabulucu rolü oynayarak tek tek alıkonulan kişilerin sorunlarının çözülmesine katkı sunarlar. Sürekli olarak hizmete hazır olmak için, sürekli ziyaretleri gerçekleştiren organlar sıklıkla kurun yakınında ikamet eden ve uzman olmayan gönüllülerden yapılmaktadır.

Analitik raporlar hazırlamaksızın ve resmi tavsiyelerde bulunmaksızın sürekli ziyaretler gerçekleştirmekle bir UÖM'nin görev alanı yerine getirilmiş olmaz (bkz. OPCAT Madde 19(b) ve (c)). Sürekli ziyaret programlarının ölçeği sıklıkla Devlet'in OPCAT'in uzmanlık, bağımsızlık ve ayrıcalıklar ve dokunulmazlıklar gerekliliklerini yerine getirmek için gerekli kaynakları ve mevzuat çerçevesini sağlamalıdır.

Bu yüzden de, sürekli ziyaret planları genel olarak UÖM'nin resmi bir parçası olarak tayin edilmek için uygun olmayabilirken, bunlar yine de UÖM'nin derinlemesine ve plansız ziyaretlerin UÖM programlarının çok

değerli bir tamamlayıcısı olabilir. Bunlar özellikle de UÖM için dış bilgi kaynağı olarak, UÖM'nin hangi yerlerin daha sık ziyaret edileceğine karar vermesine yardımcı olmak ve kendi ziyaretleri sırasında sorulacak sorulara ve tesisin denetlenecek kısımlarına odaklanmak üzere yardımcı olabilirler.

Ayrıca sürekli ziyaretler, derinlemesine ziyaretlerin ardından yapılan tavsiyeler uygulanıncaya kadar UÖM tarafından ara bir önlem olarak da tavsiye edilebilir. Sürekli ziyaretler aynı zamanda toplum ve alıkonulan kişiler arasındaki bağlantıları güçlendirmeye ve böylece alıkonulma yerindeki gerilimleri azaltmaya katkı sunabilir, böylece UÖM'nin yapıcı diyalog temelli çalışmasına daha güçlü bir temel sağlar.

3.4.3 Farklı Alıkonulma Yerleri İçin Ziyaret Sıklığı

Bazı alıkonulma yerleri kategorileri doğaları gereği daha yüksek kötü muamele riski taşırlar ve bu yüzden de ortalama olarak en az yılda bir kere derinlemesine ziyaretin hedefi olmalıdır (arada da sürekli plansız ziyaret olanağı olmalıdır), örneğin:

- sorunları bilinen polis karakolları,
- iade için ya da yargılama öncesi alıkonulma merkezleri,
- özellikle incinmeye açık grupların yoğun olarak bir arada tutulduğu yerler.

Polis karakolları, özellikle işkencenin ve diğer kötü muamelenin önlenmesi bakımından önemli yerlerdir. Yasayı uygulayan görevliler üzerinde alıkonulanlarda bilgi edinmeleri için baskının en yüksek düzeyde mevcut olduğu yerler belki de buralarıdır. Alıkonulma devir oranı genellikle çok yüksektir. Alıkonulan kişi nüfusunun geçici doğası, koşulların iyileşmesi için sürekli ya da örgütlü baskının az olacağı anlamına gelebilir. Yine de, polis karakollarının toplam sayısı çoğu ülkede çok yüksek olduğu için, bir UÖM'nin ülkedeki bütün polis karakollarını yılda bir kez ziyaret etmesi zor olabilir. Bu yüzden de İÖD, UÖM'lerin sıkı bir minimum [standart] olarak, bilinen sorunları olan her bir polis karakoluna yılda bir kez derinlemesine ziyaret ve arada da plansız ziyaretler gerçekleştirmesini tavsiye etmektedir, bu arada da yıl boyunca kimi zaman diğer gelişigüzel seçilmiş polis karakollarına derinlemesine ve plansız ziyaretler gerçekleştirilir.

Yargılama öncesi alıkonulma merkezlerine ve iade hapishanelerine yapılacak sık ziyaretler yalnızca bu yerdeki önleme faaliyetleri için önemli olmakla kalmaz, öte yandan böylesi yerler iade hapishanelerindeki kişilerin geldiği polis karakollarındaki koşullar ve muamele hakkında en önemli bilgi kaynağı olabilirler. Bu bilgi UÖM'nin ülkedeki yüzlerce ya da binlercesinden hangi karakolları ziyaret edeceğine karar vermesi için hayati önemdedir. Bu sebeple, iade hapishaneleri ve yargılama öncesi yargılama merkezleri yılda birden daha az sıklıkla ziyaret edilmemelidir ve bu arada da sürekli plansız ziyaret olanağı olmalıdır.

Özellikle incinebilir alıkonulan kategorilerinin yoğun olarak yer aldığı alıkonulma yerleri en azından yılda bir derinlemesine ziyaret almalıdır (ve yine arada plansız ziyaret olanağı olmalıdır). Böylesi yerler, normal olarak, yüksek yoğunlukta göçmen, kadın, çocuk, psikiyatri hasta, ulusal, etnik, dinsel ya da dilsel azınlık, yerliler ya da engellilerin de facto [fiili olarak] yer alabileceği uzmanlaşmış merkez ya da yerleri içermelidir. Böylesi grupların karşı karşıya kalabileceği özel riskler açık ayrımcılığa ya da grup üyelerinin kendi temel ihtiyaçlarını karşılamak için ihtiyaç duyabilecekleri özel önlemleri sağlamakta gösterilen yetersizliğe dayanabilir.⁴²

İdeal olarak, diğer alıkonulma yeri kategorileri (örneğin bunlara hapishaneler de dâhildir) yılda en az bir ziyaret alacaktır. Ne var ki, başlangıç noktası olarak, ülkedeki bu diğer alıkonulma yerleri ortalamada üç yılda birden daha az ziyaret almamalıdır ve arada da sürekli plansız ziyaretler olanağı var olmalıdır.

UÖM'nin bu diğer alıkonulma yerleri kategorilerine yapacağı ziyaretlerin gerçek sıklığını belirlemek için tek tek alıkonulma yerlerini etkileyen bir dizi faktörü göz önüne alması gerekir. UÖM, bu yerlere yapacağı ziyaretlerin sıklığını belirlemek için bir dizi kaynaktan toplanan bilgileri analiz etmelidir (önceki ziyaretler, daha önce bu yerde alıkonulmuş insanlarla görüşmeler, araştırma, basın haberleri vb). Bu bilgi temelinde, işkence ya da diğer kötü muamele ile ilgili önemli sorunları olduğunu bilinen ya da böylesi bir şeyden şüphelenilen ya da ülkedeki diğer kurumlara kıyasla kötü koşulları olduğu bilinen herhangi bir yer de, kurumun türünden bağımsız olarak, en azından

⁴² Örneğin, bkz. İnsan Hakları Komitesi, *Hamilton v. Jamaica*, Bildiri No. 616/1995, U. N. Doc. CCPR/C/66/D/616/1995 (28 Temmuz 1999), paragraf 8.2

yıllık olarak derinlemesine ziyaretler almalıdır ve arada da sürekli olarak plansız ziyaret olasılığı olmalıdır. Gerçekten de BM İşkence Öze Raportörü, UÖM'lerin "daha büyük ya da daha tartışmalı alıkonulma yerlerine her birkaç ayda bir ve özel durumlarda daha bile kısa aralıklarla ziyaretler gerçekleştirilmesi gerektiği"ni belirtmiştir.⁴³

Diğer alıkonulma yerlerinde, bazı faktörler daha az sıklıkta ziyaretler için makul bir sebep teşkil edilebilir, örneğin:

- Kanıtlanabilir bir takip kaydı ve özel alıkonulma yerleri konusunda UÖM'ye bilgi sağlama yeteneği ve zorunluluğu olan diğer yerel ziyaret organları tarafından (bizzat UÖM'ler tarafından değil) sürekli izlenmesi; ya da

- UÖM tarafından bu yere yapılan önceki bir derinlemesine ziyaretin ciddi bir işkence ya da kötü muamele riski olmadığını, iyi alıkonulma koşulları olduğunu göstermesi ve yetkililerin örnek olacak nitelikte bir işbirliği sergilemesi.

Böylesi kısıtlı koşullarda, bilinen sorunları olan polis karakolları dışında, iade ya da yargılama öncesi alıkonulma merkezleri, özellikle incinmeye açık grupların yoğun olduğu yerler ya da önemli sorunları olduğu bilinen ya da bundan şüphelenilen diğer yerler açısından, bir UÖM, buraya yapacağı derinlemesine ziyaretler arasındaki arayı uzatmaya karar verebilir. Hiçbir durumda hiçbir resmi alıkonulma yeri beş yılda birden az derinlemesine ziyaret almamalıdır.

Dahası, OPCAT, alıkonulma yerlerinin coğrafi izolasyonunun ya da UÖM'nin ekonomik, lojistik ya da insan kaynakları sınırlamalarının bir Devlet tarafından bir alıkonulma yerine aksi durumda istenilecek olandan daha az sıklıkta ziyaret yapmanın gerekçesi olarak kullanılabileceğini düşünmemektedir. Ülke olarak, UÖM'nin özgürlüklerinden yoksun bırakılmış kişilere ziyaretleri yoluyla sağlayacağı koruma, buldukları bölgeye bağlı olarak değişmemelidir. Bölüm 10'da UÖM'nin, bir Devlet içinde coğrafik olarak dağılmış yerlere yönelmesi sorununa karşı bir araç olarak operasyonlarının âdemi merkezîyetçi hale getirilmesi olanağını ele alacağız.

⁴³ BM İşkence Özel Raportörü, Genel Kurul'a 2006'da sunulan Rapor, UN Doc. A/61/259 (14 Ağustos 2006), paragraf 71.

3.4.4 İÖD'nin Önerileri

UÖM tarafından gerçekleştirilecek ziyaretlerin her tür tahmini

- daha uzun derinlemesine ziyaretler (bir ila dört gün süreyle en az üç uzmandan oluşan çoklu disiplinlere sahip bir ekip ile gerçekleştirilir) ile daha kısa plansız ziyaretleri (rastlantısal aralarla, daha küçük ekipler tarafından gerçekleştirilebilir) birleştiren;
- UÖM'nin genel ziyaret süresinin yaklaşık üçte birini plansız ziyaretlere tahsis eden;
- ortalama olarak aşağıdaki kategorilerdeki her bir yere, arada sürekli plansız ziyaretler olasılığı ile birlikte, en az yılda bir derinlemesine ziyaret gerçekleştiren
- bilinen sorunları olan polis karakolları ve bunlara ek olarak diğer polis karakollarından yapılmış gelişigüzel bir seçme,
- iade ya da yargılama öncesi merkezler,
- özellikle incinmeye açık grupların yoğun olarak tutulduğu yerler,
- işkence ya da diğer kötü muamele ile ilgili önemli sorunları olduğunu bilinen ya da böylesi bir şeyden şüphelenilen ya da ülkedeki diğer kurumlara kıyasla kötü koşulları olduğu bilinen herhangi bir yer;
- ortalama olarak diğer yerlerin her birine (aradaki plansız ziyaretlerle birlikte) en az üç yılda bir, ama tercihen daha sık, derinlemesine bir ziyaret gerçekleştiren;
- hiçbir alıkonulma yerine hiçbir zaman beş yılda birden daha az derinlemesine ziyaret gerçekleştirmeyen ve böylesi bir uzatılmış arayışta da yalnızca bu yer hakkında arada aldığı uygun bir bilgi temelinde gerçekleştiren

bir programı temel almalıdır.

OPCAT, alıkonulma yerlerinin coğrafi izolasyonunun ya da devletin UÖM'ye uyguladığı ekonomik, lojistik ya da insan kaynakları sınırlamalarının bir alıkonulma yerine, aksi durumda istenilecek olandan daha az sıklıkta ziyaret yapmanın gerekçesi olarak kabul etmemektedir.

4 Bağımsızlık

- 4.1 Giriş
- 4.2 Bağımsız Temel
- 4.3 Bağımsız Üyeler ve Personel
- 4.4 Atanma Prosedürü
- 4.5 İmtiyazlar ve Dokunulmazlıklar
- 4.6 Mali Bağımsızlık
- 4.7 İÖD'nin Önerileri

Madde 18

1. Taraf Devletler, ulusal önleyici mekanizmaların görev/(işlev) yönünden bağımsızlığını ve bunun yanı sıra bunların personelinin bağımsızlığını güvence altına alacaklardır. (...)

4. Ulusal önleyici mekanizmalar kurulurken, Taraf Devletler, insan haklarının geliştirilmesi ve korunması için ulusal kurumların statüsüne dair ilkelere gereken önemi vereceklerdir ["Paris İlkeleri"].

4.1 Giriş

Ulusal önleyici mekanizmalar [UÖM] tarafından gerçekleştirilen ziyaretler, UÖM'ler gerçekten bağımsız olmadıkları sürece işkenceyi ya da diğer kötü muameleyi etkin bir biçimde önleyemezler. Seçmeli Protokol'ün Madde 18(1)'i Devletlerin UÖM'lerin işlevsel bağımsızlığını sağlamak için gerekli önlemleri almasını gerektiren asıl hükümdür.

Madde 18(4), Birleşmiş Milletler'in "insan haklarının korunmasına ve geliştirilmesine yönelik ulusal kurumların statüsüyle ilgili ilkeler"ine (bunlar "Paris İlkeleri" adıyla da bilinir) atıfta bulunur ki bu ilkelerin kendileri de bu tür kurumların bağımsızlığını koruma konusundaki önlemlere dair ek ayrıntılar içerirler.⁴⁴ Ne var ki, Paris İlkeleri, asıl olarak (ulusal insan hakları komisyonları gibi) geniş görev alanlarına sahip genel amaçlı insan hakları kurumları için tasarlanmıştır ve bu yüzden de İlkeler'in bazı yönleri OPCAT

⁴⁴ İnsan haklarının korunması ve desteklenmesi için ulusal kurumların statüsü ve işleyişine ilişkin ilkeler", 20 Aralık 1993 tarihli BM Genel Kurul kararı A/RES/48/134 (Ek) ("Paris İlkeleri").

ortamına uyarlanmazken bazı birkaçının yerine de bizatihi OPCAT metnindeki daha ayrıntılı hükümler geçmiştir.

Aşağıdaki bölümde işlevsel bağımsızlığın çeşitli boyutlarını inceleyeceğiz.⁴⁵

4.2 Bağımsız Temel

Paris İlkeleri

A2. Ulusal kuruma, oluşumunu ve yetkilerini ayrıntılı bir şekilde belirleyen anayasal veya yasal bir metinde açıkça öngörülmek suretiyle, olabildiğince geniş bir görev alanı verilir..

Yürütme görevini yürüten hükümetin yasal olarak bu mekanizmayı lağvetme ya da yerine başka bir mekanizma koyma ya da görev alanını, oluşumunu ve yetkilerini istediği gibi değiştirme yetkisi varsa UÖM'nin bağımsızlığının altı boşalmış olur. Bu, idare fiili olarak bu yetkisini kullanma niyetinde olmasa bile doğrudur, çünkü bu şekilde saldırıya açık olması bizatihi UÖM'nin bağımsızlığını boşa çıkarır. Bu nedenle, UÖM, atama süreci, görev süresi, görev alanı, yetkileri, finansmanı ve hesap verebilirliğinin sınırları da dâhil olmak üzere belirli kilit unsurları tanımlayan anayasal ya da yasal bir metin tarafından kurulmalıdır.⁴⁶ Dayanağını normal mevzuattan ziyade anayasadan alması yoluyla verilecek ek bağımsızlık, anayasal dayanağın sıradan yasal dayanağa göre genel olarak tercih edilebilir olacağı anlamına gelir.⁴⁷

Bu aynı zamanda, UÖM'yi yaratan yasanın kurumu ya da kurumun üyelerini bir bakanlık, devlet bakanlığı, kabine ya da idari kurul, Cumhurbaşkanı ya da Başbakan'ın kurumsal kontrolü altına yerleştirmemesi gerektiği anlamına gelir. UÖM'nin varlığını, görev alanını ya da yetkilerini değiştirme yeteneğine sahip tek otoritenin bizzat yasa koyucu olması

⁴⁵ Aynı zamanda bkz. Uluslararası İnsan Hakları Politikası Konseyi ve İnsan Hakları Yüksek Komiserliği yayını, *Ulusal İnsan Hakları Kurumlarının Etkinliğinin Değerlendirilmesi* (Cenevre, 2005) [Buradan Sonra UİHK Değerlendirmesi"]; ve BM İnsan Hakları Merkezi Profesyonel Eğitim Dizisi No. 4, *Ulusal İnsan Hakları Kurumları: Ulusal İnsan Hakları Destekleme ve Koruma Kurumlarının Kurulması ve Güçlendirilmesi Üstüne Bir El Kitabı* (Cenevre, 1995) [Bundan sonra "UİHK El Kitabı"].

⁴⁶ Bkz. UİHK Değerlendirmesi, ibid., s. 12-14 ve UİHK El Kitabı, ibid., s. 10-11.

⁴⁷ Bkz. UİHK Değerlendirmesi, ibid., s. 13.

gerekir.⁴⁸ Yasa bakanların ve diğer kamu görevlilerinin UÖM'ye doğrudan ya da dolaylı talimatlar yayınlamayacağına da açık olarak hükmetmelidir.⁴⁹

4.3 Bağımsız Üyeler ve Personel

UÖM'nin üyeleri kişisel ya da kurumsal olarak Devlet otoritelerinden bağımsız uzmanlar olmalıdır.

UÖM'ler genel olarak ceza adalet sisteminde aktif pozisyonlar işgal eden (yahut buralardan kısa süreliğine ayrılmış olan) bireyleri içermemelidir. Bu özellikle görevdeki savcılar ya da savunma avukatları için geçerlidir, fakat öte yandan ceza veren denetim yargıçları ve diğer yargıçlar için de öyledir.⁵⁰ Bir UÖM üyesinin aynı anda bir tutuklu/alıkonulan, tutuklu/alıkonulan sınıfları açısından, kurumlar yahut görevliler açısından çoklu rolleri ifa etmesi durumunda gerçek ya da algılanan çıkar çatışmalarının ortaya çıkması çok olasıdır.⁵¹

Açıktır ki, UÖM'ler aynı zamanda kişisel olarak da idaredeki hükümetten bağımsız olmalıdır, bu, bunların idaredeki hükümetin önde gelen siyasi figürleriyle yahut yasal uygulayıcılarla da siyasi ittifaklar, yakın arkadaşlıklar ya da önceden mevcut mesleki ilişkiler gibi kişisel ilişkiler içinde olmamaları anlamındadır. Önerilen üye fiiliyatta tarafsız bir şekilde hareket edecek olsa bile, eğer bu kişi makul sınırlar dâhilinde önyargılı olarak algılanabilirse, bu UÖM'nin çalışmasını ciddi biçimde tehlikeye atabilir. UÖM'nin yalnızca kendi belirlediği gereklilikler ve kriterler dâhilinde kendi personelini seçme ve işe alma yetkisi olmalıdır.⁵² Uluslararası İnsan Hakları Politikası Konseyi ve BM İnsan Hakları Yüksek Komiserliği ulusal insan hakları kurumlarının personelinin “otomatik olarak kamu hizmeti branşlarından geçici yahut kalıcı görevle atanmaması gerektiğini” ifade etmektedir.⁵³ Operasyonel özerkliğini sağlamak için UÖM'nin aynı zamanda dışarıdan değiştirilme olmaksızın

⁴⁸ Bkz. UİHK Değerlendirmesi, ibid., s. 12-14 ve UİHK El Kitabı, op. cit., s. 10-11.

⁴⁹ UİHK Değerlendirmesi, ibid., s. 12.

⁵⁰ Adli müfettihliklerin durumunun daha ayrıntılı bir tartışması için, bkz. aşağıdaki Bölüm 10 kısım 10.2.6.

⁵¹ Bkz. UİHK Değerlendirmesi, ibid., s. 12-14.

⁵² Ibid., s. 13.

⁵³ Ibid., s. 13.

kendi usul kurallarını geliştirme konusunda tek yetkiye sahip olması gerekir.⁵⁴

Paris İlkeleri, genel olarak, ulusal insan hakları kurumlarının “Parlamento” ve “Hükümet kuruluşları”ndan temsilciler içerebileceğini söylemektedir. Ne var ki, OPCAT bağlamında, parlamentelerin ya da iktidardaki parti üyelerinin ya da (gerek siyasi düzeyden gerek kurumlar düzeyinden) diğer hükümet temsilcilerinin UÖM’ye, tavsiye yetkisiyle bile dâhil olması uygunsuz olacaktır. Birincisi, OPCAT, UÖM ve Devlet yetkililerinin, UÖM’nin birbirleriyle tavsiyelerini uygulamak üzere olası önlemler konusunda diyaloga girmelerini gerektirmektedir.⁵⁵ Açıktır ki, öyleyse, hükümet yetkililerinin, tavsiyeleri getiren UÖM’nin içindeki tartışma ve görüşmelere bizzat katılacakları düşünülmemiştir. İkincisi, UÖM’nin çalışması doğası gereği “gizli bilgiler” içerecektir, buna tek tek alıkonulanlardan gelen duyarlı ifadeler de dâhildir ve OPCAT Madde 21(2), bunları hükümete açıklamaktan muaf tutmuştur. Bu hususlar, daha genel ulusal insan hakları kurum tiplerinden ayrı olarak UÖM’nin özgül işlevleriyle birlikte göz nüne alındığı zaman, hükümet temsilcilerinin herhangi bir yetkiyle UÖM’de bulunmalarını olanaksız kılmaktadır.

4.4 Atanma Prosedürü

Paris İlkeleri

B3. Ulusal kurumun üyelerinin atanmaları, gerçek bağımsızlıkları için şart olan görev güvencesini sağlamak amacıyla, görev süresini de belirten resmi bir kararla gerçekleştirilmelidir. Kurumun üye bileşiminin çoğulculuğu güvenceye alınmak kaydıyla, bu görevlendirme yenilenebilir.

Üyelerin atanmaları konusunda uygun usullerin mevzuatla belirlenmesi bağımsızlığın sağlanması noktasında özellikle önemli bir rol oynayabilirler. UÖM’yi kuran yasa şunları tanımlamalıdır:

- atanma yöntemi,
- atanma kriterleri,
- atanma süresi,

⁵⁴ Bz. UİHK El Kitabı, op. cit., s. 11, paragraf 71.

⁵⁵ OPCAT Madde 22

- dokunulmazlıklar ve ayrıcalıklar,
- görevden alma ve itiraz usulü.

Bu, ayrı bir organ tarafından müstakil bir karar alındıktan sonra devlet başkanı tarafından resmi olarak atanmasını olanaksız kılmıyorsa da, kimin atanacağı kararı doğrudan hükümetin idari birimi tarafından verilmemelidir.⁵⁶ Süreç hükümet dışı kuruluşlar, toplumsal ve mesleki örgütlenmeler, üniversiteler ve diğer uzmanlar gibi geniş çeşitlilikte sivil toplum gruplarına danışmayı yahut onları doğrudan dâhil etmeyi zorunlu kılmalıdır. Bu topluluklardan birinin temsilcilerinin de dâhil olduğu özel bir atanma organının yaratılması da bir olasılıktır. Bir başka olasılıksa, Parlamento Komitesi tarafından yönlendirilen bir danışma sürecidir (ancak parlamento ile iktidardaki hükümet arasında etkin bir kurumsal ve siyasi ayrılık olduğu durumda tatmin edici değildir).⁵⁷ Bazı koşullarda, bağımsız bir adli atama komisyonu tarafından yönlendirilecek bir danışma süreci de bir seçenek olabilir.

Uluslararası İnsan Hakları Politikası Konseyi ve BM İnsan Hakları Yüksek Komiserliği, çoğu ulusal insan hakları kurumu için “beş yıl üyelerin etkili bir şekilde ve aynı zamanda önlerindeki iş olanakları konusundaki kaygılardan çok fazla etkilenmeden çalışabilecekleri makul bir süredir.”⁵⁸ Bir başka örnek olarak, Arjantin’deki OPCAT uygulama mevzuatı on UÖM üyesinin her biri için dört yıllık yenilenebilir süreler saptamaktadır.

Sürelerin son tarihinde yapılan basamaklama, üyelikte sürekliliği sağlamaktadır, çünkü bütün üyelerin sürelerinin bir aynı anda sona ermesi ve üyelerin bütünüyle yeni olması gibi durumlardan kaçınılmaktadır. Bu yüzden Uluslararası Alt Komite’nin üyeliklerinde de basamaklandırılmış süreler kullanılır. Sabit görev süresi boyunca, bir bireyin güçlü bir işinde kalabilme güvencesine sahip olabilmesi gerekir; bir başka deyişle, UÖM’nin üyelerinin görevden alınması gibi bir durum olacaksa bu ancak (çoklu üyeleri olması durumunda) bizzat UÖM’nin ya da (UÖM’nin yalnızca bir ya da iki üyesi olması durumunda) parlamentonun üyelerinin büyük bir çoğunluğunun (belki

⁵⁶ UİHK Değerlendirmesi, op. cit., s. 14.

⁵⁷ Ibid.

⁵⁸ Ibid., s.12.

dörtte üçünün) oyuyla olmalıdır ve bu da yalnızca önemli bir görevi kötüye kullanma kanıtının varlığı durumunda olmalıdır.

4.5 İmtiyazlar ve Dokunulmazlıklar

Madde 35

Alt Komite ve ulusal önleme mekanizması üyeleri, çalışmalarını bağımsız olarak yapabilmeleri için ayrıcalık ve dokunulmazlığa sahiptir. (...)

Madde 21

2. Ulusal önleme mekanizması tarafından toplanan bilgiler ayrıcalıklıdır. (...)

OPCAT'in 35. Maddesi UÖM'lerin "çalışmalarını bağımsız olarak yapabilmeleri için gerekli ayrıcalık ve dokunulmazlığa" sahip olmasını gerektirir. Bu bakımdan, doğrudan Uluslararası Alt Komite'ye⁵⁹ uygulanan Birleşmiş Milletler'in Ayrıcalıklar ve Dokunulmazlıklar Sözleşmesi'nin 22 ve 23. kısımları⁶⁰ her bir UÖM'nin üyeleri için aşağıdakiler de dâhil olmak üzere benzer ayrıcalık ve imtiyazlar noktasında bir model olarak hizmet görmelidir,

- UÖM üyeliği süresince ve görevleriyle bağlantılı olarak:

-Kişisel tutuklanma ya da alıkonulma ve kişisel eşyalarına el konulması noktasında dokunulmazlık;

-Kağıt ve belgelerine el konulması ya da bunların denetlenmesi noktasında dokunulmazlık;

- İletişime müdahale edilmemesi.

-Üyelik süresi sırasında ve sonrasında:

-UÖM için görevlerini yerine getirdikleri sırada söyledikleri ya da yazdıkları sözleri ya da eylemleri ile ilgili yasal işlemler noktasında dokunulmazlık.

Bu ayrıcalık ve dokunulmazlıklar kişisel olarak tek tek her UÖM üyesine uygulanmalıdır. Ne var ki, bunlar üyenin kişisel yararını değil UÖM'nin

⁵⁹ OPCAT 35. Maddenin 2. Cümlesi şöyle der: "Alt Komite üyelerine 13 Şubat 1946 tarihli Birleşmiş Milletler Ayrıcalıklar ve Dokunulmazlıklar Sözleşmesinin 22. bölümünde belirtilmiş ayrıcalıklar ve dokunulmazlıklar, adı geçen Sözleşmenin 23. bölümündeki hükümlere bağlı olarak, verilir."

⁶⁰ Genel Kurul tarafından 13 Şubat 1949'da kabul edilmiş *Birleşmiş Milletler Ayrıcalıklar ve Dokunulmazlıklar Sözleşmesi*, yürürlüğe giriş tarihi: 10 Şubat 1949.

bağımsızlığını güvence altına almak amaçlı oldukları için, tam UÖM üyeliğine, açık bir çoğunluk oyuyla (örneğin 2/3 ya da 3/4) tanımlanmış koşullar dâhilinde tek tek davalarda dokunulmazlıktan feragat kabiliyeti verilebilir.

Çek UÖM olarak tayin edilen Çek Hakların Kamusal Savunucusu, uygun bir ulusal yasa örneği sunmaktadır:

Vekiller Odası [Parlamento] onayı olmaksızın Savunucu'ya karşı cezai işlemler başlatılamaz. Vekiller Odası onayı vermeyi reddederse, Savunucu'ya karşı böyleleri bir işlem görev süresi boyunca olanaksız kalacaktır.⁶¹

Görev süresinin dolmasından sonra devam eden dokunulmazlıklara yönelik örnekler de vardır. Örneğin, (tutuklulara yönelik olanlar da dâhil olmak üzere) işlevlerinin yerine getirilmesiyle ilişkili olarak icrai ve ihmali davranışları bakımından, ev sahibi ülkenin vatandaşları olan Uluslararası Kızılhaç Komitesi delegasyonunun üyeleri de, delegasyon hizmetinden ayrıldıktan sonra bile, kişisel tutuklanma ya da alıkonma da dâhil olmak üzere herhangi bir yasal ya da idari süreç biçimi ve tanık olarak çağırılma ya da ifade vermesi istenme noktasında dokunulmaz kalmaya devam ederler.⁶²

UÖM'nin kolektif olarak ya da üyelerinin bireysel olarak edindikleri bilginin korunmasına ilişkin olarak, OPCAT'in 21. Maddesi 35. Madde'de bahsedilen genel ayrıcalık ve dokunulmazlıkları tahkim eder. Ulusal yasalar dâhilinde “ayrıcalığa tabi tutulmuş” bilgiler yürütme ya da adli merciler dâhil olmak üzere hiç kimseye açıklanmaya zorlanamaz. Bir başka deyişle, Madde

⁶¹ 1 Ocak 2006'da yürürlüğe girmek üzere 381/2005 Coll. İle değişik Hakların Kamusal Savunucusu hakkındaki Çek Yasası (349/1999 Coll.) §7(1), adres: <http://www.ochrance.cz/>. Ayrıca bkz. Estonya Cumhuriyeti Anayasası §145: “Yasal Şansölye'ye [UÖM olarak atanacaktır] karşı cezai suçlamalar yalnızca Devlet Başkanı'nın önerisi ve Riigikogu [Parlamento] üyelerinin çoğunluğunun rızasıyla yürütülebilir. Polonya Anayasası'nın 211. Maddesi, Yurttaş Hakları Komisyoneri'nin (Polonya'nın UÖM'si olacaktır) “[Parlamento] tarafından verilecek ön onay olmaksızın cezai sorumluluğa sahip olmayacak ve özgürlüğünden yoksun bırakılmayacaktır,” hükmünü getirir. Ayrıca Komisyoner'in “bir suçu işlerken tutuklandığı ve alıkonulmasının yasal işlemlerin uygun biçimde yürütülmesi için gerekli olduğu durumlar dışında alıkonulamayacağını veya tutuklanamayacağını” belirtir ve bu hükümde belirtilen durumda “[Parlamento]'nun Mareşal'i [Marshall] derhal haberdar edilecek (...) ve Mareşal o kişinin derhal salıverilmesi emrini verebilir.”

⁶² Önerilmiş Standart Uluslararası Kızılhaç Komitesi (ICRC) Merkezleri Anlaşması'nın Madde 10(11)'i, Gabor Rona'da tarif edildiği biçimiyle: “ICRC'nin İfade Vermeme Ayrıcalığı: Eylemde Gizlilik” (2002), Uluslararası Kızılhaç Dergisi No. 845, s. 207-219. Ayrıca bkz. Yeni Zelanda Ombudsman Kanunu 1975, s. 26 (Ombudsman, Yeni Zelanda'nın UÖM olarak tayin edilen birkaç organından biridir).

21, Devlet'ten ulusal yasaların UÖM'nin elindeki gizli bilginin aranmasına ya da el konulmasına yahut başka biçimde açıklanmaya zorlanmasına izin vermemesini sağlamasını istemektedir. UÖM için, eğer hâlihazırda mevcut değilse, cezai, medeni ya da idari hukuk dâhilindeki genel arama ve el koyma yetkilerine bir istisna tanınmalıdır. OPCAT'in kendisi açık olarak Madde 21'de tanımlanan ayrıcalıklara istisnalar getirmemektedir. Ulusal yasalar dâhilinde en güçlü ayrıcalıklar, genellikle iktidardaki hükümete kesinlikle ifşa edilmeme dokunulmazlığı olan “devlet sırları” konusunda sağlanan ayrıcalıklardır. Ulusal hukukta bundan sonra gelen en güçlü ve en yaygın ayrıcalık biçimi avukat-müvekkil ayrıcalığıdır. Burada yalnızca son derece sınırlı istisnalara izin verilir: Örneğin, bir hâkim avukatın yalnızca müvekkilinin suç işlemesine yardım etme amacıyla hazırladığı ya da daha nadir koşullarda, sanığın bu ilginin cezai kovuşturmayaya karşı başarılı bir savunma yürütmesine imkân sağlayabilecek tek bilgi kaynağı olduğunu ispatladığı durumlarda bir belgenin ayrıcalığını kaldırabilir.⁶³ İlke olarak ve OPCAT metni temelinde, UÖM'nin ziyaretleri sırasında yaptığı gözlemler ve görüşmeler yoluyla topladığı gizli bilgilere yönelik ayrıcalıkların istisnası olmamalıdır. UÖM'nin etkin bir şekilde işlev görebilmesi için, görüşme yaptığı kişilerin UÖM'ye verdikleri bilgilerin daha sonradan açıklanmayacağından emin olmaları gerekir. Hükümet görevlilerinin avukatlarının UÖM tarafından toplanan bilgiye, bunların suçlarla ilgili bilgi içerebilecekleri gerekçesiyle fişing [ortalama] girişimi yapmalarına izin verilmesi, Madde 21'nin getirdiği korumanın altını hızla ve kesin bir biçimde boşaltabilir. UÖM'nin temel amacı kötü muamele iddialar konusundaki bilgileri toplama ve kullanma olduğu için, hükümet görevlilerinin “yasayı uygulama” gerekçesini öne sürerek UÖM'nin ayrıcalığını ve gizliliğini ihlal edebilmesi çok kolay olabilir.

Ayrıcalıklara ilişkin bir başka husus da, bilgiyi sağlayan kişinin rolüdür. Avukat-müvekkil ayrıcalığında ayrıcalığın avukata değil müvekkile ait olduğu sıklıkla söylenir, öyle ki eğer müvekkil, özgür iradesiyle bilginin açıklanmazınsa rıza gösterirse, ayrıcalığından, avukatın konumundan bağımsız olarak feragat edebilir. UÖM'nin işlevi ve özgürlüklerinden yoksun

⁶³ Bkz., örn., *R. V. Mc Clure*, [2001] 1 S.C.R. 445 (Kanada Yüksek Mahkemesi).

bırakılmış insanların doğası gereği saldırıya açık konumları göz önüne alınca, avukat-müvekkil ilişkisinin bu boyutunun OPCAT bağlamına aktarılamayacağı açıktır. Madde 21(2)'e göre, kişisel bilgiler UÖM tarafından ilgili bireyin rızası olmaksızın açıklanamazsa da bu, bir bireyin UÖM'nin kendisi hakkındaki bilgileri üçüncü taraflara açıklanmasını talep edemez. Bu durumlarda, hem UÖM'nin hem de bireyin ifşaata rıza göstermesi gerekecektir.

Yine Hakların Kamusal Savunucusu hakkındaki Çek yasınının 7. Maddesi ulusal uygulamaya bir örnek getirmektedir:

(4) Cezai işlemlerden sorumlu organlar da dâhil olmak üzere devletin idari organları, Savunucu'nun dosyalarına başvurma ya da bu dosyaları yasal bir zeminde ve Savunucu'nun onayı üzerine alıp götürme yetkisine sahiptir. Eğer Savunucu onay vermeyi reddederse, Vekiller Odası'nın Başkanlığı'nın onayı gerekir.

Son olarak, gizlilik ve ayrıcalık hususu, UÖM olarak tayin edilen organ aynı zamanda belirli mağdurlar adına ya da belirli ihlalcilere karşı tek tek davaları kovuşturur ya da bunları karara bağlarsa ortaya çıkabilecek sorunların da altını çizer.⁶⁴ Bu duruşmaların müşteki ve ihlalcı sanığı noktasında adil olması için normal olarak gereken ifşaat genel olarak UÖM'nin ziyaret ve görüşme işlevine işbirlikçi/gizli yaklaşımın altını boşaltacaktır.

Aşağıda, Bölüm 6'nın 6.2. kısmında, 21. Madde'ye ve gizli bilgi ve kişisel bilgilerin korunması konusuna geri döneceğiz.

4.6 Mali Bağımsızlık

Madde 18

(...)

3. Taraf Devletler ulusal önleme mekanizmalarının çalışması için gereken kaynakları sağlamakla yükümlüdür.

Paris İlkeleri

Ulusal kurum, etkinliklerinin sorunsuzca sürdürülmesini sağlayacak elverişli bir altyapıya, bilhassa yeterli mali kaynaklara sahip olmalıdır. Bu kaynak tahsisi, kurumun

⁶⁴ Bu konu yukarıdaki Bölüm 3, kısım 3.3.3.'te daha ayrıntılı biçimde tartışılmıştır.

Hükümetten bağımsız olmasını ve bağımsızlığına etki edebilecek bir mali kontrol altında bulunmamasını sağlamak için kendi personeline ve tesislerine sahip olmasını mümkün kılmayı amaçlamalıdır.

Madde 18(3), Taraf Devletleri ulusal önleyici mekanizmaların işlev görmesi için gerekli kaynakları sağlamaya yükümlü kılmaktadır. Paris İlkeleri'ne uygun olarak, mali özerklik temel bir gerekliliktir; bu özerklik olmaksızın, bir ulusal önleyici mekanizma kendi operasyonel özerkliğin de karar almadaki bağımsızlığını da kullanamaz. Bu yüzden de, ulusal önleyici mekanizmaların bağımsızlığının korunmasını güvence altına almanın daha ileri bir adımı olarak, bu mekanizmaların fon kaynağı ve doğası uygulayıcı yasada belirtilmelidir.⁶⁵

Yasa aynı zamanda UÖM'ye yıllık fon tahsisat sürecini de belirlemelidir ve bu süreç doğrudan iktidardaki hükümetin kontrolünde olmalıdır. Uluslararası İnsan Hakları Politikası Konseyi (UİHPK) ve BM İnsan Hakları Yüksek Komiserliği (BMİHYK), ulusal insan hakları kurumları için UÖM'lere de hizmet edebilecek bir süreç önermektedir:⁶⁶

- UÖM kendi yıllık bütçe taslağını kendisi oluşturacaktır;
- Ardından bu bütçe dâhilinde hedeflenen genel fon miktarı Parlamento'nun oyuna sunulacaktır;
- Parlamento'nun tahsisatı dâhilinde, UÖM'ye tek tek kalemlerde kendi harcamasını belirleme hakkı verilecektir.

UİHPK ve BMİHYK'nin önerdiği süreç, UÖM bütçesinin daha büyük bir bakanlık bütçesinin bir kaleminden ibaret kalmaması gerektiğinin altını çizmektedir. Mali hesap verebilirlik düzenli kamuya açık mali raporlar ve yıllık bağımsız bir denetim yoluyla gerçekleşmelidir.

UÖM, istediği meblağı belirleme işine nasıl yaklaşmalıdır? Bir hükümet, UÖM kendi ilk bütçe isteğini sunana kadar sürecek başlangıç dönemi için gerekli meblağı nasıl tahmin edebilir? OPCAT, her Taraf Devlet'ten kendi UÖM'sinin etkin bir biçimde işlev görmesi için gerekli kaynakları kullanıma açmasını ister. Bu, UÖM'nin kullanımına verilen mali kaynaklar ve insan kaynaklarının yukarıdaki Bölüm 3'in 3.4. kısmında tanımlanan kriterlere

⁶⁵ UİHK El Kitabı, op. cit. S. 11, paragraf 74.

⁶⁶ UİHK Değerlendirmesi, op. cit., s. 13 ve UİHK El Kitabı, ibid., s. 11.

uygun sıklıkla bütün alıkonulma yerlerine ziyaretleri gerçekleştirebilmesini olanaklı kılmalıdır.

Yani bir UÖM'nin bütçesinin hazırlanması aşağıdaki tek tek ülkelere özgü değişkenlere bağlı olacaktır:

- alıkonulma yerlerinin sayıları,
- alıkonulma yerlerinin türleri,
- alıkonulanların nüfus yoğunluğu (her bir yerde alıkonulan insan sayısı),
- ziyaretleri gerçekleştirmek için gereken seyahat mesafeleri.

Tahmin edilen ziyaret sıklığı temelinde bütçe geliştirirken, UÖM'lerin genel olarak personele, bazı durumlarda da uzmanlar dışında personele ihtiyaç duyacağını göz önüne almak önemlidir ve bu da ziyaretten önce (hazırlık için) ve ziyaretten sonra (çözümleme yapmak ve raporları hazırlamak için) ek zaman gerektirecektir.

Uzun aralıklara dağılmış alıkonulma yerlerine sahip büyük coğrafi bölgeler sorunuyla karşı karşıya olan ülkeler, UÖM merkez bürosuna tamamlayıcı olarak coğrafi olarak dağılmış şubelere ya da çoklu UÖM'lere sahip olarak ve/veya bütün UÖM'de üye sayısını farklı bölgeler temelinde "alt-ekipler" oluşturmaya olanak sağlayacak kadar yüksek ve çeşitli tutarak seyahat masraflarının etkisini azaltabilirler.⁶⁷ Devletler yine de ülke içindeki bütün UÖM'lerden gelen temsilcilerin periyodik toplantıları için bütçe hazırlaması gerekir, ancak yine bu masraflar telekonferans ya da diğer araçlarla düşürülebilir.

4.7 İÖD'nin Önerileri

- UÖM, atanma süreci ve kriterleri, görev süresi, görev alanı, yetkileri, finansmanı ve dokunulmazlıkları ve ayrıcalıkları ve görevden alma ve itiraz usulleri de dâhil olmak üzere belirli kilit unsurları tanımlayan anayasal ya da yasal bir metin tarafından kurulmalıdır. Anayasal dayanak, sıradan yasal dayanağa göre genel olarak tercih edilebilirdir.

- İktidardaki hükümetin hiçbir üyesi ya da üyeleri UÖM'yi dağıtmak ya da yerine başka bir şey koymak, ya da onun görev alanını, oluşumunu ya da yetkilerini istediği gibi değiştirebileceği yasal yetkiye sahip olmamalıdır.

⁶⁷ UÖM'lerin örgütsel yapısı için seçenekler Bölüm 10'da daha ayrıntılı biçimde tartışılmıştır.

- Yasa, bakanların ve diğer kamu görevlilerinin UÖM'ye doğrudan ya da dolaylı talimatlar yayınlamayacağına açık olarak hükmetmelidir.
- Yasa, UÖM'nin her bir üyesinin Devlet otoritelerinden kişisel ve kurumsal olarak bağısız uzmanlar olmasını gerektirmelidir.
- Hükümetteki partinin üyeleri, hükümetin siyasi liderliğinin temsilcileri ve hükümet kuruluşlarının temsilcileri, UÖM'nin, oy verme yetkisine sahip olmasalar bile, üyesi olarak seçilme hakkına sahip olmamalıdır.
- UÖM, yalnızca kendi belirlediği gereklilikler ve kriterler dâhilinde kendi personelini seçme ve işe alma yetkisine sahip olmalıdır.
- UÖM kendi usul kurallarını geliştirme konusunda tek yetkiye sahip olmalıdır.
- Atanma süreci sivil toplumla danışma sürecini zorunlu kılmalıdır.
- Yasa sabit beş yıllık süreyi zorunlu kılmalıdır. Görev süresi boyunca, UÖM'nin üyelerinin görevden alınması gibi bir durum olacaksa bu ancak UÖM üyelerinin ya da parlamentonun üyelerinin büyük bir çoğunluğunun oyuyla olmalıdır.
- Sürekliliği sağlamak için basamaklanmış bir süre sistemi kullanılabilir.
- Yasa, kişisel tutuklanma ya da ahkonulma ve kişisel eşyalarına el konulması; bagaj, belge ve iletişime el konulması ya da bunların denetlenmesi noktalarında dokunulmazlık ve UÖM görevlerinin yerine getirilmesi sürecinde yapılan şeylere karşı yasal işlemler noktasında sürekli dokunulmazlık sağlamalıdır.
- Yasa, UÖM'nin elindeki bilgileri (hükümete, adli makamlara ya da tek tek yurttaşlara ya da örgütlenmelere) ifşa etmesi noktasında uygulanabilir bir ayrıcalık sağlamalıdır.
- UÖM'nin finansmanının kaynağı ve doğası, yıllık finansman tahsisat süreci de dâhil olmak üzere, uygulayıcı yasada belirtilmelidir. Parlamento UÖM'den gelecek doğrudan istek temelinde yıllık bir genel bütçeyi onaylamalıdır ve ardından bu bütçe, önceden iktidardaki hükümet görevlilerinden onay almaksızın harcaşabilmelidir.

5 Üyelik

5.1 Uzmanlık

5.2 Cinsiyet Dengesi ve Etnik-Azınlık Temsili

5.3 İÖD'nin Önerileri

5.1 Bilirkişilik

Madde 18

(...)

2. Taraf Devletler, ulusal önleyici mekanizmadaki uzmanların gereken yeterliliğe/(niteliklere) ve mesleki bilgiye sahip bulunmalarını temin etmek üzere gerekli önlemleri alacaklardır.. (...)

Bir UÖM'nin etkili olması için, üyelerin hükümetten, yargıdan ve alıkonulma mekanlarından sorumlu makamlardan bağımsız olması yeterli değildir. Madde 18'in açık bir biçimde gerektirdiği gibi, üyeler ilgili uzmanlığa sahip olmalı ve UÖM toplam olarak şart koşulan çeşitlilikte ve dengede farklı profesyonel bilgi alanlarını bir araya getirmelidir. BM İşkence Özel Raportörü şunu belirtmiştir ki, UÖM bünyesinde “taraf Devletlerin farklı alanlardan üyeliği sağlaması... büyük bir öneme sahiptir.”⁶⁸ Bu yüzden, Devletler kuralların uygulanması sürecinde uygun uzmanlık kapsamını tanımlama ve dengeyi gözetme hususlarını dikkate almalıdır.

Aşağıdaki yeteneklerin ve mesleki geçmişlerin bir karışımı mutlaka dahil edilmelidir:

- hukukçular (özellikle, ulusal-uluslararası insan hakları, ceza hukuku, gözmen ve sığınmacı hukuku ve kimi durumlarda insancıl hukuk alanında uzmanlık sahibi)
- doktorlar (adli tıp uzmanlarını içeren fakat bununla sınırlı olmayan),
- psikologlar ve psikiyatrisiler,
- güvenlik görevliliği, hapisane ve psikiyatrik kurum yöneticiliği geçmişli olan kişiler,

⁶⁸ UN Special Rapporteur on Torture, 2006 Report to the General Assembly, UN Doc. A/61/259 (14 Ağustos 2006), paragraf 70.

- STK temsilcileri,
- alıkonulma mekanlarına ziyaret deneyimi olan kişiler,
- özellikle zayıf/savunmasız insanlarla çalışma deneyimi olan kişiler (göçmenler, kadınlar, çocuklar, fiziksel-psikolojik sakatlığı olan insanlar, yerliler, ulusal-etnik-dilsel azınlıklar gibi),
- antropologlar,
- sosyal yardım uzmanları.

UÖM'nin kendi uzmanlık kapasitesi zaman zaman dışarıdan uzmanlar çalıştırılarak artırılabilir. Kanun böyle uzmanların UÖM tarafından çalıştırılabilmesinin ve bu uzmanların (UÖM'nin sürekli çalışanları da dahil) ziyaretlere eşlik etmesinin önünü açık tutmalı. Ancak, üyeler nihai karar vericiler olacakları için, bu UÖM'nin karar verici üyelerinin yeterli kapsamdaki uzmanlık alanlarından olmaları ihtiyacını azaltmaz.

OPCAT UÖM'nin, bağlayıcı emir veren makamlara zıt olarak, tavsiyeler ve ikna edici diyalog yoluyla sağlanacak ilerlemeler için çalışacağını tasarlamaaktadır. Bu yüzden, etkili UÖM üyeliği için gereken diğer yetiler ahlaki otorite ve toplum içinde saygınlıktır. Üyeler işkencenin ve kötü muamelenin önlenmesine ve de alıkonulma mekanlarındaki koşulların iyileştirilmesine ilişkin kişisel bir bağlılık sergilemelidir.

5.2 Cinsiyet Dengesi ve Etnik-Azınlık Temsili

Madde 18

2. (...)Taraf Devletler, (ulusal önleyici mekanizmaların kompozisyonunda) cinsiyet açısından dengeli bir dağılım olmasına ve ülkedeki etnik ve azınlık grupların uygun/(yeterli) şekilde temsil edilmesine çaba göstereceklerdir. (...)

18. maddede değinilen ilke kendi içinde bir amaç olarak (kamu kurumlarında eşitliğin desteklenmesi) önemlidir, ancak UÖM'nin etkili önerilerde bulunabilmesi için gerekli olan bilgiyi elde edebileceği yeterliliğe sahip olması da aşırı derecede önemlidir.

Toplumdaki farklı grupların kültürel, dini ve maddi ihtiyaçlarına ilişkin birincil elden bilgi ve bunlara karşı duyarlı olmak, UÖM'nin üyelerinin bir

kurumun bu gruplardan tutuklananların ihtiyaçlarını karşılamak hususunda başarılı olmuş veya olmamalarını anlamaları konusunda onlara yardımcı olur. Sonuçta, UÖM’de cinsiyet dengesi ve etnik-azınlık gruplar ile özürlülerin temsili görevini daha etkili bir biçimde yerine getirmesinde yardımcı olur. UÖM üyeliğinde farklı dilsel yetilere sahip olmak da önemlidir, çünkü UÖM üyeleri direk olarak iletişim kurabildikleri takdirde görüşmelerden daha kapsamlı bilgi edinebilirler (UÖM üyeleri arasında dilsel çeşitliliğin sağlanması hem maliyetleri azaltır hem de çevirmenlere bağı olmanın uygunsuzluklarını azaltır).

Tutuklular ve mahkumlar, aşırı derecede mahrem konularsa karşı cinsten birileri ile konuşma konusunda farklı genişlik düzeylerine sahip olabilirler. Örneğin, bir kadın tutuklu, bir bayanla görüştüğünde cinsel şiddet ve taciz konularında çok daha açık olacaktır. Belirli bir etnik ya da azınlık grubunun üyeleri kendilerine nasıl muamele edildiği konusunda aynı gruptan birisi ile daha rahat görüşebilirler. Başka bir gruptan olan bir kişinin niyeti konusunda içten içe şüphe duyuyor olabilirler.

Bu nedenlerden ötürü, Madde 18’de işaret edilen amaç, yerel uygulama yasalarına ve UÖM’ye atamalar sürecine dahil edilmelidir.

5.3 İÖD’nin Önerileri

- Uygulama düzenlemeleri (yasaları) şunlar dahil olmak üzere UÖM üyelikleri için ilgili uzmanlık alanlarından karışık biçimde görevlendirme yapılmalıdır: avukatlar, doktorlar, psikologlar ve psikiyatristler, güvenlik görevliliği, hapisane ve psikiyatrik kurum yöneticiliği geçmişi olan kişiler, STK temsilcileri, alıkonulma mekanlarına ziyaret deneyimi olan kişiler, antropologlar, sosyal yardım uzmanları.
- Kanun böyle uzmanların UÖM tarafından çalıştırılabilmesinin ve bu uzmanların (UÖM’nin sürekli çalışanları da dahil) ziyaretlere eşlik etmesinin önünü açık tutmalı.
- Kanun, UÖM üyeliklerinin cinsiyet dengesini sağlanması ve de özürlüler de dahil olmak üzere ülkedeki etnik-azınlık gruplar temsilinin sağlanması hedefini öngörmelidir.

6 Ziyaretlere İlişkin Yetki ve Güvenceler

- 6.1 Bütün Alıkonulma Mekanlarına Erişim 54
- 6.2 Bilgiye Erişim 58
- 6.3 İnsanlara Erişim 59
- 6.4 Tutuklular, Görevliler ve Diğerleri için Koruma 61
- 6.5 İÖD'nin Önerileri 62

6.1 Bütün Alıkonulma Mekanlarına Erişim 54

Madde 20

Ulusal önleyici mekanizmaları, yetkilerinin gereklerini yerine getirmeye muktedir kılmak amacıyla, bu Protokolün Tarafı Devletler, ulusal önleyici mekanizmalara:

(a) Madde 4'de tanımlanan alıkonulma yerlerinde özgürlüklerinden yoksun bırakılarak tutulan kişilerin sayısına ve bunun yanı sıra, alıkonulma yerlerinin sayısına ve nerede olduğuna dair bütün bilgiyi edinebilmesini;

(...)

(c)Bütün alıkonulma yerlerine ve bu yerlerin eklenti ve bölümlerine girebilmesini;

(...)

(e) Ziyaret etmek istediği yerleri ve görüşme yapmak istediği kişileri seçme/(belirleme) özgürlüğüne sahip olmasını; (...)

“Alıkonulma mekanları” kavramının kapsamına ilişkin tanımlama ve OPCAT gereğince bu yerlerin UÖM'ler tarafından temel ziyaret gerekleri yukarıda 3. bölümde açıklanmıştı. OPCAT'ın 20. maddesi UÖM'nin bu yerleri ziyaret hakkını yetkiler ve güvenceler konusundaki ek ayrıntularla destekler.

6.1.1 Bütün Alıkonulma Yerlerinin Bütün Kısımlarına Erişim

Madde 20 (c) Devlet yetkililerini her türlü alıkonulma mekanlarının bütün kısımlarını ulusal önleme mekanizmalarının erişimini sağlamakla görevlendirir. Bu, örneğin, yaşam alanlarını, izolasyon hücrelerini, avluları, spor alanlarını, mutfakları, işlikleri, eğitim tesislerini, sağlık tesislerini, karantina yerlerini ve personelin alanlarını kapsar. Bir alıkonulma yerindeki bütün alanları ziyaret ederek, ulusal önleme mekanizması alıkonulma koşulları ve özgürlüklerinden mahrum kalan kişilere yapılan muamele konusunda tam bir fakir sahibi olabilir.

Bütün tesisi gezebilmek, UÖM üyelerinin alıkonulma tesislerinin genel düzenin, fiziki güvenlik önlemlerini, mimariyi ve özgürlüklerinden mahrum kalmış kişilerin günlük hayatında önemli bir rol oynayan diğer yapısal unsurları görmelerini. Tam erişim güvencesi, aynı zamanda yetkililerin belirli mahkumları normal alıkonulma mekanlarından dışında gizlemek yoluyla UÖM'den uzak tutmalarını da engeller.

Ziyaret hakkına ilişkin bir istisnaya niyet edildiği durumlar konusunda OPCAT gayet açıktır. Güvenlik ve emniyet dayanakları ile olanlarda dahil olmak üzere, OPCAT alıkonulma yerlerinin bütün kısımlarının UÖM'nin ziyaretine açık olması konusunda hiçbir istisnaya yer bırakmaz. Yerel düzenlemeler hiçbir gerekçe ile alıkonulma yerlerinin herhangi bir kısmının UÖM'nin incelemesine kapatılmayacağını açık bir şekilde ortaya koymalıdır.

6.1.2 Ziyaret Edilecek Yerlerin Seçimi

Madde 20(e) UÖM'nin ziyaret edeceği yerleri seçme özgürlüğüne sahip olması gerektiğini vurgular. OPCAT'ın Madde 20(e).de UÖM'ye her bir alıkonulma mekanındaki kesin ve güncel özgürlüğünden mahrum kalmış insan sayısı bilgisinin sağlanmasını ve bunun yanında yerlerin toplam sayılarının ve konumlarının bildirilmesini şart koşmasının nedeni budur. Bu yüzden bu bilgilere erişme yetkisi uygulamaya ilişkin düzenlemelerde açıkça ifade edilmelidir. Uygulamada, STK'lardan ve medyadan sağlanan bilgilerle birlikte bu bilgileri analiz ederek UÖM etkili bir ziyaret programı tasarlayabilir.

6.1.3 Habersiz Ziyaretler

Eğer ziyaretlerin işkence ve kötü muameleyi önleme amacına hizmet etmesi isteniyorsa, UÖM'nin en azından bir kaç tane önceden haber vermeksizin ziyaret gerçekleştirme yetkisinin olması lazımdır. Uzun vadede ilgili makamlara haber verilerek yapılan ziyaretler daha verimli sonuçlar doğuracaktır. Ancak, kısa ve habersiz ziyaretleri gerçekleştirmek UÖM açısından alıkonulma mekanlarındaki günlük gerçek hayatı görmenin tek yoludur. Habersiz ziyaretlerin olabilirliği aynı zamanda UÖM'nin ziyaretlerinin caydırıcı potansiyelinin de esasıdır.

Aynı zamanda ülke görevleri esnasında alıkonulma mekanlarını da ziyaret eden BM İşkence Özel Raporörü şu değerlendirmede bulunmuştur:

Habersiz ziyaretler Özel Raporör'ün mümkün mertebe bir tesisteki koşulların çarpıtmasız bir resmini formüle edebilmesini amaçlar. Nereyi ziyaret etmek ve kiminle görüşmek istediğini önceden ilan ettiği her yerde, her seferinde, var olan koşulların gizlenmesi ya da değiştirilmesi veya görüşmek istediği kişilerin yerlerinin değiştirilmesi ya da tehdit edilmesi ya da görüşmelerinin engellenmesi riski olabilirdi. Bu Özel raporör'ün yüz yüze geldiği talihsiz bir gerçektir. Aslında, benzer durumlar girmek konusunda 30 dakika geç kaldığı yerlerde bile oldu.⁶⁹

Bir bütün olarak OPCAT bağlamında okunduğunda 20. Madde UÖM'lerin habersiz ziyaretleri gerçekleştirme yetkisine sahip olmaları sonucunu destekler. Örneğin, UÖM'lerin ziyaret yetkileri hakkındaki Madde 20 uluslara arası Alt Komite'nin ziyaret yetkileri hakkındaki Madde 14 ile bir fark haricinde paraleldir. Madde 14(2) hangi koşullarda belirli bir alıkonulma mekanına uluslararası Alt Komitenin itiraz edebileceğini bir Devlet'in hangi gerekçelerle karşı çıkabileceğini bir belirlir ("acil ve zorunlu bırakıcı ulusal savunma, kamu güvenliği, doğal afet, ya da ziyaret edilecek yerde ciddi karmaşa"). Madde 14 bu durumlarda dahi itirazın ancak geçici olabileceğini ifade eder. Ancak, Madde 14(2)'nin Madde 20 ile UÖM konusunda bir paralelliği yoktur. Mantıklı çıkarsama, hükümetin geçici itirazı bile olsa

⁶⁹ UN Special Rapporteur on Torture, 2006 Report to the Commission on Human Rights, UN Doc. E/CN.4/2006/6 (23 Aralık 2005), paragraf 24.

UÖM'nin ziyaretini önleyecek hiçbir duruma müsaade edilmediğidir: UÖM gece gündüz her yere grime yetkisine sahiptir.

İlgili hükümet ve uzman organları da etkili UÖM'lerin habersiz ziyaretleri gerçekleştirme yetkisine sahip olmaları konusunda nihai olarak sorumlu tutulmuşlardır:

- 2006'da, BM İşkence Özel Raportörü OPCAT'ın yürürlüğe girmesini işaret ederek taraf devletlere şunu ilettiler, “yerel düzeyde işkence işkencenin önlenmesi için alıkonulma mekanlarına bir veya daha fazla bağımsız ulusal mekanizmanın habersiz ziyaretleri kabul edin”⁷⁰

- Birleşik Krallık Parlamentosu İşkence Ek Komisyonu, hükümetin anlaşmasını alıntılarla “habersiz denetimlerin” OPCAT hükümlerince bir UÖM'nin işlemesi için hayati bir unsur olduğunu teyit etti.⁷¹

- 2005'te, OPCAT çerçevesinde polis karakollarına ziyaret meselesi BM İşkenceye Karşı Komitesi'nin İşkenceye Karşı Konvansiyon kapsamında Arnavutluk'un ilk dönem raporunun ele alınması esnasında ortaya çıktı. Arnavutluk OPCAT'ı 2003'te onadı. Komite üyesi Dr. Rasmussen, OPCAT'a açıkça atıfta bulunarak, gerçekten etkili olabilmeleri için bu ziyaretlerin bağımsız uzmanlar tarafından düzenli olarak ve haber verilmeksizin gerçekleştirilmesi gerektiğini ifade etti.⁷² Bu husus komitenin tamamı tarafından Sonuçlar ve Öneriler kısmında, “Ombudsman ofisi tarafından polis karakollarına düzenli ve habersiz ziyaretlerin eksikliği” vurgulanarak ve Arnavutluk'a “Ombudsman ofisinin yanında diğer bağımsız organların da polis karakollarına düzenli ve habersiz ziyaretlerde bulunmalarına izin verilmesi” tavsiyesinde bulunarak dikkate alındı.⁷³

- Aralık 2005 raporunda, BM İşkence Özel raportörü kendisinin standart

⁷⁰ UN Special Rapporteur on Torture, 2006 Report to the General Assembly, UN Doc. A/61/259 (14 Ağustos 2006), paragraf 68. Ayrıca bkz. paragraf 75.

⁷¹ UK Parliament, Joint Committee on Human Rights, 20th Report of Session 2005-2006, 22 Mayıs 2006, s. 17–20.

⁷² UN Committee against Torture, Summary Record of the 649th meeting held 10 Mayıs 2005, UN Doc. CAT/C/SR.649 (19 Mayıs 2005), paragraf 26.

⁷³ UN Committee against Torture, Conclusions and Recommendations on the initial report of Albania, UN Doc. CAT/CO/34/ALB (Mayıs 2005), paragraphs 7(l) and 8(l). See also Conclusions and Recommendations on the initial report of Bahrain, UN Doc. CAT/C/CR/34/BHR (21 June 2005), paragraphs 6(j), 7(g) and 9. See also Conclusions and Recommendations on the second periodic report of Sri Lanka, UN Doc. CAT/C/LKA/CO/2 (15 December 2005), paragraphs 11 and 18(b).

ziyaretleri ve OPCAT çerçevesindeki ziyaretlerin benzerliğine işaret ederek, şunu belirtmiştir; “alıkonulma mekanlarına ziyaret serbestliği, kişilerin özgürlüklerinden mahrum kalabilecekleri her türlü mekana engelsiz bir biçimde ve önceden haber vermeksizin ziyaret demektir.”⁷⁴ Şunu da vurgulamıştır ki, “kimi durumlarda hangi tesisleri ziyaret etmek istediği konusunda yetkililere bilgi verse de, her türlü mekâna erişim anlamı hiç bir haber vermeksizin ziyaretlerin gerçekleşmesidir.”⁷⁵

• 2006’da, Çek Cumhuriyeti, alıkonulma mekanlarına bir önleyici ziyaret sistemini yürütme yetkisini veren (bu yerlere hiçbir ön uyarıda bulunmaksızın girebilme yetkisi de dâhil) Kamu Hakları Koruyucusu (Ombudsman) hakkındaki kanunu kabul ettikten sonra OPCAT’I onadı”⁷⁶

Kore Cumhuriyeti’nde bir UÖM olabilecek niteliğe sahip kurumlardan biri Ulusal İnsan Hakları Komisyonu’dur. Kuruluş kanunu Komisyon üyelerine ve/veya uzman ziyaret takımlarına alıkoyma ve hapsetme tesislerine, giriş yetkilerini gösterir belgeyi sunmaları yoluyla “anlık” giriş yetkisi vermektedir.⁷⁷

6.2 Bilgiye Erişim

Madde 20

Ulusal önleyici mekanizmaları, yetkilerinin gereklerini yerine getirmeye muktedir kılmak amacıyla, bu Protokolün Tarafı Devletler, ulusal önleyici mekanizmalara:

(a) Madde 4’de tanımlanan alıkonulma yerlerinde özgürlüklerinden yoksun bırakılarak tutulan kişilerin sayısına ve bunun yanı sıra, alıkonulma yerlerinin sayısına ve nerede olduğuna dair bütün bilgiyi edinebilmesini;

(b) Bu durumdaki kişilere yapılan muameleye ve bunun yanı sıra bu kişilerin alıkonulma koşullarına dair bütün bilgiyi edinebilmesini;

...sağlar.

⁷⁴ UN Special Rapporteur on Torture, 2006 Report to the Commission on Human Rights, UN Doc. E/CN.4/2006/6 (23 December 2005), paragraphs 22 and 23.

⁷⁵ Ibid. paragraph 24.

⁷⁶ See Czech Law on the Public Defender of Rights (349/1999 Coll.) as amended 381/2005 Coll. In effect 1 January 2006, §1(2),(3),(4), §15(1), and §21a, at <http://www.ochrance.cz/>.

⁷⁷ National Human Rights Commission Act of the Republic of Korea, Article 24(3). Note that other parts of this article would appear to be inconsistent with OPCAT requirements, such as the express provision that staff of the facility may be present during interviews with detainees.

Madde 20(a) kapsamında UMÖ'lerin elde etmekle yetkilendirildiği bilgi, yani tutukluların ve alikonulma mekanlarının sayıları ve yerleri, UÖM'ler için ziyaret programlarını yapabilmeleri açısından önemli bir bilgidir. Madde 20(b)'nin işaret ettiği bilginin kapsamı hayli geniştir; örneğin, toplu ve kişisel sağlık kayıtları, perhiz şartları, karantina düzenlemeleri, zaman çizelgeleri (hücrede, sporda, iç-dış mekanlarda, çalışmada vb geçirilen zamanlar).

Madde 21

(...)

2. Ulusal önleme mekanizması tarafından toplanan gizli/(mahrem) bilgi, özel/(saklı) tutulacak veri muamelesi görecektir. İlgili kişinin açık rızası bulunmadıkça kişisel (kişiyeye özel) hiçbir bilgi yayınlanmayacaktır.

Açık bir biçimde, UÖM'nin işlevini yerine getirebilmesi için tutuklular hakkında özel ve potansiyel olarak çok hassas olan bilgilere erişebilmesi gerekir. Bireysel tıbbi bilgi belki de en bariz örnektir. Şu da mümkündür ki, UÖM'nin alikonulma yerindeki diğer kişiler hakkında elde edeceği kimi bilgiler, örneğin çalışanlar ve STK üyeleri, mesleki olmaktan ziyade kişisel özelliktedir. Çoğu Devlet'te özel hayatın korunması kapsamında erişime kapalıdır.

OPCAT açık bir biçimde UÖM'nin bu bilgilere erişimini şart koştuğu için, Devletler kişisel bilgilerin korunmasına ilişkin yasal düzenlemelerini gözden geçirmeli ve eğer gerekiyor ise UÖM'nin bu bilgilere erişebilmesini ve kullanabilmesini sağlayacak istisnaları devreye sokmalıdır. Kimi durumlarda, kamu kurumları için var olan istisnalar UÖM'yi de kapsayabilir; diğer durumlarda, UÖM'nin kişisel bilgileri toplaması, kullanması ve bu kişileri koruyabilmesi için yeni özel şartlar oluşturulmalıdır.

OPCAT Madde 21 gereğince UÖM tarafından kişisel bilgilerin korunması UÖM'nin çalışmasının kişi haklarını ihlal etmemesinin sağlanması ve bireylerin UÖM ile rahat bir biçimde ilişkiye girebilmelerinin sağlanması açılarından önemlidir. (yukarıdaki kısım 4.5 ve aşağıdaki kısım 6.3'e bakınız).

Fakat, yasal düzenlemeler bireylerin rızaları dahilinde UÖM'nin bireysel bilgileri açıklayabilmesini ve yayınlatabilmesini de sağlamalıdır. Hükümetin "kişisel gizlilik" ilkesinin arkasına saklanarak, aksi taktirde UÖM ve ilgili

kişinin açıklamak istediği bilgileri açıklanmasını bloke etmesi engellenmelidir. Bu aynı zamanda, görüşülen kişinin talebi olduğu takdirde, UÖM'nin savcılık ya da insan hakları mahkemesi gibi diğer kurumlara şikayetini iletmesi için de mümkün olmalıdır.⁷⁸ Ayrıca UÖM kişisel bilgilerden elde ettiği genel sonuçları yayınlama konusunda ve de kişisel bilgileri doğru biçimde kamuya açan diğer konularda yayın yapma konusunda serbest olmalıdır.

6.3 İnsanlara Erişim

Madde 20

Ulusal önleyici mekanizmaları, yetkilerinin gereklerini yerine getirmeye muktedir kılmak amacıyla, bu Protokolün Tarafı Devletler, ulusal önleyici mekanizmalara:

(d)Özgürlüklerinden yoksun bırakılan kişilerle, tank/(bir başka kişi) olmaksızın, şahsen/(bizzat) yahut gerekli görüldüğünde bir çevirmen bulundurarak ve ayrıca, ulusal önleme mekanizmasının konuya ilişkin olarak bilgi sağlayabileceği kanaatine vardığı herhangi bir başka kişi ile, özel görüşme yapabilme olanağına sahip olmasını;

(e)Ziyaret etmek istediği yerleri ve görüşme yapmak istediği kişileri seçme/(belirleme) özgürlüğüne sahip olmasını;

Madde 20(d) ulusal önleme mekanizmasına belirlediği kişiler ile bireysel görüşmeler yapma yetkisini tanıır. Bu, bir alıkoyma tesisindeki durumun daha bütüncül bir manzarasının sağlanması konusunda UÖM'ye imkan sağlar.

Özel olarak görüşme imkanı, özgürlüğünden mahrum kalmış kişilerin misilleme korkusu olmaksızın daha açık bir biçimde konuşabilmelerini sağlayacaktır. BM İşkence Özel Raportörü şunu belirtmiştir ki, “tutuklularla özel olarak görüşme, yani herhangi bir hapisane görevlisinin görüşmeyi görmediği veya görmediği bir şekilde” önleyici ziyaretlerin en önemli özelliklerinden biridir.⁷⁹ “Aksi takdirde tutuklular, güvenilir bilgi elde etmenin temeli olan denetim ekibine güvenme konusunda zafiyet yaşarlar,” demektedir.⁸⁰

⁷⁸ See section 7.1 below concerning NPM recommendations.

⁷⁹ 79 Report of the UN Special Rapporteur on Torture, UN Doc. A/61/259 (14 August 2006), paragraph 73.

⁸⁰ Report of the UN Special Rapporteur on Torture, UN Doc. A/61/259 (14 August 2006), paragraph 73.

Sonuçta, yasal düzenleme, UÖM'nin hapisane görevlileri, diğer mahkumlar ya da başka birilerinin gizli veya açık gözetim ve dinlemesinden bağımsız olarak tutuklularla görüşebilme hakkını tanımalıdır. Böyle bir gizli dinleme ya da nezaret sert bir şekilde yasaklanmalıdır. Tek istisna, görüşme takımının özel talebi üzerine güvenlik gerekçesiyle güvenlik görevlileri tarafından dinlenmeksizin izlenme olmalıdır.⁸¹

Ziyaret ekibinden yetkili makamlar tarafından seçilen yerlerde görüşmeleri gerçekleştirmeleri talep edilmemelidir; yeterince güvenli bulunduğu ve doğru olarak gördüğü yerleri görüşme için seçme serbestliğine sahip olmalıdır.⁸² Alıkoyma yerindeki personelin, UÖM ekibinin kişisel güvenliği için görüşmeleri sınırlama önerisi dikkatle ele alınmalıdır; fakat, UÖM üyeleri eğer riski göze alıyorsa görüşmeyi sürdürme hakkına sahiptirler.⁸³

BM İşkence Özel Raportörü aynı zamanda tutukluların rızalarıyla onların bağımsız sağlık muayenelerini de gerçekleştirme imkanına sahip olmaları gerektiğini belirtmiştir.⁸⁴

6.4 Tutuklular, Görevliler ve Diğerleri için Koruma

Madde 21

1. Hiçbir makam ya da (kamu) görevli(si), ister doğru ister yanlış olsun herhangi bir bilgiyi ulusal önleme mekanizmasına iletmış oldukları için herhangi bir kişiye ya da örgüte karşı herhangi bir yaptırım/(ceza) uygulanması emrini vermeyecek, yaptırım uygulamayacak, buna izin vermeyecek ya da tolerans göstermeyecektir, ve böyle bir kişi ya da örgüt, başka herhangi bir şekilde (de) zarara maruz bırakılmayacaktır.

⁸¹ See APT, *Monitoring Places of Detention: a practical guide* (Geneva, 2004), p. 80.

⁸² See APT, *Monitoring Places of Detention: a practical guide*, *ibid.*, p. 80. The choice of location will influence the attitude of the person deprived of liberty. Locations that would be likely to equate the visitor with the staff of the institution in the eyes of the detainee (for instance, administrative offices) are to be avoided. Visitors should be able to choose places likely to be secure from eavesdropping. Living quarters of the detainee, visiting rooms, courtyards, and libraries are among the possible locations.

⁸³ See APT, *Monitoring Places of Detention: a practical guide*, *ibid.*, p. 81. The reason for this rule is that concerns for the personal safety of the visitors can otherwise easily be used as an excuse to deny access to given detainees.

⁸⁴ Report of the UN Special Rapporteur on Torture, UN. Doc. A/61/259 (14 August 2006), at paragraphs 73 and 75.

Bireysel tutuklular, alkoyma yerindeki görevliler, sivil toplum üyeleri ve başka kim olursa olsun UÖM ile yazılı ve sözlü iletişim kurma noktasında kendilerini rahat ve açık hissetmelidirler.

Birincisi (kısım 4.5 ve 6.2 kapsamında ele aldığımız gibi), kişilerin anlattıklarının UÖM haricinde hiçbir kimse tarafından bilinmeyeceği konusunda emin olmaları için her türlü önlem alınmalıdır. Bu demektir ki, UÖM bu kişilerin adlarını bilgi kaynağı olarak açıklamamalıdır veya onlardan kaynaklanacağı belli olan bilgiler doğrudan rızaları olmaksızın açıklanmamalıdır.

İkinci anahtar unsur ise, kişilerin UÖM ile işbirlikleri sonucunda misillemeye maruz kalmayacaklarından emin olmalarının sağlanmasıdır. Sonuçta, ne UÖM'ye konuşmuş olmak fiilinden ne de UÖM'ye söyledikleri şeylerden dolayı herhangi bir olumsuz durum ile karşı karşıya kalmamalıdır. Madde 21'de tanımlanan koruma uygulanabilirliğinin sağlanabilmesi açısından OPCAT'ın uygulama düzenlemelerine dahil edilmelidir.

UÖM'nin görüşeceği kişiler arasında herhangi bir misillemeyle karşı karşıya kalma konusunda en hassas olanlar tutuklulardır. Fakat, personel de, potansiyel olarak birlikte çalıştıkları kişileri ve amirlerini etkileyebilecek bilgileri UÖM ile paylaşma veya UÖM ile işbirliği yapmaktan dolayı disiplin açısından ya da mesleki açıdan sıkıntı yaşamaktan korkabilir. Tutuklulara veya alıkonulma mekanlarının sürekli gözetimine yardım sağlayabilecek olan STK'lar ve sivil toplumun diğer mensupları da aynı zamanda UÖM ile işbirliklerinden dolayı yaşayabilecekleri sıkıntılara karşı korunmalıdırlar.

Koruma, devletin yetkililerince ve ya başkalarının yanlış olduğu iddia edilebilecek bilgileri de kapsamalıdır, çünkü aksi takdirde koruma amaçlı Madde 21'de atfedilen hükümler ortadan kalkar. Ancak, Madde 21'in amacı devletin çalışanları tarafından ulusal önleyici mekanizmanın yanıtmasını ve böylece işine karışmasını önlemektir. Eğer bir gardiyan ulusal önleyici mekanizmaya yanlış bilgi verirse, örneğin bir ölümü saklamak ya da bir mahkuma kötü muamele gibi, devlet OPCAT kapsamındaki uluslararası yükümlülüklerinin en kötü ihlali ile karşı karşıyadır ve Madde 21 tarafından kişisel korumaya direnme suçu ile yükümlüdür. Tabi ki, bir kamu görevlisinin işkenceyi ve diğer kötü muameleleri saklamasının derecesine

göre bu bir suç oluşturur, Birleşmiş Milletler işkenceyi önleme konvansiyonuna göre, örneğin, suç ortaklığı olarak bu durum Seçmeli Protokol'ün 21 Maddesi kapsamının dışında ele alınmayacaktır.

6.5 İÖD'nin Önerileri

- OPCAT Madde 20'de ifade edilen yetkiler ve Madde 21 tarafından sağlanan korumalar doğrudan doğruya uygulama düzenlemesine dahil edilmeli ve ulusal mevzuat dahilinde UÖM ve korunan kişiler tarafından uygulanabilir olmalıdır.
- Yasal düzenleme açık bir biçimde UÖM'nin önceden haber vermeksizin alıkonulma mekanlarını ziyaret etme yetkisini tanımalıdır.
- OPCAT Madde 20'de atıfta bulunulan bilgilere UÖM'nin ulaşabilmesi ve bunları kullanabilmesi için Devletler kişisel bilgilerin özelliğinin korunmasına ilişkin var olan kanunları gözden geçirmelidir.
- UÖM tarafından elde edilen kişisel bilginin ilgili kişinin rızası olmaksızın açıklanması önlenmelidir; fakat, kanun aynı zamanda UÖM'ye kişisel bilgilerden elde edilen ortak sonuçları ve kişisel verileri doğru biçimde ifade eden bilgileri yayınlama iznini sağlamalıdır.
- Mevzuat, UÖM'nin tutuklular ve diğerleri ile görevliler, diğer tutuklular veya herhangi birinin dinlemesi ya da nezareti olmaksızın görüşebilme hakkını tanımalıdır. Tek istisna, görüşme takımının özel talebi üzerine güvenlik gerekçesiyle güvenlik görevlileri tarafından dinlenmeksizin izlenme olmalıdır.
- Ziyaret ekibinden yetkili makamlar tarafından seçilen yerlerde görüşmeleri gerçekleştirmeleri talep edilmemelidir; yeterince güvenli bulunduğu ve doğru olarak gördüğü yerleri görüşme için seçme serbestliğine sahip olmalıdır.
- Alıkoyma yerindeki personelin, UÖM ekibinin kişisel güvenliği için görüşmeleri sınırlama önerisi dikkatle ele alınmalıdır; fakat, UÖM üyeleri eğer riski göze alıyorsa görüşmeyi sürdürme hakkına sahiptirler.

7 UÖM Tavsiyeleri ve Uygulamaları

- 7.1 UÖM'nin Tavsiyeleri
- 7.2 Raporlar
- 7.3 İÖD Tavsiyeleri

7.1 UÖM'nin Tavsiyeleri

Madde 19

Ulusal önleme mekanizmalara, asgari düzeyde, şu yetkiler tanınmalıdır:

(...)

(b) Özgürlüklerinden yoksun bırakılmış kişilere yönelik muamele ve koşulların iyileştirilmesi ve işkence ve diğer zalimane, insanlık dışı ya da onur kırıcı muamele ya da cezanın önlenmesi için, Birleşmiş Milletlerin ilgili normlarını dikkate alarak, ilgili yetkililere tavsiyelerde bulunmak; (...)

Madde 22

Taraf Devletin yetkili kişileri ulusal önleme mekanizmasının tavsiyelerini inceler ve olası uygulama yollarıyla ilgili diyaloga girer.

Ulusal önleyici mekanizmalar yalnızca ziyaret gerçekleştirme değil aynı zamanda iyileştirmeleri gerçekleştirmek için gerekli araçların ana hatlarını çizerek ilgili makamlara tavsiyelerde bulunma yetkisi de vardır. Tavsiyeler, Devlet için, uzmanlardan gelen ayrıntılı ve pratik tavsiyelerden ve gözlemlerden yararlanma fırsatı sunar, böylece Devlet'e BM'nin İşkenceye Karşı Sözleşme'si ve diğer uluslararası akit ve teamül hukuku dahilindeki yükümlülüklerinin yerine getirilmesinde yardım edilmiş olur. Öyleyse pratikte, hükümet makamlarının yapıcı bir diyaloga girmesi ve tavsiyeleri uygulaması için güçlü bir teşvik mevcut olmalıdır.

Bu pratik teşviki güçlendirmek için, Madde 22 açık bir biçimde, uluslararası hukuk dahilinde, özel alıkonulma yerleri ya da ulusal düzeyde, Devlet makamları için, bu tavsiyeleri göz önüne alma ve bunların uygulanmasını UÖM ile aktif bir biçimde tartışma görevini ortaya çıkarır. Bu

yükümlülüğün hükümet tarafından iyi niyetle yerine getirilmesi, karşı karşıya gelmeden ziyade işbirliğini temel alan Seçmeli Protokol'ün genel amaçlarına ulaşmak açısından kilit önemdedir. Bu sebeple ve yerel görevlilerinin UÖM'nin çalışmasını ciddiye alma ihtiyacını daha açık bir hale getirmek için, özgül yerel ve ulusal görevlilerin tavsiyeleri dikkate alma ve tavsiyelerin uygulamasını tartışmak üzere UÖM ile diyaloga girme yükümlülüğü, OPCAT'i uygulayan mevzuat içinde açık bir şekilde şart koşulmalıdır.

İÖD, bu sürece yardımcı olmak üzere, UÖM'nin ziyaretleri gerçekleştiren ekibinin ilgili makamları ziyaretin ilk sonuçları hakkında mümkün olan en kısa sürede bilgilendirmesi gerekliliğini tavsiye eder. Bu, mekanizmaların, derhal iyileşmeleri yönünde tavsiyelerde bulunmasına ve yetkililerle yapıcı bir iş diyalogu kurmasına olanak sağlar. Her halükarda, ziyaretin ardından, UÖM delegasyonu ile alıkonulma tesislerinden doğrudan sorumlu kişiler arasındaki sözlü bir toplantı gerçekleşmelidir. Ay zamanda ayrıntılı bir yazı ya da rapor şeklindeki yazılı bir geri bildirim de ziyaretin ardından en kısa zamanda sunulmalıdır. Ardından rapor, UÖM ile yerel, bölgesel ve ulusal düzeydeki hükümet yetkilileri arasında yapıcı bir diyalogun zeminini oluşturmalıdır. Önceki tavsiyelerin tam olarak uygulanıp uygulanmadığını değerlendirmek ve aynı zamanda ortaya çıkmış olabilecek herhangi bir yeni sorunu belirleyecek sistematik takibi ziyaretler de yapılmalıdır.

OPCAT, şu ya da bu tavsiye ile hangi makamın “ilgili” olduğunun belirlenmesini UÖM'nin takdir hakkına bırakır. Daha önce belirtildiği üzere, pratik çözümlere ilişkin ya da yerel karar alma organlarına tabi bazı sorunlar, olsa olsa belirli bir kurumun idaresine yönlendirilebilir. Ulusal düzeyde karar alınmasını gerektiren sistem sorunları ya da mevzuatta yapılacak değişiklikler açıktır ki, makul bir uygulanma olasılığına sahip olabilmeleri için hükümet yapısındaki daha üst makamlara yönlendirilmelidir. Bu yüzden de uygulayıcı mevzuatın UÖM'nin belirli tavsiyeleri hangi makama yapılmasının uygun olduğuna karar vermesine izin vermelidir. Tavsiyeyi alan makam, bunun ardından, ulusal yasa dahilinde buna ilişkin bir görev yüklenmeli yahut kendisi söz konusu tavsiyeyi uygulama yetkisine sahip değilse görevi üstlenecek başka bir yetkili makamı belirleyebilmeli ve tavsiyeyi o makama iletebilmelidir.

Ziyaret sırasında UÖM bireysel davalarla karşılaşabilir ya da ziyareti sırasında (ziyaret edilen yer ya da başka bir yerdeki muamele hakkında) bireysel şikayetler alabilir, bu şikayetler de karar, kovuşturma ya da UÖM'nin normal "önleyici" görev kapsamı haricinde atılması gereken başka bir adım için daha ayrıntılı incelemeye tabi tutulmalıdır. Böylesi bir durumda, "ilgili makam" savcılık ya da bireysel şikayetleri ele alma ve işleme sokma konusunda yargı yetkisine sahip bir ulusal insan hakları kurumu olabilir ve tavsiye de bu makamın bu davayı soruşturması yönünde olabilir. Bu durumlarda, kişisel bilgilerin ifşasına dair sınırlamalar uygulanmaya devam eder, böylece bu türden bir yönlendirme, bu şikayet hakkında yalnızca şikayetçinin rıza gösterdiği bilgiyi iletebilir.

UÖM'ye yetki veren mevzuat aynı zamanda UÖM'nin yetkili makamlardan bir cevap ve onlarla bir diyalog beklemesi gereken belirli bir süreyi saptamasına da izin vermelidir. Örneğin, Çek Ombudsman Yasası, Ombudsman'a, bir tesisi ziyaret ettikten ve bulgularını ve/veya tavsiyelerini ilgili makama ilettikten sonra, görevlinin cevap vermesi gereken bir zaman sınırlaması belirlemesine izin verir.⁸⁵ Eğer cevap alınmazsa ya da düzeltici önlemler yetersizse, Yasa, Ombudsman'ın üstleri, bizzat Hükümeti ve/veya kamuyu, sorumlu görevlilerin adını açık bir şekilde vermek de dahil olmak üzere, bilgilendirme yetkisi verir.⁸⁶

Aynı zamanda tavsiyelerin ve raporların bir UÖM'nin belirli bir kurumla ilişkisinin ne son noktası olduğunu ne de bunun bir UÖM'nin topladığı bilgiyi kullanmasının tek yolu olduğuna dikkat çekmekte yarar var.⁸⁷

Öncelikle, ziyaretler arasında, UÖM'lerin, tavsiyelerin uygulanmasını başka araçlarla takip etmelidir (bunların içinde resmi görevlilerle yazışma ya da STK'larla ve alıkonulma yerlerindeki diğer kişilerle daha sık iletişim içinde olma da vardır). UÖM'ler aynı zamanda alıkonulma yerlerindeki ilgili personele yönelik eğitim seminerleri vermeyi de düşünebilir.

⁸⁵ Çek Hakların Kamusal Savunucusu Yasası, bölüm 21a.

⁸⁶ Çek Ombudsman Yasası, bölümler 21a ve 20(2).

⁸⁷ Etkili tavsiyeler ve takip etkinlikleri konusunda daha fazla ayrıntı için, bkz. APT, *Monitoring Places of Detention: A Practical Guide [Alıkonulma Yerlerinin İzlenmesi: Pratik Bir Kılavuz]* (Cenevre, 2004).

İkincisi, bir kuruma bir ziyaret gerçekleştirilirken, bir UÖM sıklıkla buraya getirilmeden önce başka yerlerde tutulan alıkonulan kişilerin maruz kaldığı koşul ve muameleler hakkında bilgi edinebilir. Örneğin, karakollardaki koşullar ve muamele hakkındaki bilgiler sıklıkla ancak iade hapsedenelerine yapılan ziyaretler sırasında açığa çıkmaktadır, buralarda insanlar bir yerde daha uzun sürelerle kalabilirler ve polis gözetiminde oldukları zamana kıyasla kendilerini daha az tehlikeye açık hissedebilirler. UÖM, bu bilgileri gelecekte hangi yerlerin ziyaret edileceğine ve orada bulunan sürede hangi konulara odaklanacağına karar vermek için kullanılmalıdır.

Üçüncüsü, belirli bir alıkonulma yerine yapılan ziyaretten toplanan bilgiler aynı zamanda sistem çapında tematik raporların ve/veya tavsiyelerin geliştirilmesi için de kullanılabilir. Bu yüzden de bu bilgi UÖM'nin mevcut ya da yeni mevzuat hakkında, OPCAT'in Madde 19(c)'sinde düşünüldüğü üzere öneriler ve gözlemler sunması sonucunu doğurabilir.

Dördüncüsü, Uluslararası Alt Komite, bir Taraf Devlet'e daha az sıklıkta yapacağı ziyaretlerinin etkili olabilmesi için, o ülkedeki özel alıkonulma yerleri hakkında oraya gitmeden önce iyi bir bilgiye ihtiyaç duyacaktır. Bu bilgilerin bir kısmı elbette hükümet tarafından sağlanacaktır; ne var ki UÖM aynı zamanda Uluslararası Alt Komite'ye, Alt Komite'nin bir ülkeye yapacağı ziyaret sırasında gidecek özel yerleri stratejik olarak planlamasına olanak sağlamak üzere sürekli olarak bilgi sağlamalıdır.

7.2.1 Raporlar

Madde 23

Bu Protokole Taraf Devletler, ulusal önleme mekanizmalarının yıllık raporlarını yayınlamak ve dağıtmakla yükümlüdür

Özgürlüğünden mahrum bırakılmış insanların maruz kaldıkları muamelelerin ve alıkonulma koşullarının sürdürülebilir bir şekilde iyileştirilmesini sağlamak için, ulusal önleyici mekanizmaları bulguları

hakkında rapor verebilmeli ve bu bulguları yayabilmelidir.⁸⁸ UÖM öte yandan mevcut ya da taslak mevzuatla ilgili, gerek yıllık raporunda, gerek tek tek ziyaretlere dair raporlarda ya da ayrı özel bir sunuş ya da rapor halinde öneriler ve gözlemler sunabilmelidir.⁸⁹ Madde 23, ulusal önleyici mekanizmanın yıllık çalışma raporunun Taraf Devletlerin kendileri tarafından yayımlanmasını ve dağıtılmasını sağlar. (Ne var ki bu, ulusal önleyici mekanizmaların, isterlerse kendi yıllık raporlarını yayımlamaktan ve dağıtmaktan alıkoymaz.)

OPCAT'ın hiçbir yerinde UÖM başka raporları ve özellikle de tek tek ziyaret raporlarını kamuoyuna açıklama kararından alıkonulmaz. Örneğin, bir dizi kurumda ortaya çıkan sorunlar UÖM'yi tematik bir rapor hazırlama yoluna itebilir. Böylesi raporlar ilgili kişinin açık rızası olmaksızın kişisel verileri içeremez, ancak UÖM, kişisel verilerden çıkartılarak bir araya getirilmiş ya da başka bir biçimde bütünüyle anonim bilgileri dahil edebilir.⁹⁰

7.3 İÖD'nin Tavsiyeleri

- Özel yerel ve ulusal görevlilerinin tavsiyeleri göz önünde bulundurma ve UÖM ile tavsiyelerin uygulanması konusunda diyaloga girme zorunluluğu yasada açık olarak şart koşulmalıdır.
- UÖM, tavsiyelerinden her birini en ilgili makama yönlendirebilmek için, tavsiyeleri ve diğer bildirimlerini almak üzere bir tesisin idaresinden en kıdemli ulusal liderliğe kadar hükümetin herhangi bir düzeyinden makamları seçme özgürlüğüne sahip olmalıdır.
- Tavsiyeyi alan makam, bunun ardından, ulusal yasa dahilinde tavsiyeye tepki verme görevine sahip olmalıdır yahut kendisi söz konusu tavsiyeyi uygulama yetkisine sahip değilse tepki verme yetkisine sahip başka bir yetkili makamı belirleyebilmeli ve tavsiyeyi o makama iletebilmelidir.

⁸⁸ Alıkonulma yerlerine yapılan ziyaretleri temel alan raporların hazırlanmasındaki en iyi uygulamalar hakkında daha ayrıntılı bilgi için, bkz. APT, *Monitoring Places of Detention: A Practical Guide [Alıkonulma Yerlerinin İzlenmesi: Pratik Bir Kılavuz]* (Cenevre, 2004), s. 85-89.

⁸⁹ Bkz. Madde 19(c).

⁹⁰ Bkz. yukarıda 4.5, 6.2 ve 6.4. kısımlardaki tartışmalar.

- UÖM'ye yetki veren mevzuat aynı zamanda UÖM'nin yetkili makamlardan bir cevap/tepki ve onlarla bir diyalog beklemesi gereken belirli bir süreyi saptamasına da izin vermelidir.

8 UÖM'ler ve Ülkedeki Sivil Toplum

Başlangıçta belirtildiği üzere, devlet dışı kuruluşlar [bundan sonra STK olarak anılacaktır] ve sivil toplumun diğer üyeleri UÖM'nin güvenilir ve böylece de etkin olabilmesi için, UÖM belirleme sürecine katılmalıdır. Bölüm 10'da tartışılacağı üzere, bazı STK'lar bizzat UÖM'nin bir parçası olabilirler. Ne var ki, çoğu durumda, STK'ların UÖM'lerle karşılıklı olarak üstleneceği asıl roller UÖM için önemli bir bilgi kaynağı ve UÖM'nin dışarıdan incelenmesi ve hesap verebilirliği noktasında bir kaynak teşkil edecektir.

İnsan hakları STK'ları çoğunlukla özgürlüğünden mahrum bırakılmış insanların çıkarlarını, özellikle de işkence ve diğer kötü muameleye karşı savunmakta lider konumundadır. Devlet dışı kuruluşlar ve diğer sivil toplum kuruluşları aynı zamanda alıkonulma yerleriyle günlük bir ilişki içinde olabilir ve alıkonulan kimselere çeşitli türden hizmetler sağlayabilirler. Bazı durumlarda, bu kuruluşların hizmetlerin sağlanmasına sürekli bir biçimde katılması, onların bu yerin genel analizi veya oradaki durumun eleştirisi noktasında etkin bir dış kaynak rolü oynamalarını güçleştirebilir. Ne var ki, onların günlük olarak buralarda bulunması, bunların UÖM için kusursuz bir bilgi kaynağı olabilmeleri ve UÖM'nin derinlemesine ziyaret programlarını stratejik olarak yapmalarına ve plansız ziyaretlerle beklenmedik durumlara hızla tepki göstermelerine olanak sağlamaları anlamına gelir. Böylesi bilgiler aynı zamanda UÖM'nin ziyaretlerini en fazla kaygı uyandıran kuruluşlara odaklamalarına da yardım edebilir. STK'lar öte yandan UÖM'ye ziyaretler arasında, tavsiyelerinin ne ölçüde uygulandığını belirleme noktasında önemli bir bilgi kaynağı olabilirler. Yukarıda 6. Bölüm'te tanımlandığı üzere, UÖM'nin, STK'lar da dahil olmak üzere, istediği kişiyle gizli olarak konuşabilme hakkı vardır ve her birey ya da kuruluşun misilleme korkusu olmaksızın UÖM ile gizli olarak ilişkiye geçme hakkı vardır.

STK'lar savunuculuk ya da destek çalışmaları yoluyla alıkonulan kimselerin bir kısmında yüksek bir güven düzeyi kazanmış olabilir. Böylesi bir STK'nın uygun görmesi durumunda bu, alıkonulanlar arasında UÖM'nin varlığına, gerçekleşecek herhangi bir ziyarete ve UÖM'nin görev alanı ve

çalışma yöntemlerine dair bir bilinç geliştirerek ve alıkonulan kimseleri UÖM ile işbirliği yapmaya ve ona bilgi sağlamaya teşvik ederek, UÖM'nin etkinliğini büyük ölçüde geliştirebilir.

Ayrıca bazı STK'lar bizzat UÖM'nin çalışması hakkında önemli inceleme, çözümleme ve geri bildirim kaynağı olabilirler. UÖM'ye iktidardaki hükümetten ve yargıdan sağlam bir bağımsızlık sağlama zorunluluğu, bu kurumların UÖM'nin hesap verilebilirliği açısından uygunsuz kaynaklar olduğu anlamına gelir. Bazı ülkelerde, gerçekçi bakıldığında, yasa koyucu meclis ve iktidardaki hükümet birbirlerinde, pratik ve politik açılardan ayrı olmayabilirler. Bu yüzden de sivil toplum ve özellikle de STK'ların, UÖM'nin çalışmalarını ve etkilerinin izleyerek ve kamu ve/veya özel eleştirel analizler getirerek UÖM'nin hesap verilebilirliğini sağlamak açısından oynamaları gereken hayati bir rol olabilir.

STK'ların ve sivil toplumun, özellikle de kamuoyunda bilinç geliştirerek, hükümetler üzerinde çoğunlukla yapabileceği genel politik baskı gücü de ülke düzeyinde hükümetin UÖM ile bütünüyle yapıcı bir diyalog içine girmesi ve UÖM'nin tavsiyelerini uygulamada somut adımlar atması noktalarında önemli bir teşvik kaynağı olabilirler. STK'lar aynı zamanda özel alıkonulma yerlerinde, bu yerde sık sık bulunmaları ve yerel toplumla bağları yoluyla UÖM tavsiyelerinin uygulanmasını izleme noktasında iyi bir konuma sahip olabilirler. Bu bilgileri UÖM'ye proaktif bir şekilde sağlamak UÖM'nin etkinliğini büyük ölçüde geliştirebilir.

Pek çok ülkede, STK'lar, alıkonulma yerlerine kendi ziyaret programlarını uygularlar. OPCAT ve OPCAT dahilinde UÖM'lere verilecek olan rol, STK'ları eşzamanlı olarak kendi ziyaretlerini gerçekleştirmekten alıkoymamalıdır. Daha önce belirtildiği üzere, OPCAT Devlet'in BM'nin İşkence Karşı Sözleşme'si dahilinde işkence önleme yükümlülüğünü yerine getirmesi için alabileceği bir dizi önlemden yalnızca biridir. STK'ların ziyaretleri de, bu bakımdan, ülkede UÖM'nin yaratılmasından sonra da devam etmesi gereken bir başka önlemdir.⁹¹ Özellikle de bizatihi OPCAT'in

⁹¹ Örneğin, 2004'te gerçekleşen periyodik Arjantin gözden geçirmesinde, İşkence Karşıtı Komite, Arjantine OPCAT'i onayladığı ve bir UÖM tayin etme sürecinde olduğu halde STK'lardan bilgi istemeye devam etti: UN Doc CAT/C/SR.622 (22 Kasım 2004), paragraf 49.

Başlangıç kısmı önleyici ziyaretlerin değerini teslim ettiği göz önüne alınınca, İşkence Karşıtı Komite'nin OPCAT'in bir Taraf Devlet'te halihazırda gerçekleşen diğer bağımsız izleme biçimlerini azaltma mazereti olarak kullanılmasını eleştirme olasılığı çok yüksektir.

Son olarak, UÖM'ler, yaptıkları bir ziyaret sırasında kendilerinden kişisel yardım isteyen kişileri yönlendirebilmek için, özgürlüklerinden mahrum bırakılmış insanlara yardım, destek ya da hizmet sağlayan devlet dışı örgütlenmeler ve diğer STK'lar hakkında kapsamlı ve güncel bir bilgiye sahip olmalıdır. Özgürlüğünden mahrum bırakılmış bir insanla yapılacak herhangi bir görüşmenin başında, UÖM'nin ziyareti gerçekleştiren ekibi elbette nasıl bir rol oynayacağını tam olarak açıklamalıdır: yani, görüşme yapılan kişiye nasıl bir yardımı dokunabileceğini ve dokunamayacağını. Eğer UÖM onları, bireysel ihtiyaçlarına fiili ve doğrudan yardımı dokunacak örgütlenmelere yönlendirebilecek bir donanımda ise, bireylerin UÖM'yle bilgi paylaşma olasılığı daha yüksek olacaktır.

9 Uluslararası Düzeyde UÖM'ler

Madde 20(f)

Ulusal önleme mekanizmalarının görevini yapması için, bu Protokole Taraf Devletler, onlara (...) alt Komite ile irtibat kurma, bilgi gönderme ve görüşme hakkı sağlamayı taahhüt eder.

OPCAT'ın global ziyaretler sistemi tam olarak uygulanacaksa, UÖM'nin uluslararası düzeyde etkileşim içinde olması gerekir. OPCAT bunu, Devlet'lerden UÖM'ler ile Uluslararası Alt Komite arasında doğrudan ve gizli temasa izin vermesini isteyerek açık bir biçimde kabul eder. Doğrudan gizli temas hakkı her iki yön için geçerlidir ve Uluslararası Alt Komite'nin bu bakımdan proaktif bir rol oynayacağı düşünülmektedir.

Madde 11(b)

Alt Komite (...) ulusal önleme mekanizmalarıyla ilgili olarak şunları yapacaktır:

(ii) Ulusal önleme mekanizmalarıyla doğrudan, gerektiğinde gizli olarak, ilişkiyi sürdürür ve kapasitelerini güçlendirmeleri amacıyla eğitim ve teknik yardım önerir;

(iii) İhtiyaçlarını ve özgürlüklerinden yoksun bırakılan kişilerin işkence ve diğer zalimane, insanlık dışı ya da onur kırıcı muamele ya da cezaya karşı korunmalarını güçlendirmek için gerekli olan araçları değerlendirmeleri için tavsiye ve yardımda bulunur;

(iv) İşkence ve diğer zalimane, insanlık dışı ya da onur kırıcı muamele ya da cezadan korunmak için ulusal önleme mekanizmalarının kapasitesini ve yetkilerini güçlendirmek amacıyla Taraf Devletlere tavsiye ve gözlemlerini iletir.

Madde 12(c)

11. maddede belirtilen görevine uygun çalışmalarını kolaylaştırmak için Taraf Devletler (...) Alt Komite ve ulusal önleme mekanizmaları arasındaki ilişkiyi teşvik eder ve kolaylaştırır;

Bu Maddeler ulusal ve uluslararası organların işkenceyi ve diğer kötü muamele biçimlerini önleme noktasında önemli yöntem ve strateji alışverişine

olanak sağlar. Bu yüzden de Alt Komite ve ulusal önleyici mekanizmalar, gerekirse gizli olarak, buluşabilir ve bilgi alışverişinde bulunabilirler. Ulusal önleyici mekanizmalar uluslararası mekanizmalarla rapor ve diğer bilgilerin karşılıklı alışverişini ve iletilmesini gerçekleştirebilirler.

Bu ilişkinin önemli bir başka boyutu da Alt Komite'nin ulusal önleyici mekanizmalar noktasında Taraf Devletler'e yardım ve öneri sağlama olanağıdır. Bu yüzden de, Madde 11'e göre, Alt Komite'nin görev alanında ulusal mekanizmaların kuruluşunda Taraf Devletler'e önerilerde bulunmak ve devletlerin işkenceyi ve diğer kötü muamele biçimlerini önlemedeki kapasitelerini güçlendirmede tavsiyeler sağlamak mevcuttur.

Alt Komite aynı zamanda, kapasitelerini geliştirme bakış açısıyla, ulusal önleyici mekanizmalara doğrudan eğitim ve teknik yardım sunabilecektir. Alt Komite aynı zamanda onlara özgürlüklerinden mahrum bırakılmış kişilerin korunmasını geliştirme noktasındaki gerekli ihtiyaç ve araçları değerlendirmekte öneriler ve yardım sağlayabilir.

Devletler aynı zamanda farklı Devletler'deki UÖM'ler arasında etkileşime izin verecek ve bunu kolaylaştıracaktır. Akran/eş düzeyinde, en iyi uygulamalar tanıtılabilir.

İÖD Tavsiyeleri

- UÖM'nin Uluslararası Alt Komite ile gizli ve doğrudan iletişim kurma hakkı olmalıdır.
- Devletler aynı zamanda farklı ülkelerdeki UÖM'ler arasında akran alışverişine izin vermeli ve bunu kolaylaştırmalıdır.

10 Organizasyonel Biçimin Seçimi

10.1 Giriş

10.2 Yeni veya mevcut birim?

10.3 Çoklu mekanizmalar

Madde 17

Her Taraf Devlet, bu Protokol ün yürürlüğe girmesinin yahut bu Protokolü onaylamasının ya da Protokole katılmasının ardından en geç bir yılda, ulusal düzeyde işkencenin önlenmesi için bir ya da daha fazla sayıda bağımsız ulusal önleyici mekanizmaları kuracak, görevlendirecek ya da (olanları) muhafaza edecektir/(koruyacaktır). Bu Protokol ün hükümleriyle uygun nitelikte olmaları halinde, ademi merkezi birimler tarafından kurulmuş bulunan mekanizmalar işbu Protokolün amaçları bakımından ulusal önleyici mekanizmalar olarak görevlendirilebilirler.

10.1 Giriş

Seçmeli protokol için UÖM tek bir organizasyon biçimi önermez. Bağımsızlık garantisine, çeşitli uzmanların oluşumu ve gerekli yetkilerin verilmesine bağlı olarak her taraf ülke coğrafi ve politik konumuna göre bir yapı seçebilir.

Yeni bir birimin mevcut birime karşı oluşturulması ve tek birleşik bir mekanizmanın tüm ülkeye yayılması ya da birçok mekanizmanın değişik bölgeler için veya kuruluşlar için kullanılması bazı belirli avantaj ve dezavantajları beraberinde getirmektedir. Ancak bu yaklaşımlardan hiçbiri öz bakımından bir diğerine üstün değildir.

Aşağıdaki bölümler yeni mekanizmaya karşı eski ve bir ülkeye tek veya çoklu UÖM seçme konusunda çeşitli düşünceler öne sürmektedir. Her durumda UÖM'nin biçimsel yapısı ne olursa olsun şunu hatırlamakta fayda var ki, mekanizmanın üyeleri kendileri bağımsız değil ve önleyici ziyaretleri gerçekleştirmekte etkin değilse geçerli olmayacaktır.

10.2 Yeni veya mevcut birim?

10.2.1 Genel bakış

Prensipte, ortaya çıkan UÖM aynıysa, yeni bir birimin düzelmesiyle OPCAT tarafından veya OPCAT in görevlerini mevcut mekanizmayla yerine getirdiğinin önemi yoktur. Pratikte, fakat, herhangi bir ülkede biri veya diğer yaklaşımın avantajları ve dezavantajları olabilir.

Düşünülmesi gereken faktörler, her ülkenin ulusal konumuna uygun olarak şunlardır;

- Yeni bir mekanizma kurmak görevi belirlemede, bağımsızlık, ziyaret, tavsiye ve diğer garantiler OPCAT gereksinimlerine uyacak şekilde düzenlenir. Bu sonuç hukuki ve politik olarak herhangi mevcut bir mekanizmayla mümkün müdür?

- Yeni bir mekanizma kurmak var olan mekanizmanın iş yükünü iki katına çıkarır mı? Diğer taraftan eğer mevcut birim ya da birimler OPCAT tarafından belirlenen hücre yerlerini kapsamazsa boşlukları doldurmak daha mı kolay olacaktır? Veya OPCAT tarafından kapsanan yerlere giriş yetkisi olan yeni bir mekanizma kurmak mı daha kolay olacaktır?

- Mevcut birimlerden kurumsal bağımsızlığıyla isim yapmış ve böyle bir geleneği olan biri yeni mekanizmaya göre daha çabuk bir güven sağlar mı ya da tersi mi geçerlidir?

- Mevcut birimin çalışma pratikleri nelerdir? Mahkumlar, kamu görevlileri ve kamuoyu tarafından rolü nasıl algılanmaktadır?(Etkin mi değil mi?) OPCAT UÖM'sı olarak daha önce farklı bir görev veya çalışma metodu uyguladı mı?

- Mevcut birim oluşturulduğunda, sivil toplum (özellikle kötü muamele ,işkence ve alıkonulma şartları alanında çalışan) açık bir şekilde sürece dahil edildi mi?

Mevcut birimin UÖM'nin gerektirdiği disiplinler arası tecrübeye ve gerekli çeşitliliğe sahip mi? Eğer değilse eksik olan uzmanlık alanını eklemek mi yoksa yeni bir birimle ortaya çıkarmak mı daha kolaydır?Mevcut mekanizmanın oluşturulması her zaman dikkatli ve yorucu bir görevi, yargılamayı, bağımsızlığı üyeliği, yetkiler ve garantileri gözden geçirmek ve OPCAT gereksinimlerine tamamen uyduğundan emin olmaktır. Neredeyse tüm durumlarda,bazı değişiklikler, yasa değişikliği veya arttırılmış kaynaklar veya her ikisi de gerekli olacaktır.

Bu çerçevede, şunu anlamak da önemlidir ki, bir devlet UÖM olarak mevcut yurt çapında bir ziyaret birimi oluşturduğunda, birim tarafından “alıkonulma yerlerine” yapılacak ziyaretler OPCAT tarafından belirlenmiştir ve OPCAT garantisine bağlı olarak düşünülecektir. Bu, devlet tarafından resmi olarak bir “OPCAT ziyareti” etiketi taşısa da taşımasa da doğrudur. Varsayalım ki, bir gönüllü grup mahkûmları zaten ziyaret etmektedir dış dünyayla ilişki kurmalarını sağlamak ve hapisten çıktıklarında topluma daha kolay entegre olabilmeleri için grup kendini bir UÖM olarak tanımlasın, bir mahkuma kitap dağıtırken, bir gönüllü hasta bir mahkumu fark ediyor. Gönüllü, hastanın tıbbi raporunu görmek istiyor ancak yetkililer reddediyor. Bir diğer gönüllü mahkumlarla ortak bir odada sohbet ediyor ve uygunsuz davranış gösteren bir mahkumun hücre hapsine alındığını öğreniyor, yetkililer gönüllünün mahkumla hemen özel olarak konuşma isteğini reddediyorlar.

Böyle durumlarda, gönüllünün bir “OPCAT ziyareti” gerçekleştirmediği ancak daha önce var olan görevlerini yerine getirmede ve OPCAT garantilerine tabi olmadığını söylemek açık olmaz. UÖM'lere Madde 18 den 22'ye kadar verilen statü ve yetkiler garanti edilemez eğer devlet başvurma hakkını seçme şansını elinde bulunduyorsa.

OPCAT tarafından öngörülen alıkonulma yerlerine yapılacak önleyici ziyaretleri gerçekleştirmek amacıyla birkaç ülke halihazırda bağımsız uzman mekanizmalara sahiptir. Ancak, bazı ülkelerdeki mevcut yurt çapındaki birimlerin zaten mahkumiyet yerlerine değişik amaçlı ziyaretler düzenleme görevleri vardır. Bir kaç kategorideki mevcut ziyaret birimlerinin özünde UÖM OPCAT tarafından gerekli özelliklere sahip değildir. Bu kendi adlarına durumu iyileştirme ve UOM 'ye tamamlayıcı olarak önemli bir katkı yapamayacakları anlamına gelmez. Ancak bunları UÖM'nin bir parçası gibi görmek uygunsuz olur. Örnekler şu şekildedir;

- Bakanlığın ya da bölümün mahkumiyet yerlerinden sorumlu içsel yönetsel gözlem üniteleri
- Gizli yönetsel ortadan kaldırmaya tabi olan dış hapishaneler mahkumiyet yerlerinden sorumlu olan ilgili bakanlık yada bölümün tarafından
- Milletvekili komiteleri
- Savcının ofisi

- Diğer taraftan, zaten var olan birimlerin genelde OPCAT tarafından UÖM olarak oluşturulmuş olma potansiyeli, yasal olarak da olsa, insan ve finansal kaynaklar ve çalışma biçiminin uyarlanması gerekmektedir.

Bu birimler şunlardır;

- Ulusal insan hakları komisyonları
- Ombudsman ve avukatın ofisleri
- Sivil Toplum Kuruluşları (STK'lar)
- Bağımsız dış hapisane gözlemcileri

Diğer mevcut birimler genellikle UÖM olarak uygun değildir, ancak köklü değişikliklerle bazı durumlarda OPCAT'in gereksinimlerini taşıyan UÖM'lere dönüştürülebilirler.

Örnekler;

- Bazı yargı ofisleri
- Grup temelli bağımsız ziyaret şekilleri

Bu kategorilerden UÖM olacak her biri sonraki bölümlerde üzerinde durulacaktır.

10.2.2 Ulusal İnsan hakları Komisyonları

Çoğu ulusal insan hakları komisyonu yönetsel hükümetten bağımsızlığını kazanarak, kendi ülkelerinde Seçmeli protokolün yürürlüğünün ilk yıllarında güven sağladı. Ancak, şunu not etmekte fayda var ki, hükümete genel politik tavsiyeler sunan birimler (örneğin, politikacıların varlığı yada devlet departmanlarının temsilcileri) mahkumların hakkında hassas bilgiler içeren ve bunları ele alan UÖM için yeterli olmayabilir.

“İnsan hakları” temelli konular konusunda bir ulusal insan hakları komisyonunun kapsamlı tecrübeleri ve uzmanlığı olabilir. Bazı ulusal insan hakları komisyonlarını mahkumiyet yerlerine ziyarete bile gitmektedirler. Ancak, burada şunu hatırlamakta fayda var ki, mahkumiyet yerlerine düzenlenen ziyaretler kişisel şikayetleri almak için yapılan ziyaretle OPCAT tarafından öngörülen önleyici ziyaretler arasındaki farkı belirtmek gerekir. Gözlem ziyaretleri gerçekleştirmedeki geniş tecrübe ülkedeki hapisanelerin durumuna yararlı bir yakınlık sağlayabilir ancak belirli eğitim ve metodolojideki değişimler etkili önleyici ziyaretleri gerçekleştirmek açısından

gereklidir. İçsel yapısal değişimlerde gerekli olabilir ve ilave finansal ve insan kaynakları nerdeyse her zaman gerekli olacaktır. Ulusal insan hakları komisyonunun genel amacı olarak geniş bir görev olan yeterli derecede sık ve odaklı bir program olarak OPCAT gereksinimlerini karşılayan önleyici ziyaretleri gerçekleştirmek.

Daha öncede belirtildiği gibi UÖM'nin kendisi neredeyse yargısal bir organ olarak yada kanun önünde konumlanırsa OPCAT ziyaretleriyle yargılama yada kişisel durumları yargılamayı birleştirmek ciddi problemlere yol açabilir. Aynı yetkililer UÖM tarafından yargılanmaya tabi olursa OPCAT ziyaretlerinin dayandığı hükümet yetkilileri ve UÖM arasında işbirliği sağlamak zor olabilir. Ayrıca Bireyler UÖM'yle açıkça konuşmak konusunda çok istekli olmayabilirler eğer kendi kimlikleri yada verdikleri bilgiler ileri safhalarda açığa çıkacak olursa (örneğin duruşmanın parçası olarak).

Şikayetlerin iş yükü ve aciliyeti kurumunun etkili ve önleyici ziyaretler gerçekleştirmesini zorlaştırabilir. Bazı ulusal insan hakları komisyonları ilgili profesyonel uzmanlığa halihazırda sahip olabilirler. Ancak, komisyonlar genellikle avukatlar tarafından baskın şekilde olduğundan ve bazı önemli alanlardaki bilgi eksikliği (Tıbbi, kanunların yürürlüğü vs.) bulunabilir.

10.2.3 Ombudsman ve Yargıç

Ulusal insan hakları komisyonlarında olduğu üzere, ombudsman ve yargıçlar iyi bir bağımsızlık garantisine zaten sahiptirler, özellikle görevleri ülkenin anayasasına yada uzun anayasal geleneğe dayanıyorsa Ombudsman ve yargıçların halihazırdaki sistematik önleyici ziyaretlerle tecrübesi değişebilir. Bu ofisler, kişisel şikayetlere cevap vermede yada belirli bir yılda ülke çapındaki bir konuya odaklaşmak ve ileriki yıllarda da yeni sorunlara geçmeye daha alışıktır olabilirler. Ulusal insan hakları komisyonunda olduğu gibi, kişisel şikâyetleri belgelemek ve araştırmak için şikayetçileri hapisnede ziyaret etmekteki geçmiş tecrübeler devam eden sistematik önleyici ziyaretleri üstlenmede yeterli hazırlık yapıldığı anlamına gelmez.

Ulusal insan hakları komisyonlarında olduğu gibi, bir ombudsmanın veya yargıçların UÖM olarak oluşturmak olasılığı, UÖM'yi aynı anda önleyici ziyaretler için yapıcı diyaloga zorlar ve bu ziyaretlerden ortaya çıkan belirli durumları savunmak bazı problemler teşkil edebilir. Bu, ulusal insan hakları

komisyonunun bu tür şikayetler hakkında karar verme yetkisini taşır ancak birimin içsel yeniden yapılandırılmayı görevlerin ayrımı için gerektirebilir. Ulusal insan hakları komisyonunda, ombudsman ve kamu savunucusu ofisinin genellikle çok geniş görev yetkisi vardır. Genelde, yeterli finansal ve insani kaynak yoktur. Bir OPCAT'ı üstlenmek için yani, önleyici mekanizmaların tamamlayıcı sistemi bulunmaz. Tek UÖM olarak böyle ofisler kuran devletler, genellikle ilave kaynaklar ayırması gerekir. Birimin doğası gereği, tek bir yetkili karar verici mercii vardır, bu özde tek bir üye olduğunda, gerekli profesyonel özellikleri UÖM üyeleri için başarmak zordur. Elbette, ombudsman ve kamu savunucusu görece geniş ve çeşitli personel tarafından desteklenebilir, ancak yine bazı alanlar için gerekli olan uzmanlık yoktur.(örneğin tıbbi uzmanlık). Herhangi bir durumda uzman personele güvenmekten veya periyodik olarak dışardan uzaman çağırırmaktansa UÖM'nin kendisinin ilgili uzmanlık alanına sahip olması tercih edilir. Bu tavsiyelerin kalitesini artırır. Ombudsman biriminin görevi ve onun tavsiye etme yetkisi ülkeden ülkeye değişir. Daha öncede belirtildiği gibi, OPCAT UÖM olarak hukuki bazda ve adaletli olarak değerlendirmektense mahkumiyet koşullarının daha iyi hale gelmesine ve insanların pratik ya da politika olarak korunmasını sağlar. Yasal bazı sorunlar çıkabilirse de, özellikle prosedür ve hukuki koruyucular tarafından, bunlar sadece incelenecek konuların ve konulan amaçların daha geniş bir yönüdür. UÖM'nin çalışmalarında ortaya çıkacak çoğu sorun teknik ya da politika bazlı olacaktır.

Geleneksel olarak hukuki görevle görevlendirilmiş kuruluşlar, örneğin belirli yönetsel bir eylemin uygun yönetsel prosedürlere göre yapılması ya da adalet standartlarının o yönetsel hareketle uyuşup uyuşmadığının değerlendirilmesi. Böylece, politik ve teknik konularda OPCAT'e uymak zor gelebilir. Bu, hükümet ya da meclisin politika seçimlerine yorum yapılması ve yasaların geçirilmesini, değiştirilmesini ya da geri alınmasını içerir. Mahkumlar ve personel hukuki bazlı ve OPCAT altında değişik yöntemler izleyen bir kurumu kafa karıştırıcı bulabilir. Yine, tarih bakımından hukuki çerçevede ve ombudsman biriminin çalışma prensipleri bakımından devletler arasında ciddi farklar olabileceğinden bunlar bir başka devlette geçerli olmayabilir.

10.2.4. Sivil toplum kuruluşları

İnsan hakları konusuna en sorumlu yaklaşım herhangi bir ülkenin sivil toplum kurumunda bulunur özellikle sivil toplum kuruluşlarında. Bu rolü yerine getirmek için kurulan resmi birimler olmadan önce STK'lar sıklıkla resmi olmayan önleyici ziyaretler yapar ve hapisaneleri ve öteki mahkumiyet yerlerini gözlemlerler. STK'lar tanımı gereği genelde hükümetten büyük yapısal bağımsızlığın tadını çıkarır. Bazı ülkelerde, bu faktörler bir STK'nın dahil edilmesi yönünde ağır basar yada UÖM resmi bir parçası olarak çalışır.

Ancak, STK'nın bağımsızlığı gerçekte değişebilir ve genellikle gelecekte böyle olacağı iddia edilemez. STK'lar kanunun öngördüğü şekilde mahkumiyet yerlerine tamamen giremezler. STK'ların tavsiyeleri hükümet yetkilileri tarafından resmi yetkililerin tavsiyelerinden daha az ciddiye alınabilir. Bu ve diğer sebeplerden ötürü, STK'ların ilave yetkileri ve güçleri (özellikle finansal kaynaklar) olsa da STK'yı UÖM'ye dönüştürmedeki yasal süreci uygulamada, bu yetkili güçle, yapı ve finansman yeni sorumlulukları ve esneklik azlığı getirebilir bir STK'ya ve bunu kabul etmesi güç bulabilirler. OPCAT tarafından gerçekleştirilen yapıcı diyalog yaklaşımı bazı STK'ları diğer kamu savunucusu hareketlerle bir araya getirmede zorlayabilir. Diğer yandan sürekli hizmet veren yardım kuruluşları ve diğer organizasyonları değiştirmede veya çoklu rol oynamada kurumla ilişkili olarak zorlanabilirler. Herhangi bir durumda, Başlık 2'de de söylendiği gibi, ulusal insan hakları STK'ları bir ülkenin UÖM seçme sürecine her zaman dahil edilmelidir. Başlık 8'de söylendiği gibi, STK'lar faaliyete geçtikten sonra UÖM karşı diğer bazı rolleri de vardır. Ayrıca, UÖM kurulumu STK'ları mahkumiyet yerlerini gözlemlenmede, ziyaretler yoluyla da olsa, uygun bir gerekçe olamaz.

10.2.5 Bağımsız Dış Hapishane denetleyicileri

Bağımsız dış hapishane denetimi UÖM'de önemli rol oynayabilir. Eğer, bu birim tek UÖM olarak hizmet verecekse, görevi iyice gözden geçirilmeli ve belki genişletilmeli OPCAT altında tanımlanmış tüm yerleri kapsamaları için. OPCAT altında uygun bir şekilde bağımsız olabilmek için bazı gereksinimlere ihtiyaç vardır (görevin yasadaki yeri, memurun iyi hal sırasındaki güvenliği) gibi.

Bazı dış denetleyicilerin karışık bir görevi vardır. Sadece OPCAT gibi, kurumları insan hakları perspektifinden (işkencenin önlenmesi ve kötü muamele, insanca koşullar) değerlendirme görevi değil, ayrıca kurumların hükümet bütçesini karşılayabilmesi ve muhasebe hedeflerini, adli sistem tarafından kamu güvenliğinin yeterince sağlanıp sağlanmadığı, verilen cezaların yeterli olup olmadığını belirleme görevi vardır. Bu görevleri UÖM'nin görevlerine dahil edilmesi OPCAT'in gereksinimleriyle tutarlı değildir.

10.2.6 Hukuk Daireleri

OPCAT'a Giriş;'in son paragrafı önleyici mekanizmaların yargısal olmayan işkenceyi önleme amaçlı organlar olması istenmiştir. Böylece, OPCAT'ın yürürlüğe girmesi sırasında var olan yargı otoritelerini ulusal önleyici mekanizmada belirleyici üyeler olarak tasarlanmamıştır.

OPCAT'ın getirdiği esas yenilik, hapishanelerin dış gözetime ve bir dizi disiplinden gelen uzmanların analizine açılması fikridir; sadece yasal bilgi değil, tıbbi, bilimsel ve sosyal uzmanlığın, olay olduktan sonra hüküm vermekten ziyade önleyici bir yaklaşımla harekete geçmesidir. Yasal bir perspektif ortaya koyan bir kurum olarak yargı, doğası gereği, önleme için politikaları ve uygulamaları meydana getirmekten ziyade, uzmanlığı genellikle olay olduktan sonra yargılamaya dahil eder. Bu suretle, yargı organlarının UÖM olarak tasarlanması, OPCAT'ın hedeflerine ulaşma yolunda ciddi engellerle karşılaşır.

Girişteki yargısal olmayan yollar tümcesi OPCAT kapsamındaki ulusal önleyici mekanizmaların Yönetim organlarından bağımsızlığından olduğu kadar yargısal organlardan da bağımsız olmasına ilişkindir. Yargının özünde tabii ki başka roller de vardır bütün mahkumlar adına ve onların mahkumiyeti adına bu roller uzman perspektif ve yaklaşımla OPCAT tarafından ulusal önleyici mekanizmalarla çelişebilir. Örneğin, ulusal önleyici mekanizmaların politika yönünden ulusal hukukun gereklerini aşan ve ya yasa değişikliği teklifleri ve mahkumların durumunu iyileştirecek yeni kanunlar çıkarmadaki adımları tavsiye edebilir. Bu önemli politik rol genellikle yargının bir kurum olarak doğasıyla uyuşmaz.

Son olarak, OPCAT kapsamındaki ulusal önleyici mekanizmaların işinin

kilit yönü, bağımsız, gizli ve yargısal olmayan doğalarıdır. Bu yapının, mahkumların ve kamu görevlilerinin, mahkumiyet yerindeki gerçek şartları daha açıkça ifade edebilmelerini sağlayacak açıklığa sahip olması hedeflenmektedir. Bu, girişte de Madde 19 d bendi ve Madde 21’de belirtilmiştir (ulusal önleyici mekanizmaların özel olarak mahkumlarla görüşmesi ve diğer) kararların verilmesine bakan ve cezaları düzenleyen bir yargıç en nihayetinde görüşmeye özeldir, mahkum koşullardan dolayı şikayet etme ya da kendi vazifesinin suiistimalini açıklamakta isteksiz olabilir. Her hapisane personeli aynı şekilde kendi problemlerini itiraf etmede isteksiz olabilir, eğer yargısal bir otorite başka bir ortamda bilgileri kanıt olarak sunarsa.

Bütün bu nedenlerden dolayı, UÖM olarak atanmış olan, cezaların infazında sorumlu yargı kurumları ve mahkemeler adına hapisaneleri denetleyen organlar veya diğer yargı işlevlerini ifa eden yapılar genel olarak bir UÖM yapılanması için uygun olmayacaklardır. Fakat, Güney Afrika’daki Hapishanelerin Yargı Denetmenliği kurumu yetki veren mevzuatı (*Cezaevi Hizmetleri Kanunu*, 1998) açısından bu kaygıları giderici istisnai bir örneği ortaya koymaktadır. Kanun’un 86. kısmı Denetim Yargıcısı’nın diğer yargısal hizmetleri denetim görevi süresince sürdürmeyeceğini vurgulamaktadır. Kısım 85(1) Denetim Yargıçlığı süresince kati bağımsızlığının (yani, diğer yargı süreçlerinden) sağlanmasına işaret etmektedir. Denetim Yargıcısının ve dolayısıyla mahpusların görevi kendilerine nasıl muamele edildiğini ve hapisane koşullarını rapor etmektir; bir hüküm verici rol ile cezaların infazının disiplin ve diğer açılardan ele alınması değil [kısım. 85(2)].

10.2.7 Toplum-temelli Bağımsız Ziyaretçiler

Toplum temelli ziyaret tertipleri, alıkonulma mekanlarına ziyaretleri gerçekleştire gelen, hali hazırda bulunan ve genelde bağımsız olan oluşumlardır ve bu özellikleri ile bir UÖM’nin tayin edilmesi süreci için uygun adaylar olabilirler.

Fakat, OPCAT Madde 18(2) şunu açıkça belirtir ki, UÖM’nin üyeleri ilgili “mesleki bilgiye” sahip olan “uzmanlar” olmalıdır. Çoğu toplum temelli ziyaret tertipleri, görece kısa bir yönlendirme ya da eğitimden geçerek çalışmaya başlamış uluslararası uzman olmayan gönüllülerin katılımına

açıktır. Bu derecede geniş bir kapsam ile herhangi bir özel mesleki bilgi talep etmeksizin gönüllülerin kabul edilmesinin sağladığı avantaj, çok sık bir şekilde ziyaretlerin çok sayıda alıkonulma mekanını kapsayabilmesidir. Benzer programlara uzun süreli olarak katılan belirli kişiler sonuç olarak uygulamalı bir uzmanlığı elde etmiş olabilirler. Ancak, bir bütün olarak ele alındığında, var olan biçimleri ile bu tertipler her zaman için, OPCAT kapsamındaki UÖM’ler için anahtar unsurlar olan “mesleki bilgi” ve “uzmanlık”tan mahrum olacaklardır.

Bir toplum temelli ziyaret tertibinin bir UÖM olarak kabulü yönündeki bir öneri, mutlaka OPCAT’ın ziyaretçi kişilerin sahip olmasını şart koştuğu bütün yetki ve korumalara, yani bütün yerlere ve kişilere erişim, hangi alıkonulma mekanının ziyaret edileceğini seçme özgürlüğü ile bilgiye erişme yetkisine sahip olmalarını da garanti etmelidir. Toplum temelli ziyaret tertipleri genel olarak sitemin genelini analiz etmek ve tavsiyelerde bulunmak üzere tasarlanmamışlardır ve bu yüzden düzenleme önerilerinde bulunma veya mevzuat hakkında tavsiyeler geliştirme kudretine sahip değillerdir. Bireysel üyeler hali hazırda OPCAT’ın gerektirdiği önceliklere ve dokunulmazlıklara sahip değillerdir.

Var olan toplum temelli ziyaret tertipleri ile OPCAT gereklerine uygun bir UÖM arasındaki bütün bu potansiyel farklar tabii ki bir mevzuat temeline, idari düzenlemeye, çalışma pratiklerine ve kaynak düzeylerine dönüştürülebilir. Ancak, bu değişimleri uygulamaya koymak ve özellikle toplum temelli bağımsız bir ziyaret tertibine katılmak için ilgili mesleki niteliklere sahip olmayı şart koşturmak, genel olarak bu girişimlerin ilk elden temel amaçları olan geniş kapsamlı ve sık ziyaret hedeflerini sağlayabilmelerinin yolu olan geniş katılımın azalmasına neden olacaktır.

Bir yandan, UÖM’nin bir parçası ya da tamamı olarak tayin edilmeleri bu gerekçelerle yarinde olmasa da, toplum temelli bağımsız ziyaret tertipleri, bir UÖM ile karşılıklı destekleyici bir biçimde çalışabilecek olan hassas ve tamamlayıcı oluşumlardır. Toplum ziyaretçileri, UÖM’ye mesleki bilgi, uzmanlık ve mevzuat yetkileri konusundaki hedeflerini daha iyi kestirebilmesi için gayet faydalı olabilecek dış bilgi ve nezaret ağı sağlayacaklardır. Benzer tertiplerin kurulması ve muhafazası her Devlet’te ısrarla sağlanmalıdır, ancak bir UÖM olarak değil.

10.2.8 İÖD'nin Önerileri

- Devletler ya mevcut düzeni yeniden tasarlamayı ya da yepyeni bir düzen yaratmayı hedef edinirler. Hangi model benimsenirse benimsensin, birinin diğerine ustun olduğu olarak kabul edilemez.
- Mevcut mekanizma mi kullanılacak yoksa yenisi mi inşa edilecekle ilgili karar ancak sivil toplumla birlikte alınabilir.
- Mevcut bir kurumu yeniden tasarlamadan önce devlet ve sivil toplum onun bütün kurallarını, yetki ve bağımsızlık alanları, sahip olduğu güç ve sağlayabildiği olanakları dikkatli ve kapsamlı bir şekilde incelemelidir. Kurumun mevcut özelliklerinin OPCAT kurallarına uyumlu olması, gerekli yasal değişikliklerin ve bunların gerçekleşmesini sağlayacak her türlü kaynak artışının ivedilikle sağlanması gereklidir.

10.3 Çoklu Mekanizmalar

10.3.1 Coğrafi ya da Tematik Temel

Çeşitli mekanizmalara sahip olabilme olasılığı esasen federal yapıdaki ülkeler için öngörülmüştür. Buralarda, ulusal önleme mekanizması olarak tayin edilmiş olan coğrafi olarak tanımlanmış ve dağıtık organlar onamaya yardımcı olabilirler. Fakat, 17. Madde devletlerin tematik olarak sorumluluk dağılımı yapılmış çoklu mekanizmaları da tanımlamalarına müsaade etmektedir.

Genel uluslararası hukukun bakış açısından, bir antlaşmanın gereklerinin uygulanması noktasında iç iş bölümünden kaynaklı olarak yaşanacak hiçbir aksaklığa ilişkin herhangi bir mazerete yer bırakılmamaktadır. Bu aksaklıklar, yazılı Anayasada sabitlenmiş güçler ayrılığından kaynaklansa dahi söz konusu durum geçerlidir.⁹² Bu durum OPCAT tarafından açık bir biçimde şart koşulmuştur; “Bu Protokolün hükümleri, hiçbir sınırlama ya da istisna olmaksızın federal Devletlerin her bölgesinde uygulanacaktır.”⁹³

Fakat, uluslararası insan hakları anlaşmalarının evrensel olarak onanması ve etkin bir biçimde uygulanması sağlama arayışı açısından bakıldığında,

⁹² Vienna Convention on the Law of Treaties, Madde 27'ye bakınız.

⁹³ OPCAT, Madde 29.

ademi merkezi Devletler bir takım özel sıkıntılarla karşı karşıya kalabilmektedirler. OPCAT'a uygun UÖM'ler olarak çalışan ademi merkezi birimler tarafından oluşturulmuş mekanizmalara OPCAT'ın sağladığı açık izin bu tür sorunlar çözüm olabilir.⁹⁴

Bir Eyalet'teki özel anayasal yapıya ve diğer politik ve de coğrafi unsurlara dayalı olarak, bir federal Devlet'in UÖM'si bütünlük bir organ da olabilir, çoklu yapılardan oluşan bir sistem de olabilir:

- UÖM sadece merkezi hükümet tarafından kurulur ve atanır.
- UÖM merkezi ve bölgesel hükümet tarafından, her biri anayasal yetkisini kullanarak beraberce kurulur ve atanır.

Federe bir devlette çoklu yapıların bir UÖM'nin gerekleri ile bağdaşabilmesi şu olası kurumsal düzenlemeleri içerir:

- Merkezi hükümet ve her bir bölgesel hükümet, her biri belirli bir bölgede veya konuda yetkili olmak üzere ayrı birer UÖM kurar ve atar.
- Merkezi hükümet bölgesel hükümetlerin düzenlemelerinin kapsamadığı bütün konular ve coğrafi bölgeleri kapsayacak bir UÖM oluşturur ve buna paralel olarak bölgesel hükümetler yetkileri dâhilindeki bütün konu ve yerleri kapsayan bütünlük bir UÖM kurarlar.

Federal ya da değil bir taraf Devlet, coğrafi bölünüş yerine tematik olarak ayrılmış çeşitli ulusal önleme mekanizmalarına sahip olmaya da karar verebilir. Örneğin, eğer bir devletin önceden beri iyi işleyen bir psikiyatrik kurumları ziyaret eden mekanizması var ise, bu özelleşmiş çalışmasına devam edebilir ve diğer türden alıkoyma yerlerini denetlemek üzere ek UÖM'ler oluşturulabilir.

Fakat, eğer bir Devlet çoklu UÖM'ler atar ise, her biri ayrı ya da kısmen çakışan görev alanlarına sahip olan, bu alt-ulusal UÖM'lerin her birinin OPCAT'ın gerektirdiği şartları sağlaması gerekir. Bu özellikle bir sorundur, eğer kimi alıkonulma mekanları sadece bu alt-ulusal UÖM'lerin ziyaretine tabii olup diğerlerinininkine olmaz ise. Bir devlet, bir organın bağımsızlık şartını, diğerinin gereken uzmanlığa sahip olma şartını ve bir diğerinin de bütün alıkonulma yerlerine girme yetkisine sahip olma şartını yerine

⁹⁴ OPCAT Madde 17.

getirmediğini, bu suretle OPCAT’ın gereklerinin birbirinden ayrı birkaç organ tarafından sağlandığı için toplam olarak alındığında gerekliliklerin sağlandığını söyleyemez. Mantıksal olarak, eğer OPCAT’ın şartlarını sağlamayan bir organ tarafından ziyarete tabi olmayan bir alıkonulma mekanı varsa, *diğer* yerleri ziyaret eden organların özelliklerinin bu noksanlığı gidereceğini söyleyemez.

Çoklu mekanizmaları düşünen taraf Devletler, bir bireyin özgürlüğünden mahrum kalmasının olası olduğu her yerin bir ya da daha fazla UÖM’nin ziyaretine tabii olması gerektiğini göz önünde bulundurmaları gerekir. Bu yüzden, bir Devlet’in çoklu UÖM’leri uyguladığı yerlerde bir araya gelmiş görevlerinin ülkedeki bütün mekanları kapsadığından emin olunmalıdır – ve bu demektir ki, UÖM’lerden en az biri normalde alıkoyma yeri olarak kullanılmayan, ancak hükümetin ilgisi veya rızası dahilinde birilerinin tutulduğu yerlere ziyaret yetkisi olmalıdır.⁹⁵

Bir taraf Devlet’in “UÖM”nin sorumluluklarının, ister coğrafi ister tematik bir temelde olsun, alt gruplara ayırma takdiri konusunda OPCAT tarafından herhangi bir sınırlama getirilmemiş de değildir; OPCAT’ın kimi koşulları aşırı derecede parçalılıkla çelişir niteliktedir. Örneğin, OPCAT’ın 20(e) Maddesi, her bir ulusal önleme mekanizmasının “ziyaret etmek istediği yeri seçme özgürlüğüne” sahip olması gerektiğini şart koşar. Eğer bir UÖM sadece tek bir alıkonulma mekanına ilişkin olarak yetkilendirilmişse, o Devlet Madde 20(e) kapsamındaki sorumluluğunu yerine getirmiyor demektir: UÖM’ye ziyaret edeceği yerleri seçme özgürlüğünü vermemiş olur.

Bir ülkenin OPCAT’ çeşitli UÖM’ler eliyle hayata geçirdiği çoğu durumda, belirli biçimlerde koordinasyon gereklidir. Böyle bir koordinasyonun gerekliliği ve doğası bu Rehber’in bir sonraki kısmında ele alınmaktadır.

10.3.2 Uyum ve Koordinasyon

10.3.2.1 Zorluklar

Çoklu UÖM’lerin istişare edildiği her durumda, bir bireyin

⁹⁵ Kısım 3.2.3 ve 6.1’e bakınız.

özgürlüğünden mahrum kaldığı veya kalabileceği bütün yerlerin UÖM'lerin en azından birinin yetkisi dahilinde olmasının garanti edilmesi esastır; her bir ziyaret mekanizmasının yeterli uzmanlığa ve OPCAT'ın gerektirdiği bütün yetki ve garantilere sahip olması gerekir, ve de genel şemanın idari olarak yönetilebilir nitelikte olması ile etkili sonuçlar sağlanması şarttır.

Çoklu UÖM'ler için öneriler ve bulgular konusunda uyum sağlamak, özellikle benzer ya da aynı yerleri ziyaret eden çeşitli UÖM var ise, söz konusu olabilir. Bu UÖM'lerin koruması tasarlanan bireyler, önerileri uygulamak üzere çağrıda bulunulan yetkililer ve UÖM'nin kendisi için sorun çikarabilir.

Daha önce de belirtildiği gibi, UÖM'ler OPCAT tarafından "bir sistem"nin tasarlanmıştır.⁹⁶ Bir UÖM'ler toplamının doğru bir biçimde bir sistemi oluşturabilmesi için Devlet-genelinde bir koordinasyona ihtiyaç duyulabilir. Örneğin, UÖM'nin rollerinden birisi mevzuat hakkında gözlemler ve önerilere gerçekleştirmektir (Article 19(c)). Bu demektir ki, her bir yasama meclisinin çatısı altında çalışan UÖM'lerin, sistem-genelini ya da sektör-genelini kapsayan analiz ve öneri gerçekleştirme araçlarına sahip olması gerekir. UÖM'ler ve Uluslararası Alt Komite bir araya gelince küresel bir ziyaret sistemini teşkil ederler. Böylece, UÖM'ler Uluslararası alt Komite için önemli bir sürekli bilgi kaynağı olurken, Uluslararası Alt Komite'nin de UÖM'ler karşısında küresel bir işlevi olacaktır. Bu roller Uluslararası Alt Komite'nin Cenevre'deki Ofisi ile her bir ülkedeki UÖM'ler arasında koordineli bir iletişimi gerektirir.⁹⁷ Dahası, bir Devlet OPCAT uygulamaları hakkında Uluslararası Alt Komite'ye toplu bilgi rapor edebilmelidir.⁹⁸

Bütün bu nedenlerden dolayı, var olan yapıların zayıf birlikteliğine güvenmek OPCAT'ın gerekleri ile bağdaşma konusunda sıkıntı yaratacaktır; ulusal düzeyde kimi koordinasyon araçlarına ihtiyaç vardır.

10.3.2.2 Seçenekler

Bu zorlukları aşmanın çeşitli olası yolları vardır. Alternatiflerden biri işleyişi dağıtılmış birleşik tek bir UÖM'ye sahip olmaktır. İdari olarak

⁹⁶ Kısım 3.1'e bakınız.

⁹⁷ Bkz. OPCAT Madde 11(b), 12(c) ve 20(f). Bkz. Bölüm 9.

⁹⁸ OPCAT, Madde 12(b).

birleştirilmiş bir UÖM coğrafi olarak dağılmış ofisler ve üyeliklere sahip olabilir, ki bu ulusal sınırlar içinde ziyaretlerin gerçekleştirilmesi için yapılacak ulaşım harcamalarını düşürecektir. Bu hayli merkezileşmiş tek bir UÖM modeli ile çalışamaz derecede gevşek bir şekilde birbiriyle bağlantılı olan izole UÖM'ler arasında orta bir yolu temsil eder. Bütün düzeylerdeki hükümetler ciddi bir biçimde, coğrafi olarak dağılık ama idari olarak tek merkezli tek bir UÖM'nin faydalarının çoklu UÖM'ler yaklaşımından daha fazla olduğuna dikkat etmeleri gerekir.

Bu yaklaşımı takip eden yerel ziyaret organlarından örneklerinden biri (OPCAT kapsamında kurulmamış olsa bile) Avusturya İnsan Hakları Danışma Kurulu'dur. Kurul, insan hakları standardının korunmasına ilişkin bir vurgu ile polis faaliyetlerini değerlendirmekle yetkilidir. Üyelik sistemi içinde, altı uzman ziyaret komitesi vardır ve bunlar Avusturya mahkemelerinin bölgesel dağılımına paralel olarak konumlandırılmışlardır.⁹⁹ Benzer şekilde, Arjantin'de OPCAT'ın uygulanmasına ilişkin taslak mevzuat taşrada 10 üye UÖM'nin bölgesel olarak görevlendirilmesini öngörmektedir.

Çoklu-UÖM modelini uygulayan Devletler için bir diğer seçenek de tek bir koordinasyon ajansı ya da “merkezi UÖM” kurmaktır. Böyle bir koordinasyon organının UÖM'ler arasında uyumu özendirmek ve ziyaret yönteminde en iyi uygulamalar ile önerilerin formülasyonu konularında destek sağlamak gibi görevleri olmalıdır. Aynı zamanda, böyle bir organ, OPCAT'ın şart koştuğu gibi, Uluslararası Alt Komite ile UÖM'lerin etkili ve yeterli bir biçimde iletişim kurmalarını da garanti edebilir.¹⁰⁰

Merkezi koordinasyon UÖM'sinin, UÖM'lerin geneli için geçerli olan bağımsızlık, koruma ve yetkilere sahip olması gerekir. Örneğin, ülke genelinde hükümetten bilgi alabilme (özgürlüğünden yoksun kalan kişi sayısı, alıkonulma mekanlarının toplam sayısı ve her birinin yerleri gibi..).¹⁰¹

UÖM'lerin özel alıkonulma mekanlarına ya da kurum kategorilerine göre diğer şekilde tasarlandığı yerlerde, merkezi bir UÖM'nin kurulması UÖM'lerin gayri resmi alıkonulma yerlerine erişmelerini imkan verecek araçları da sağlayacaktı. Merkezi UÖM, dana önceden bir veya daha fazla

⁹⁹ Bkz. <http://www.menschenrechtsbeirat.at/>.

¹⁰⁰ OPCAT, Madde 12(c) ve 20(f).

¹⁰¹ Bkz. Madde 20(a) - OPCAT.

UÖM'nin oluşumunda kapsanmamış olan her türlü alıkonulma mekanını ziyaret etmeye ilişkin ilave yetkinin de toplandığı yer olacaktır.

Yeni Zelanda'nın, (birkaç yeni organla tamamlanacak) var olan çoklu yerel organlar üzerine kurulu olan OPCAT'ın hayata geçirilmesine ilişkin mevzuatı, (İnsan Hakları Komisyonu'na benzeyen) bir merkezi ulusal önleme mekanizması kavramını içermektedir. Mekezi UÖM diğer UÖM'lerin çalışmasını iki yönde koordine edecektir – UÖM'lerin önerilerinin hükümete iletilmesi anlamında ve UÖM'lerin kendilerine tavsiyede bulunma anlamında. Böylece, merkezi UÖM Yeni Zelanda genelindeki alıkonulma mekanlarının tümüne denk düşen sistemsel sorunları tespit etmek ve önerilerde bulunmaktan, bireysel ulusal önleme mekanizmalarının raporlarını koordine etmekten ve bireysel raporları incelemesinden çıkarsadığı sistemsel sorunlar hakkında ulusal önleme mekanizmalarına tavsiyelerde bulunmaktan sorumlu olacaktır.¹⁰²

10.3.3 İÖD'nin Önerileri

- Devletler, Coğrafi ve/veya tematik bölünmüş temelli çoklu mekanizmalara sahip olmayı tercih edebileceklerdir.
- Ancak, bütün alıkonulma mekanları (gayri resmi olanlar da dahil) ilgili Devlet'in bir ya da daha fazla UÖM'sinin ziyaretine tabi olacaktır.
- Geniş bir coğrafi alana ve dağıtık alıkonulma mekanlarına sahip olan devletler, UÖM çokluğuna alternatif olarak coğrafi olarak dağıtılmış (örneğin, şubeler şeklinde) ancak idari olarak bütünleşik tek bir UÖM'yi öngörmelidirler.
- Çoklu UÖM sistemini seçen devletler, diğer UÖM'lerin kapsamadığı her türlü alıkonulma mekanına ilişkin olarak geriye kalan bilgi alımı, ziyaret, tavsiye yetkilerine sahip ve de koordinasyon ve kapasite geliştirilmesi ile görevli bir merkezi UÖM kurmalıdırlar.

¹⁰² OPCAT'ın Yeni Zelanda'da uygulanması ve İÖD'nin mevzuat hakkında yorumları için Bkz. http://www.apt.ch/un/opcat/new_zealand.shtml.

11 Sonuç

Bu metnin yazılması sürecinde, İşkenceye Karşı Sözleşme'ye Seçmeli Protokol daha yeni yürürlüğe girmişti. Uluslararası Önleme Alt Komitesi çalışmaya yeni başlamıştı. İlk Devletlerin ulusal önleme mekanizmalarını birkaç ay içinde oluşturmaları gerekiyordu, ancak çok azı kesin yapı, yetki ve oluşum hakkında nihai belirlemeyi yapmıştı. Aynı zamanda, Protokole katılıp katılmama ya da ne zaman katılacağı konusunda karar verme sürecinde olan devletlerde de ulusal önleme mekanizması hakkındaki tartışmalar ilerlemekte. Dünya çapında ulusal düzeylerde alıkonulma yerlerini dış denetime ve ziyaret mekanizmalarının bağımsız uzmanlarının değerlendirmesine açma yönünde bezeri görülmemiş bir hareketlilik var.

Her bir Devlette ulusal Önleme mekanizmasının kurulması ya da atanması yerel bağlamlar üzerine kurulacaktır. Diğer yandan, sürecin çerçevesi ve sonucu niteliksel olarak uluslararası olacaktır; Seçmeli Protokol metninde tayin edildiği ve Uluslar arası Kızılhaç Komitesi, Avrupa İşkencenin Önlenmesi Komitesi, BM İşkence Özel Raportörü ve benzeri organların pratik deneyimlerinde olduğu gibi. Gördüğümüz gibi, OPCAT metni ve ikincil kaynaklar UÖM'nin tasarlanmasındaki anahtar süreçler konusunda gayet zengin;

- sürecin kendisi,
- amaç ve görev,
- bağımsızlık,
- üyelik kriterleri,
- ziyaretlere ilişkin garanti ve yetkiler,
- öneriler ve hayata geçirilmeleri,
- UÖM ile diğer ulusal ve uluslararası aktörler arasındaki ilişkiler
- örgütsel biçim.

Yerel aktörler için, uluslararası çerçeve uzak, belirsiz ve bulanık görünmekte olabilir. Kaçınılmaz olarak, ulusal düzeyde Protokol'ün şartlarını uygulayanlar, Protokol'ü kaleme alanların hiç düşünmek durumunda kalmadıkları ve çözümleri Protokol metninde pek de yer almayan sorunlarla

karşı karşıya kalabilirler. Nihai olarak, uluslararası Önleme Alt Komitesi, ulusal önleme mekanizmalarının söz konusun olduğu devletlere tavsiyelerde bulunmak görevi yoluyla ve mekanizmalarla doğrudan bağları yoluyla ulusal aktörlerin uluslararası çerçeve ile bağlantısını sağlamalıdır. Aynı zamanda, Alt Komite gelecek yıllarda çalışma yöntemlerini geliştirirken ve kendi ziyaret programını uygularken yoğun bir iş yükü ile karşı karşıya gelecektir.

Bu Rehber'e Protokol'ün başlangıç bölümünde yer alan amaçlarını inceleyerek başladık. Bugün durduğumuz yerden bakınca, küresel ve yerel olarak bu amaçları gerçekleştirecek bir önleyici mekanizma sistemi kurmanın uzun yıllar alacak bir süreç olduğu açıktır. Daha geniş bir uluslararası sistemin içine oturmuş etkili ulusal önleme mekanizmaları Protokol'ün amaçlarının gerçekleşmesi için esastır. Bu Rehber, yerel aktörlerle uluslararası çerçeve arasındaki anlayış ve erişimde oluşabilecek potansiyel açıkları kapatmaya yönelik ön bir adıdır. Fakat, Rehber, web sitemizdeki ek kaynaklar ya da İÖD çalışanları ile direk iletişim yoluyla sürebilecek bir görüşmenin başlangıcıdır sadece. Yapıcı ve açık diyalog, asıl işlerinde olduğu gibi UÖM'lerin kurulmaları ve tasarlanmaları sürecinde de önemlidir ve de İÖD, işkence ve diğer zalimane, insanlık dışı ve kötü muamele biçimlerinin daha iyi bir biçimde önlenmesi yolunda yerel aktörlerle ilişki kurmaya hazırdır.

Ek 1:

İşkence ve Diğer Zalimane, İnsanlık Dışı yada Aşağılayıcı Muamele yada Cezaya Karşı Sözleşmenin Seçmeli Protokolü (İKS/SEÇMELİ PROTOKOL)¹⁰³

(Birleşmiş Milletler Genel Kurulunun 18/12/2002 tarih ve 57/199 sayılı kararı ile kabul edilmiş ve 22/7/2006 tarihinde yürürlüğe girmiştir)

BAŞLANGIÇ

Bu Protokolün Tarafı Devletler,

İşkence ve diğer zalimane, insanlık dışı yada aşağılayıcı muamele yada cezanın yasaklanmış bulunduğunu ve insan haklarının ağır/(ciddi) ihlallerini oluşturduğunu yeniden vurgulayarak,

İşkenceye ve Diğer Zalimane, insanlık dışı yada Aşağılayıcı Muamele yada Cezaya Karşı Sözleşmenin (bundan böyle, "Sözleşme" olarak anılacaktır) öngördüğü amaçları gerçekleştirmek ve özgürlüklerinden yoksun bırakılan kişilerin işkenceye ve diğer zalimane, insanlık dışı yada aşağılayıcı muamele yada cezaya karşı korunmalarını güçlendirebilmek için başkaca önlemlerin alınmasının gerekli bulunduğuna kani olarak,

¹⁰³ Bu bölümde yer alan İşkenceye Karşı Sözleşmenin Seçmeli Protokolü metni, insan hakları belgelerinin tam ve doğru çevirisi konusundaki hassasiyeti ve titizliği ile bilinen Sayın Prof. Dr. Mehmet Semih Gemalmaz'ın izniyle, kendisine ait İnsan Hakları Belgeleri, Cilt VI, adlı eserinden alınmıştır. Bkz. İnsan Hakları Belgeleri, Cilt VI, sh 166 vd., Boğaziçi Üniversitesi Yayınevi, İstanbul, 2004.

Sözleşme Madde 2 ve 16 hükümlerinin, her bir Taraf Devleti, kendi yargı yetki alanı içindeki herhangi bir yerde/(ülkede), işkence ve diğer zalimane, insanlık dışı yada aşağılayıcı muamele yada ceza teşkil eden tasarrufları engellemek için etkin önlemler almakla yükümlü tuttuğunu yeniden hatırlatarak,

Bu maddelerin uygulanmasının Devletlerin en önde gelen sorumlulukları olduğunu; özgürlüklerinden yoksun bırakılarak alıkonulan kişilerin korunmalarını güçlendirmenin ve bu kişilerin insan haklarına tam olarak saygı gösterilmesinin herkesinin üzerine/(payına) düşen ortak bir sorumluluk teşkil ettiğini; ve icrai/(uygulama) yetkilerini haiz uluslararası organların, ulusal önlemleri tamamladığını ve sağlamlaştırdığını, tespit ederek, İşkencenin ve diğer zalimane, insanlık dışı yada aşağılayıcı muamele yada cezanın etkili şekilde önlenmesi hususunun, eğitimi ve çeşitli yasal, yönetsel, yargısal ve diğer önlemlerin bir bileşimini gerektirdiğini yeniden hatırlatarak,

Dünya İnsan Hakları Konferansının, işkencenin ortadan kaldırılmasına yönelik gayretlerin, önce ve en başta gelen unsur olarak, bunun önlenmesi üzerinde odaklanılması gerektiğini açıkça ilan ettiğini ve Sözleşmenin, kişilerin alıkonulma yerlerinin düzenli biçimde ziyaret edilmesi şeklindeki bir önleyici sistemin kurulmasını amaçlayan bir seçmeli protokolünün kabul edilmesi için çağrıda bulunduğunu da yeniden hatırlatarak,

Özgürlüklerinden yoksun bırakılan kişilerin işkenceye ve diğer zalimane, insanlık dışı yada aşağılayıcı muamele yada cezaya karşı korunmalarının, kişilerin alıkonulma yerlerine düzenli şekilde ziyaretler yapılmasına dayanan, yargısal olmayan önleyici nitelikli yöntemler/(araçlar) ile güçlendirilebileceğine kani olarak, Aşağıdaki hükümlerde anlaşmışlardır:

BÖLÜM I

GENEL İLKELER

Madde 1

Bu Protokolün amacı, işkencenin ve diğer zalimane, insanlık dışı yada aşağılayıcı muamele yada cezanın önlenmesi amacıyla, özgürlüklerinden yoksun bırakılan kişilerin alıkonuldukları yerlere bağımsız uluslararası ve ulusal organlar/(kuruluşlar) tarafından gerçekleştirilecek olan bir düzenli ziyaretler sistemini kurmaktır.

Madde 2

1. İşkenceye Karşı Komitenin, bir "İşkencenin ve Diğer Zalimane, İnsanlık Dışı yada Aşağılayıcı Muamele yada Cezanın Önlenmesi Alt-Komitesi" (bundan böyle, "Önleme Alt-Komitesi" olarak anılacaktır) kurulacaktır ve bu Alt-Komite, bu Protokolde düzenlenen görevleri/(işlevleri) yerine getirecektir.
2. Önleme Alt-Komitesi, Birleşmiş Milletler Şartı çerçevesi içinde çalışmalarını yürütecektir ve bu Şartta yer alan amaçların ve ilkelerin yanı sıra, özgürlüklerinden yoksun bırakılan kişilere yapılacak muameleye ilişkin Birleşmiş Milletler normlarını (da) kendisine rehber alacaktır.
3. Aynı şekilde, Önleme Alt-Komitesi, gizlilik, tarafsızlık, seçici olmama, evrensellik ve nesnellik/(objektiflik) ilkelerini de kendisine rehber alacaktır.
4. Önleme Alt-Komitesi ve Taraf Devletler, bu Protokolün uygulanmasında işbirliği yapacaklardır.

Madde 3

Her Taraf Devlet, işkencenin ve diğer zalimane, insanlık dışı yada aşağılayıcı muamele yada cezanın önlenmesi için ulusal düzeyde bir yada daha fazla sayıda organ kuracak, atayacak yada (var olanları) muhafaza edecektir/(koruyacaktır); (bundan böyle, "ulusal önleyici mekanizma" olarak anılacaktır).

Madde 4

1. Her Taraf Devlet, bu Protokol uyarınca, ister bir kamusal makamca verilen bir emir üzerine isterse de bu kamusal makamın tahrikiyle yada rızası yahut onayı ile olsun özgürlüklerinden yoksun bırakılmış yada bırakılabilecek olan kişilerin alıkonuldukları kendi yargı yetki alanı ve kontrolü altındaki herhangi bir yerin (bundan böyle, "alıkonulma yerleri" olarak anılacaktır), Madde 2 ve 3'de anılan mekanizmalar tarafından ziyaret edilmesine izin verecektir. Bu ziyaretler, gerekli olması halinde, söz konusu kişilerin işkenceye ve diğer

zalimane, insanlık dışı yada aşağılayıcı muamele yada cezaya karşı korunmalarını güçlendirmek amacıyla yapılacaktır.

2. Bu Protokolün amaçları bakımından özgürlükten yoksun bırakma terimi, bir kişinin, herhangi bir biçimde (gözaltı/tutuklu olarak) alıkonulması yada hapsedilmesi yahut herhangi bir yargısal, idari yada başkaca bir makamın emri üzerine bu kişinin tutulduğu yeri dilediği zaman terk etmesine izin verilmediği bir kamusal yada özel nezarethaneye konulması/ (yerleştirilmesi) anlamına gelmektedir.

BÖLÜM II

ÖNLEME ALT-KOMİTESİ

Madde 5

1. Önleme Alt-Komitesi, on üyeden oluşacaktır. Bu Protokole ilişkin olarak ellinci onaylama yada katılmadan sonra, Önleme Alt-Komitesinin üye sayısı yirmi-beşe çıkarılacaktır.

2. Önleme Alt-Komitesi üyeleri, özellikle ceza hukuku, hapisane ve polis idaresi alanlarında olmak üzere, adalet mekanizması/(administraton of justce) alanında, yada özgürlüklerinden yoksun bırakılan kişilerin ıslahına/(tretmanına) ilişkin çeşitli alanlarda kanıtlanmış mesleki deneyimi bulunan, yüksek ahlaki niteliğe sahip kişiler arasından seçileceklerdir.

3. Önleme Alt-Komitesi kompozisyonunda, eşitlikçi/(adil) coğrafi dağılım ve farklı uygarlık biçimlerinin ve Taraf Devletlerin hukuk sistemlerinin temsil edilmesi esaslarına gereken özen gösterilecektir.

4. Bu kompozisyonda ayrıca, eşitlik ve ayrımcılık yapılmaması ilkeleri temelinde, cinsiyetlerin dengeli temsili hususu da dikkate alınacaktır.

5. Önleme Alt-Komitesinde aynı Devletin vatandaşı olan iki üye bulunamaz.

6. Önleme Alt-Komitesi üyeleri, kişisel sıfatlarıyla hizmet göreceklerdir; bağımsız ve tarafsız olacaklardır ve Önleme Alt-Komitesine etkili biçimde hizmet sunmaya amade/(elverişli konumda) olacaklardır.

Madde 6

1. Her Taraf Devlet, bu Maddenin 2. paragrafı uyarınca, Madde 5'de belirtilen niteliklere sahip ve aranan gerekleri taşıyan en çok iki kişiyi aday gösterebilir ve bunu yaparken, adayların niteliklerine/(vasıflarına) ilişkin ayrıntılı bilgiyi de sunacaktır.

2. (a) Adaylar, bu Protokole Taraf bir Devletin vatandaşlığına sahip olacaklardır.

(b) Bu iki adaydan en az biri, aday gösteren Taraf Devletin vatandaşlığına sahip olacaktır.

(c) Bir Taraf Devletin ikiden daha fazla vatandaşı aday gösterilmeyecektir.

(d) Bir Taraf Devlet diğer Taraf Devletin bir vatandaşını aday olarak göstermeden önce, o Taraf Devletin buna rızasını arayacak/isteyecek ve alacaktır.

3. Seçimlerin yapılacağı Taraf Devletler toplantısı tarihinden en az beş ay önce, Birleşmiş Milletler Genel Sekreteri Taraf Devletlere göndereceği bir mektupla, onları üç ay içinde adaylarını sunmaya davet edecektir. Genel Sekreter, bu şekilde aday gösterilen bütün kişilerin alfabetik sıralı bir listesini, bu kişileri aday gösteren Taraf Devletleri de belirtmek suretiyle hazırlayıp sunacaktır.

Madde 7

1. Önleme Alt-Komitesi üyeleri, aşağıdaki yöntem izlenerek seçileceklerdir:

(a) Önce, bu Protokolün 5. Maddesinde aranan gereklerin ve ölçütlerin karşılanıyor olması dikkate alınacaktır;

(b) İlk seçim, bu Protokol ün yürürlüğe girmesinden sonra en geç altı ay içinde/(altı aydan daha geç olmaksızın) yapılacaktır.

(c) Taraf Devletler, Önleme Alt-Komitesi üyelerini gizli oyla seçeceklerdir.

(d) Önleme Alt-Komitesi üyelerinin seçimleri, Birleşmiş Milletler Genel Sekreteri tarafından toplanacak olup iki yılda bir yapılacak olan Taraf Devletler toplantısında yapılacaktır. Taraf Devletlerin üçte ikisinin toplanma yeter sayısını oluşturacağı bu toplantılarda, en yüksek sayıda oyu alan ve oylamada hazır bulunan ve oy kullanan Taraf Devletler temsilcileri oylarının mutlak çoğunluğunu elde eden kişiler Önleme Alt-Komitesine seçilmiş olacaklardır.

2. Seçim süreci sırasında, bir Taraf Devlet vatandaşı iki kişi Önleme Alt-Komitesine üye olarak hizmet edebilecek bir duruma gelecek olursa, bunlardan daha fazla sayıda oyu alan aday, Önleme Alt-Komitesine üye

olarak hizmet sunacaktır. Aynı vatandaşlığa sahip adayların eşit sayıda oy almaları halinde, aşağıdaki usul uygulanacaktır:

(a) Bunlardan sadece biri vatandaşı bulunduğu Taraf Devletçe aday gösterilmiş olduğu takdirde, vatandaşı olan o kişi Önleme Alt-Komitesine üye olarak hizmet edecektir;

(b) Her iki aday da vatandaşı buldukları Taraf Devletçe aday gösterilmiş oldukları takdirde, bu vatandaşlardan hangisinin üye olacağını belirlemek için ayrı bir gizli oylama yapılacaktır;

(c) Her iki aday da vatandaşı bulunmadıkları Taraf Devletçe aday gösterilmiş oldukları takdirde, bu adaylardan hangisinin üye olacağını belirlemek için ayrı bir gizli oylama yapılacaktır.

Madde 8

Önleme Alt-Komitesinin bir üyesi ölür yada istifa eder ise, yada herhangi bir sebeple görevlerini ifa edemeyecek hale gelirse, o üyeyi aday gösteren Taraf Devlet, çeşitli uzmanlık alanları arasında uygun bir denge sağlanması ihtiyacını dikkate alarak, (ve) Taraf Devletler çoğunluğunun onaylamasına tabi olmak kaydıyla, Madde 5'de düzenlenen niteliklere sahip ve aranan gerekleri karşılamaya ehil/(yeterli) bir başka kişiyi, bir sonraki Taraf Devletler toplantısına dek hizmet görmek üzere, aday olarak gösterecektir. Taraf Devletlerin yarısı yada daha fazlası. teklif edilen atamaya ilişkin olarak Birleşmiş Milletler Genel Sekreteri tarafından bilgilendirilmelerinin ardından altı hafta içinde bu hususta olumsuz yanıt vermiş olmadıkça. söz konusu onay verilmiş addedilecektir.

Madde 9

Önleme Alt-Komitesinin üyeleri dört yıllık bir süre için seçileceklerdir. Bu üyeler, eğer yeniden aday gösterilmişlerse, bir kez için tekrar seçilmeye ehil olacaklardır. İlk seçimde seçilen üyelerin yarısının görev süresi. iki yılın bitiminde sona erecektir; ilk seçimin hemen ardından, (görev süresi iki yılın bitiminde sona erecek) bu üyelerin isimleri. Madde 7'nin (d) paragrafı hükmünde anılan toplantının Başkanı tarafından kura çekmek suretiyle belirlenecektir.

Madde 10

1. Önleme Alt-Komitesi. kendi görevlilerini iki yıllık bir süre için seçecektir. Bunlar. yeniden seçilebilirler.

2. Önleme Alt-Komitesi, kendi usul kurallarını hazırlayacaktır. Bu kurallar, diğer hususların yanı sıra, şunları da düzenleyecektir:

- (a) Üyelerin yarısından bir fazlası, toplanma yeter sayısı oluşturacaktır;
- (b) Önleme Alt-Komitesinin kararları. (oylamada) hazır bulunan üyelerin çoğunluk oyu ile alınacaktır;
- (c) Önleme Alt-Komitesi toplantıları kapalı olacaktır.

3. Birleşmiş Milletler Genel Sekreteri, Önleme Alt-Komitesinin ilk toplantısını toplantıya çağıracaktır. Bu ilk toplantıdan sonra, Önleme Alt-Komitesi, kendi usul kurallarında öngörülen zamanlarda toplanacaktır. Önleme Alt-Komitesi ve İşkenceye Karşı Komite kendi oturumlarını yılda en az bir kez eş zamanlı olarak yapacaktır.

BÖLÜM III

ÖNLEME ALT-KOMİTESİNİN YETKİSİ

Madde 11

Önleme Alt-Komitesi:

(a) Madde 4'de anılan yerleri ziyaret edecek ve özgürlüklerinden yoksun bırakılan kişilerin işkenceye ve diğer zalimane, insanlık dışı yada aşağılayıcı muamele yada cezaya karşı korunmasına ilişkin olarak Taraf Devletlere tavsiyelerde bulunacaktır;

(b) Ulusal önleyici mekanizmalar bağlamında: (i) Gerekli olduğu zaman, bunların kurulmasında Taraf Devletlere danışmanlık yapacak ve yardım edecektir; (ii) Ulusal önleyici mekanizmalar ile, gerekli ise gizlilik/(mahremiyet) ilkesine uygun olarak, doğrudan irtibatı/(teması) sürdüreceği ve bunların kapasitelerini/(yeterliliklerini) güçlendirmek amacıyla onlara eğitim ve teknik yardım önerecektir; (iii) Özgürlüklerinden yoksun bırakılan kişilerin işkenceye ve diğer zalimane, insanlık dışı yada aşağılayıcı muamele yada cezaya karşı korunmalarını güçlendirmek için gereken ihtiyaçların ve araçlarını (yöntemlerin) değerlendirilmesinde onlara danışmanlık yapacak ve yardım edecektir; (iv) İşkencenin ve diğer zalimane, insanlık dışı yada aşağılayıcı muamele yada cezanın önlenmesinde ulusal önleyici mekanizmaların kapasite ve yetkisinin güçlendirilmesi amacıyla, Taraf Devletlere tavsiyelerde bulunacak ve tespitlerini/ (gözlemlerini) sunacaktır;

(c) Genel olarak işkencenin önlenmesi için, Birleşmiş Milletlerin konuyla ilgili organları ve mekanizmalarıyla ve bunların yanı sıra, kişilerin işkenceye

ve diğerk zalimane, insanlık dışı yada aşağılayıcı muamele yada cezaya karşı korunmalarını güçlendirmeye yönelik olarak çalışan/(faaliyet gösteren) uluslararası, bölgesel ve ulusal kuruluşlar ve örgütler ile işbirliği yapacaktır.

Madde 12

Önleme Alt-Komitesini, Madde 11'de düzenlenen yetkilerine uygun tasarrufta bulunmaya muktedir kılmak amacıyla, Taraf Devletler:

(a) Önleme Alt-Komitesini kendi ülkelerine almayı(girmesini kabul etmeyi) ve bu Protokol Madde 4'de tanımlanmış olan alıkonulma yerlerine girmesine izin vermeyi;

(b) Özgürlüklerinden yoksun bırakılan kişilerin işkenceye ve diğerk zalimane, insanlık dışı yada aşağılayıcı muamele yada cezaya karşı korunmalarını güçlendirmek amacıyla ihtiyaç duyulan hususları ve alınması gerekli önlemleri değerlendirmek üzere Önleme Alt Komitesi tarafından talep edilebilecek konuyla ilgili bütün bilgiyi sağlamayı;

(c) Önleme Alt-Komitesi ile ulusal önleyici mekanizmalar arasındaki temasları/(irtibat kurulmasını) teşvik etmeyi ve kolaylaştırmayı;

(d) Önleme Alt-Komitesinin tavsiyelerini incelemeyi ve olası(mümkün) uygulama önlemleri hakkında Önleme Alt-Komitesi ile diyaloga girmeyi; taahhüt ederler.

Madde 13

1. Önleme Alt-Komitesi, Madde 11'de düzenlenen yetkilerinin gereklerini yerine getirmek amacıyla Taraf Devletlere yapacağı düzenli/(olağan) ziyaretlere ilişkin olarak, birincisi kura çekmek yoluyla belirlenecek olan, bir programı tespit edecektir.

2. Görüşmelerden/(istişarelerden) sonra, Önleme Alt-Komitesi (ziyaret) programlarına ilişkin olarak, Taraf Devletlerin, gecikmeksizin, gerçekleştirilecek bu ziyaretler için gerekli pratik düzenlemeleri yapabilmelerine olanak tanımak amacıyla, Taraf Devletlere bildirimde bulunacaktır.

3. Ziyaretler, Önleme Alt-Komitesinin en az iki üyesi tarafından yürütülecektir. Bu üyelere, ihtiyaç duyulduğu takdirde, bu Protokol ün

kapsadığı alanlarda mesleki deneyime ve bilgiye sahip bulunan ve Taraf Devletler, Birleşmiş Milletler İnsan Hakları Yüksek Komiserliği Ofisi ve Birleşmiş Milletler Suçun Önlenmesi Uluslararası Merkezi tarafından getirilen öneriler temelinde hazırlanan bir uzmanlar isim listesi içinden seçilecek olan uzmanlar eşlik edebilecektir. Söz konusu isim listesinin hazırlanmasında, ilgili Taraf Devletler, en fazla beş ulusal uzman önereceklerdir. İlgili Taraf Devlet, belli bir uzmanın bu ziyarette yer almasına itirazda bulunabilir; böyle bir itiraz üzerine Önleme Alt-Komitesi bir başka uzmanı önerecektir.

4. Önleme Alt-Komitesi uygun/(gerekli) gördüğü takdirde, olağan(düzenli) bir ziyaretin ardından kısa bir izleme ziyareti yapmayı (da) teklif edebilir.

Madde 14

1. Önleme Alt-Komitesini, yetkilerinin gereklerini yerine getirmeye muktedir kılmak amacıyla, bu Protokolün Tarafı Devletler, Önleme Alt-Komitesine:

(a) Madde 4'de tanımlanan alıkonulma yerlerinde özgürlüklerinden yoksun bırakılarak tutulan kişilerin sayısına ve bunun yanı sıra, alıkonulma yerlerinin sayısına ve nerede olduğuna dair bütün bilgiyi sınırsız şekilde edinebilmesini;

(b) Bu durumdaki kişilere yapılan muameleye ve bunun yanı sıra bu kişilerin alıkonulma koşullarına dair bütün bilgiyi sınırsız şekilde edinebilmesini;

(c) Aşağıdaki paragraf 2 hükmü saklı kalarak, bütün alıkonulma yerlerine ve bu yerlerin eklenti ve bölümlerine sınırsız şekilde girebilmesini;

(d) Özgürlüklerinden yoksun bırakılan kişilerle, tanık/(bir başka kişi) olmaksızın, şahsen/(bizzat) yahut gerekli görüldüğünde bir çevirmen bulundurarak ve ayrıca, Önleme Alt-Komitesinin konuya ilişkin olarak bilgi sağlayabileceği kanaatine vardığı herhangi bir başka kişi ile, özel görüşme yapabilme olanağına sahip olmasını;

(e) Ziyaret etmek istediği yerleri ve görüşme yapmak istediği kişileri seçme/(belirleme) özgürlüğüne sahip olmasını; sağlamayı/(tanımayı) taahhüt ederler.

2. Kişilerin alıkonuldukları belli bir yerin ziyaret edilmesine karşı itiraz sadece, böyle bir ziyaretin gerçekleştirilmesini geçici olarak engelleyecek olan ve ziyaret edilecek yerde ulusal savunma, kamu emniyeti, doğal afet yada düzenin ciddi biçimde bozulması gerekçelerine dayanan acil ve zorunlu

sebepler bulunduğu ileri sürülerek yapılabilir. Bu gibi ilan edilmiş bir olağanüstü halin/(durumun) mevcudiyeti, bir ziyaretin yapılmasına itiraz etmenin bir gerekçesi olarak bir Taraf Devlet tarafından ileri sürülemeyecektir.

Madde 15

Hiçbir makam yada (kamu) görevli(sı), ister doğru ister yanlış olsun herhangi bir bilgiyi Önleme Alt-Komitesine ve onun heyetlerine iletmış oldukları için herhangi bir kişiye yada örgüte karşı herhangi bir yaptırım/(ceza) uygulanması emrini vermeyecek, yaptırım uygulamayacak. buna izin vermeyecek yada tolerans göstermeyecektir. ve böyle bir kişi yada örgüt, başka herhangi bir şekilde (de) zarara maruz bırakılmayacaktır.

Madde 16

1. Önleme Alt-Komitesi, tavsiyelerini ve tespitlerini gizlilik ilkesine tabi olarak Taraf Devlete ve eğer uygun ise, ulusal önleyici mekanizmaya iletacaktır.

2. Önleme Alt-Komitesi raporunu, ilgili Taraf Devletin yorumlarıyla birlikte, o Taraf Devlet tarafından bunu yapmasının talep edildiği her zaman, yayınlacaktır. Eğer o Taraf Devlet söz konusu raporun bir bölümünü alenileştirirse, Önleme Alt-Komitesi, o raporun tamamını yada bir bölümünü yayımlayabilir. Bununla birlikte, ilgili kişinin açık rızası bulunmadıkça kişisel(kişiye özel) hiçbir bilgi yayınlanmayacaktır.

3. Önleme Alt-Komitesi, faaliyetleri hakkındaki bir aleni yıllık raporu İşkenceye Karşı Komiteye sunacaktır.

4. Taraf Devlet, Madde 12 ve 14 hükümleri uyarınca Önleme Alt-Komitesi ile işbirliği yapmayı, yahut Önleme Alt-Komitesinin tavsiyeleri ışığında durumu iyileştirecek önlemler almayı reddederse, Önleme Alt-Komitesinin talebi üzerine İşkenceye Karşı Komite, bu Taraf Devlete görüşlerini sunma fırsatı/(olanağı) tanınmasının ardından, o konu hakkında bir kamuya açıklama/("a public statement") yapmaya yahut Önleme Alt-Komitesinin raporunu yayınlanmaya üyelerinin çoğunluğu ile karar verebilir.

BÖLÜM IV

ULUSAL ÖNLEYİCİ MEKANİZMALAR

Madde 17

Her Taraf Devlet, bu Protokol ün yürürlüğe girmesinin yahut bu Protokolü onaylamasının yada Protokole katılmasının ardından en geç bir yılda, ulusal düzeyde işkencenin önlenmesi için bir yada daha fazla sayıda bağımsız ulusal önleyici mekanizmaları kuracak, görevlendirecek yada (olanları) muhafaza edecektir/(koruyacaktır). Bu Protokol ün hükümleriyle uygun nitelikte olmaları halinde, ademi merkezi birimler tarafından kurulmuş bulunan mekanizmalar işbu Protokolün amaçları bakımından ulusal önleyici mekanizmalar olarak görevlendirilebilirler.

Madde 18

1. Taraf Devletler, ulusal önleyici mekanizmaların görev/(işlev) yönünden bağımsızlığını ve bunun yanı sıra bunların personelinin bağımsızlığını güvence altına alacaklardır.

2. Taraf Devletler, ulusal önleyici mekanizmadaki uzmanların gereken yeterliliğe/(niteliklere/*capabilities*) ve mesleki bilgiye sahip bulunmalarını temin etmek üzere gerekli önlemleri alacaklardır. Taraf Devletler, (ulusal önleyici mekanizmaların kompozisyonunda) cinsiyet açısından dengeli bir dağılım olmasına ve ülkedeki etnik ve azınlık grupların uygun/(yeterli) şekilde temsil edilmesine çaba göstereceklerdir.

3. Taraf Devletler, ulusal önleyici mekanizmaların görev/(işlev) görebilmesi için gerekli kaynakları sağlamayı taahhüt ederler.

4. Ulusal önleyici mekanizmalar kurulurken, Taraf Devletler, insan haklarının geliştirilmesi ve korunması için ulusal kurumların statüsüne dair ilkelere gereken önemi vereceklerdir.

Madde 19

Ulusal önleyici mekanizmalara, bir asgari standart olarak:

(a) Madde 4'de tanımlandığı şekilde, alıkonulma yerlerinde özgürlüklerinden yoksun bırakılan kişilere yapılan muameleyi, eğer gerekiyorsa, bu kişilerin işkenceye ve diğer zalimane, insanlık dışı yada aşağılayıcı muamele yada cezaya karşı korunmalarını güçlendirmek amacıyla, düzenli biçimde incelemeleri;

(b) Birleşmiş Milletlerin konuyla ilgili normlarını dikkate alarak, özgürlüklerinden yoksun bırakılan kişilere yapılan muamelenin ve

koşullarının iyileştirilmesi amacıyla, ve işkence ve diğer zalimane, insanlık dışı yada aşağılayıcı muamele yada cezayı önlemek amacıyla ilgili makamlara tavsiyelerde bulunmaları;

(c) Mevcut yada tasarı halindeki mevzuata ilişkin olarak önerilerini ve tespitlerini! (gözlemlerini) sunmaları, yetkisi tanınacaktır / (verilecektir).

Madde 20

Ulusal önleyici mekanizmaları, yetkilerinin gereklerini yerine getirmeye muktedir kılmak amacıyla, bu Protokolün Tarafı

Devletler, ulusal önleyici mekanizmalara:

(a) Madde 4'de tanımlanan alıkonulma yerlerinde özgürlüklerinden yoksun bırakılarak tutulan kişilerin sayısına ve bunun yanı sıra, alıkonulma yerlerinin sayısına ve nerede olduğuna dair bütün bilgiyi edinebilmesini;

(b) Bu durumdaki kişilere yapılan muamele ve bunun yanı sıra bu kişilerin alıkonulma koşullarına dair bütün bilgiyi edinebilmesini;

(c) Bütün alıkonulma yerlerine ve bu yerlerin eklenti ve bölümlerine girebilmesini;

(d) Özgürlüklerinden yoksun bırakılan kişilerle, tanık/(bir başka kişi) olmaksızın, şahsen/(bizzat) yahut gerekli görüldüğünde bir çevirmen bulundurarak ve ayrıca, ulusal önleme mekanizmasının konuya ilişkin olarak bilgi sağlayabileceği kanaatine vardığı herhangi bir başka kişi ile, özel görüşme yapabileceği olanağına sahip olmasını;

(e) Ziyaret etmek istediği yerleri ve görüşme yapmak istediği kişileri seçme/(belirleme) özgürlüğüne sahip olmasını;

(f) Önleme Alt-Komitesi ile temas/(irtibat) halinde olma, ona bilgi iletme ve onunla görüşme hakkına sahip olmasını, sağlamayı/(tanımayı) taahhüt ederler.

Madde 21

1. Hiçbir makam yada (kamu) görevli(si), ister doğru ister yanlış olsun herhangi bir bilgiyi ulusal önleme mekanizmasına iletmış oldukları için herhangi bir kişiye yada örgüte karşı herhangi bir yaptırım/(ceza) uygulanması emrini vermeyecek, yaptırım uygulamayacak, buna izin vermeyecek yada tolerans göstermeyecektir, ve böyle bir kişi yada örgüt, başka herhangi bir şekilde (de) zarara maruz bırakılmayacaktır.

2. Ulusal önleme mekanizması tarafından toplanan gizli/(mahrem) bilgi, özel/(saklı tutulacak) veri muamelesi görecektir. İlgili kişinin açık rızası bulunmadıkça kişisel (kişiye özel) hiçbir bilgi yayınlanmayacaktır.

Madde 22

İlgili Taraf Devletin yetkili makamları, ulusal önleme mekanizmasının tavsiyelerini inceleyecek ve olası/(mümkün) uygulama önlemleri hakkında ulusal önleme mekanizması ile diyaloga girecektir.

Madde 23

Bu Protokole Taraf Devletler, ulusal önleme mekanizmalarının hazırlayacağı yıllık raporları yayırlamayı ve dağıtımını temin etmeyi taahhüt ederler.

BÖLÜM V BEYAN

Madde 24

1. Onaylama üzerine/(sırasında). Taraf Devletler, bu Protokolün III. Bölümü yahut IV. Bölümü çerçevesindeki yükümlülüklerini uygulamayı ertelediklerine dair bir beyanda bulunabilirler.

2. Bu erteleme, azami üç yıllık bir süre için geçerli olacaktır. Taraf Devletçe usulüne göre yapılan sunumların ardından ve Önleme Alt-Komitesi ile istişarede bulunduktan sonra, İşkenceye Karşı Komite, söz konusu süreyi bir ek iki yıl için uzatabilir.

BÖLÜM VI MALİ HÜKÜMLER

Madde 25

1. Bu Protokolün uygulanmasında Önleme Alt-Komitesinin yaptığı harcamalar Birleşmiş Milletler tarafından karşılanacaktır.

2. Birleşmiş Milletler Genel Sekreteri, Önleme Alt-Komitesinin bu Protokol çerçevesindeki görevlerini etkili biçimde yerine getirebilmesi için gereken personeli ve olanakları sağlayacaktır.

Madde 26

1. Bir Taraf Devlete yaptığı bir ziyaretin ardından Önleme Alt-Komitesi tarafından verilen tavsiyelerin uygulanmasına ve bunun yanı sıra, ulusal önleme mekanizmalarının eğitim programlarına mali yardımda bulunmak üzere, Birleşmiş Milletlerin mali konulara ilişkin düzenlemeleri ve kuralları uyarınca yönetilecek olan bir Özel Fon, Genel Kurulun konuya ilişkin usullerine uygun olarak kurulacaktır.

2. Bu Özel Fon, Hükümetler, hükümetler-arası ve hükümetler-dışı örgütler ve diğer özel yada kamusal kuruluşlar tarafından yapılabilecek gönüllü katkılar yoluyla finanse edilebilir.

BÖLÜM VII

SON HÜKÜMLER

Madde 27

1. Bu Protokol, Sözleşmeyi imzalamış bulunan herhangi bir Devletin imzalamasına açıktır.

2. Bu Protokol, Sözleşmeyi onaylamış yada Sözleşmeye katılmış herhangi bir Devletin onaylamasına tabidir. Onaylama belgeleri, Birleşmiş Milletler Genel Sekreterine depo edilecektir.

3. Bu Protokol, Sözleşmeyi onaylamış yada Sözleşmeye katılmış bulunan herhangi bir Devletin katılmasına açık olacaktır.

4. Katılma işlemi, bir katılma belgesinin Birleşmiş Milletler Genel Sekreterine depo edilmesi ile işlerlik/(yürürlük) kazanacaktır.

5. Birleşmiş Milletler Genel Sekreteri, bu Protokolü imzalamış yada Protokol e katılmış bulunan bütün Devletleri, her bir onay yada katılma belgesinin depo edilmesi hususunda bilgilendirecektir.

Madde 28

1. Bu Protokol, yirminci onay yada katılma belgesinin Birleşmiş Milletler Genel Sekreterine depo edilmesi tarihinden sonraki otuzuncu gün yürürlüğe girecektir.

2. Yirminci onay yada katılma belgesinin Birleşmiş Milletler Genel Sekreterine depo edilmesinden sonra bu Protokolü Onaylayan yada bu

Protokole katılan her bir Devlet bakımından, bu Protokol, kendi onay yada katılma belgesini depo etmesi tarihinden sonraki otuzuncu gün yürürlüğe girecektir.

Madde 29

Bu Protokolün hükümleri, hiçbir sınırlama yada istisna olmaksızın federal Devletlerin her bölgesinde uygulanacaktır.

Madde 30

Bu Protokole hiçbir çekince konulmayacaktır.

Madde 31

Bu Protokolün hükümleri, (kişilerin) alıkonulma yerlerinin ziyaret edilmesine ilişkin bir sistemi kurumsallaştıran herhangi bir bölgesel sözleşme çerçevesinde Taraf Devletlerin üstlendikleri yükümlülükleri etkilemeyecektir/(bertaraf etmeyecektir). Önleme Alt-Komitesi ve bu tür bölgesel sözleşmeler çerçevesinde kurulan organlar aynı konulu mükerrer işlemlerden/(çift işlem yapılmasından) kaçınmak ve bu Protokolün amaçlarını etkin şekilde ilerletmek amacıyla, istişarede bulunma ve işbirliği yapma hususunda teşvik edilmektedirler.

Madde 32

Bu Protokolün hükümleri, 12 Ağustos 1949 tarihli dört adet Cenevre Sözleşmelerine ve bu Sözleşmelerin 8 Haziran 1977 tarihli Ek Protokollerine Taraf olan Devletlerin üstlendikleri yükümlülükleri; yahut herhangi bir Taraf Devletin kullanabileceği olduğu, uluslararası insancıl hukukun kapsamına girmeyen durumlarda, kişilerin alıkonuldukları yerleri ziyaret etmesi için Uluslararası Kızıl Haç Komitesine izin vermesi olanağını etkilemeyecektir/(bertaraf etmeyecektir).

Madde 33

1. Herhangi bir Taraf Devlet, yapılan işlem konusunda bu Protokole ve Sözleşmeye Taraf diğer Devletleri bilahare bilgilendirecek olan Birleşmiş Milletler Genel Sekreterine yazılı bir bildirimde bulunarak, bu Protokol ile bağlı bulunuşunu her zaman feshedebilir. Bu fesih, söz konusu bildirim

Genel Sekreter tarafından alınması tarihinden bir yıl sonra işlerlik/(yürürlük) kazanacaktır.

2. Böyle bir fesih, bu feshin yürürlüğe girmesi tarihinden önce vuku bulan herhangi bir tasarruf/(eylem) yada durum bakımından, yahut ilgili o Taraf Devlet hakkında Önleme Alt-Komitesinin karara bağladığı yada bağlayabilecek olduğu tasarruflar/(eylemler) bakımından. Taraf Devletin bu Protokol çerçevesindeki yükümlülüklerinden sıyrılması/(kurtulması) sonucunu doğurmayacaktır. ve söz konusu feshin yürürlüğe girmesi tarihinden önce Önleme Alt-Komitesi tarafından halen/(zaten) incelenmekte olan herhangi bir meselenin incelenmesinin sürdürülmesine herhangi bir biçimde hal el getirmeyecektir.

3. Taraf Devlet bakımından feshin yürürlük kazandığı tarihten sonra, Önleme Alt-Komitesi. o Devlete ilişkin herhangi bir yeni meseleyi incelemeye başlamayacaktır.

Madde 34

1. Bu Protokole Taraf herhangi bir Devlet bir değişiklik teklifinde bulunabilir ve bu teklifi Birleşmiş Milletler Genel Sekreterine verebilir. Genel Sekreter bunun üzerine. bu değişiklik teklifini. bu teklifin değerlendirilmesi ve oya konulması amacıyla bir Taraf Devletler konferansı toplanmasını isteyip istemedikleri hususunu bildirmelerine dair bir taleple birlikte, bu Protokole Taraf Devletlere iletacaktır. Bu ileti tarihinden itibaren dört ay içinde Taraf Devletlerin en az üçte birinin böyle bir konferansın toplanmasından yana olmaları halinde, Genel Sekreter, Birleşmiş Milletler himayesinde bu konferansı toplayacaktır. Bu konferansta hazır bulunan ve oy kullanan Taraf Devletlerin üçte iki çoğunluğu tarafından kabul edilen herhangi bir değişiklik, Birleşmiş Milletler Genel Sekreteri tarafından kabul edilmek üzere bütün Taraf Devletlere sunulacaktır

2. Bu Maddenin 1. paragrafı uyarınca kabul edilen bir değişiklik, bu Protokole Taraf Devletlerin üçte iki çoğunluğu tarafından kendi anayasal usullerine uygun olarak kabul edildiği tarihte yürürlüğe girecektir.

3. Değişiklikler yürürlüğe girdiği zaman, bunlar, değişikliği kabul etmiş olan Taraf Devletler bakımından bağlayıcı olacaktır, diğer Taraf Devletler (ise), bu Protokol ün hükümleri ve kabul etmiş buldukları daha önceki herhangi bir değişiklik ile bağlı kalmaya devam edeceklerdir.

Madde 35

Önleme Alt-Komitesinin ve ulusal önleyici mekanizmaların üyeleri, görevlerini bağımsız şekilde ifa edebilmeleri için gereken türde ayrıcalık ve muafiyetlere/(bağıışıklıklara) sahip olacaklardır. Önleme Alt-Komitesinin üyeleri, 13 Şubat 1946 tarihli Birleşmiş Milletlerin Ayrıcalık ve Muafiyetlerine Dair Sözleşme Madde 23 hükümleri saklı kalmak kaydıyla, (anılan) o Sözleşmenin 22. Maddesinde belirtilen ayrıcalık ve muafiyetlere sahip olacaklardır.

Madde 36

Önleme Alt-Komitesi üyeleri bir Taraf Devlete ziyarette buldukları zaman, işbu Protokolün hükümlerine ve amaçlarına, ve yararlanabilecekleri ayrıcalıklara ve bağıışıklıklara/(muafiyetlere) hanel gelmezsiniz:

- (a) Ziyaret edilen Devletin yasalarına ve düzenlemelerine saygı göstereceklerdir;
- (b) Tarafsızlıklarıyla ve görevlerinin uluslararası niteliğı ile uyumlu olmayan herhangi bir eylemden yada faaliyetten kaçınacaklardır.

Madde 37

1. Arapça, Çince, İngilizce, Fransızca, Rusça ve İspanyolca dillerindeki metinleri eşit derecede geçerli olan bu Protokol, Birleşmiş Milletler Genel Sekreterine depo edilecektir.
2. Birleşmiş Milletler Genel Sekreteri, bu Protokolün onaylı örneklerini bütün Devletlere iletacaktır.

Ek 2:

İNSAN HAKLARININ GELİŞTİRİLMESİ VE KORUNMASI İÇİN ULUSAL KURUMLAR*

20.12.1993 tarih ve 48/134 sayılı Genel Kurul Kararı

Genel Kurul,

İnsan haklarının geliştirilmesi ve korunmasına dair önceki kararları, bilhassa 4.12.1986 tarih ve 41/129 sayılı ve 17.12.1991 tarih ve 46/124 sayılı kararları ile İnsan Hakları Komisyonu'nun 10.3.1987 tarih ve 1987/40 sayılı¹, 10.3.1988 tarih ve 1988/72 sayılı², 7.3.1989 tarih ve 1989/52 sayılı³, 7.3.1990 tarih ve 1990/73 sayılı⁴, 5.3.1991 tarih ve 1991/27 sayılı⁵, 3.3.1992 tarih ve 1992/54 sayılı⁶ kararlarını anımsatarak ve 9.3.1993 tarih ve 1993/55 sayılı⁷

*Bu kararın çevirisi A.Ü. Siyasal Bilgiler Fakültesi İnsan Hakları Merkezi'nden, öğretim elemanları Yrd. Doç. Dr. Kerem ALTIPARMAK ve Arş. Gör. Hasan Sayım VURAL tarafından yapılmıştır.

1 Bkz. Official Records of the Economic and Social Council, 1987, Supplement No. 5 ve corrigenda (E/1987/18 and Corr.1 and 2), chap. II, sect. A.

2 Ibid., 1988, Supplement No. 2 ve corrigendum (E/1988/12 and Corr.1), chap. II, sect. A.

3 Ibid., 1989, Supplement No. 2 (E/1989/20), chap. II, sect. A. 4 Ibid., 1990, Supplement No. 2 ve corrigendum (E/1990/22 and Corr.1), chap. II, sect. A. 5 Ibid., 1991, Supplement No. 2 (E/1991/22), chap. II, sect. A.

4 Ibid., 1990, Supplement No. 2 ve corrigendum (E/1990/22 and Corr.1), chap. II, sect. A.

5 Ibid., 1991, Supplement No. 2 (E/1991/22), chap. II, sect. A. 6 Ibid., 1992, Supplement No. 2 (E/1992/22), chap. II, sect. A.

6 Ibid., 1992, Supplement No. 2 (E/1992/22), chap. II, sect. A.

7 Ibid., 1993, Supplement No. 3 (E/1993/23), chap. II, sect. A.

Komisyon kararını not ederek; İnsan Hakları Evrensel Bildirgesi⁸, İnsan Hakları Uluslararası Sözleşmeleri⁹ ve insan haklarına ve temel hürriyetlere karşı saygıyı ve bunların gözetilmesini geliştirmeye yönelik diğer uluslararası belgelerin önemini vurgulayarak; Uluslararası insan hakları standartlarının ulusal düzeyde etkin biçimde hayata geçirilmesini temine yönelik uygun düzenlemelerin geliştirilmesine öncelik verilmesi gereğini tekrarlayarak; İnsan haklarını ve temel hürriyetleri geliştirmede ve korumada ve bu haklara ve hürriyetlere ilişkin kamusal duyarlılığı geliştirmede ve güçlendirmede ulusal düzeyde kurumların oynayabileceği önemli role kani olarak; Birleşmiş Milletler'in, bilgi ve deneyim alışverişinin gerçekleşeceği bir takas merkezi gibi hareket ederek, ulusal kurumların geliştirilmesine yardımcı olan bir iletken rolü oynayabileceği düşüncesini benimseyerek; Bu bakımdan, Genel Kurul'un 14.12.1978 tarih ve 33/46 sayılı kararında kabul edilen, insan haklarının geliştirilmesine ve korunmasına yönelik ulusal ve yerel kurumların yapılarına ve işlevlerine ilişkin yol gösterici ilkeleri hatırd tutarak; Ulusal kurumlar yaratılması ve güçlendirilmesi konusuna gösterilen ve dünya çapında giderek büyüyen ve İnsan Hakları Dünya Konferansı'nın 2-6 Kasım 1992'de Tunus'ta yapılan Afrika Bölge Toplantısında, 18-22 Ocak 1993'te San José'de yapılan Latin Amerika ve Karayipler Bölge Toplantısında, 29 Mart-2 Nisan 1993'te Bangkok'ta yapılan Asya Bölge Toplantısında ve 30 Eylül-2 Ekim 1992'de Ottawa'da yapılan İnsan Hakları Ulusal Kurumları Üzerine Commonwealth Toplantısında, 26-28 Ocak 1993'te Cakarta'da yapılan Asya Pasifik Bölgesi İnsan Hakları Meseleleri Toplantısında ifade edilen ve yakın geçmişte bazı Üye Devletlerin insan haklarını geliştirmeye ve korumaya yönelik ulusal kurumlar kurma kararları ile ilan edilen ilgiyi sevinçle karşılayarak; İnsan Hakları Dünya Konferansı'nın, insan haklarının geliştirilmesi ve korunmasında ulusal kurumların oynadığı önemli ve kurucu rolü; özellikle yetkili makamlara tavsiyede bulunma kapasitelerini; insan hakları ihlallerinin giderilmesinde, insan hakları eğitiminde ve insan hakları bilgilerinin yayılmasındaki rollerini tekrar teyit ettiği Viyana Bildirgesi ve Eylem Programı'nı¹⁰ hatırd tutarak; İnsan haklarının ulusal düzeyde geliştirilmesi ve korunması için dünya üzerinde çeşitli yaklaşımlar benimsendiğini not ederek; tüm insan haklarının evrenselliğini, bölünmezliğini ve birbirine bağlılığını vurgulayarak; ve bu yaklaşımların insan hakları ve temel hürriyetlere evrensel saygı ve uyumu geliştirmedeki değerlerini tanıyarak ve vurgulayarak;

8 Karar 217 A (III).

9 Karar 2200 A (XXI), annex. Çevirenin notu: Medeni ve Siyasal Haklar Sözleşmesi ve Ekonomik, Sosyal ve Kültürel Haklar Sözleşmesi (İkiz Sözleşmeler)

10 10/ A/CONF.157/24 (Part I), chap. III.

1. Genel Sekreterin, 17.12.1991 tarih ve 46/124 sayılı Genel Kurul kararına uygun olarak hazırlanan güncellenmiş raporunu¹¹ memnuniyetle not eder;
2. İnsan haklarının geliştirilmesi ve korunması için ulusal mevzuatla uyum içinde, etkili ulusal kurumların geliştirilmesinin ve bu kurumların üyeliklerinde çoğulculuğun ve kurumun bağımsızlığının temin edilmesinin önemini tekrar teyit eder;
3. Üye Devletlerin insan haklarının geliştirilmesi ve korunması için ulusal kurumlar kurmalarını, veya zaten mevcut iseler, güçlendirilmelerini ve bu unsurları ulusal kalkınma planlarına dahil etmelerini teşvik eder;
4. Üye Devletler tarafından kurulan insan haklarının geliştirilmesi ve korunması ulusal kurumlarını, Viyana Bildirgesi ve Eylem Programında ve ilgili uluslararası belgelerde sayılan insan haklarına yönelik bütün ihlalleri önlemeye ve bunlara karşı mücadele etmeye teşvik eder;
5. Sekreterliğin İnsan Hakları Merkezi'nden, Birleşmiş Milletler ile ulusal kurumlar arasında, Dünya İnsan Hakları Kamu Bilgilenme Kampanyası çerçevesinde yapılanlar dahil, özellikle danışma hizmetleri, teknik yardım, bilgilenme ve eğitim alanlarında işbirliğini artırmaya yönelik çabalarını sürdürmesini talep eder;
6. Ayrıca İnsan Hakları Merkezi'nden, ilgili Devletlerin talebi üzerine, Birleşmiş Milletler İnsan Hakları Alanında Danışma Hizmetleri ve Teknik Yardım Gönüllü Fonu kapsamındaki mevcut kaynaklardan yararlanmaya dair yerleşik usuller dairesinde, insan hakları arşivleme ve eğitimi için Birleşmiş Milletler Merkezleri kurmasını talep eder;
7. Genel Sekreterden, insan haklarının geliştirilmesi ve korunması ulusal kurumları ile arşivleme eğitimi için ulusal merkezler kurulması için Üye Devletlerden gelen yardım isteklerine, insan

11 A/48/340.

hakları alanında danışma hizmetleri ve teknik işbirliği programı kapsamında olabildiğince olumlu karşılık verilmesini talep eder;

8. Bütün Üye Devletleri, bu tür ulusal kurumların kurulması ve etkili işleyişi konusunda tecrübe ve bilgi alışverişini geliştirmek için uygun adımları atmaları yönünde teşvik eder;
9. Ulusal kurumların, Birleşmiş Milletler himayesinde hazırlanan ve örgütlenen insan hakları belgelerinin ve kamusal bilgilendirme etkinliklerinin yayılmasındaki aracılık rollerini olumlar;
10. Ulusal kurumların, Birleşmiş Milletler himayesinde hazırlanan ve örgütlenen insan hakları belgelerinin ve kamusal bilgilendirme etkinliklerinin yayılmasındaki aracılık rollerini olumlar;
11. Bu karar ekindeki, ulusal kurumların statüsüne ilişkin ilkeleri memnuniyetle karşılar;
12. Ulusal kurumların bu ilkeler doğrultusunda kurulmasını ve geliştirilmesini teşvik eder ve ulusal düzeyde kendi ihtiyaçlarına en uygun çerçeveyi seçmenin her Devletin kendi hakkı olduğunu tanır;
13. Genel Sekreterden, bu kararın uygulanması konusunda, Genel Kurula ellinci oturumunda bir rapor sunmasını talep eder.

EK

ULUSAL KURUMLARIN STATÜSÜNE İLİŞKİN İLKELER

Yetki ve Sorumluluklar

1. Ulusal kurum insan haklarının geliştirilmesi ve korunmasına ilişkin yetkilerle donatılır.
2. Ulusal kuruma, oluşumunu ve yetkilerini ayrıntılı bir şekilde belirleyen anayasal veya bir metinde açıkça öngörülmek suretiyle, olabildiğince geniş bir görev alanı verilir.
3. Ulusal kurum, diğerlerinin yanı sıra, aşağıdaki sorumlulukları taşır:

(a)İnsan haklarının geliştirilmesi ve korunması ile ilgili her türlü konuda Hükümete, Parlamenteoya ya da diğere yetkili makamlara, ilgili makamın isteği üzerine veya bir konuyu daha üst bir merci tarafından gönderilmeksizin inceleme yetkisini kullanarak, tavsiye niteliğinde, görüşler, tavsiyeler, önergeler ve raporlar sunmak. Ulusal kurum bu sunumları kamuya duyurmaya karar verebilir. Bu görüşler, tavsiyeler, önergeler ve raporlar ile ulusal kuruma mahsus diğere görevler aşağıdaki alanlarla ilgili olacaktır:

(i)İnsan haklarının korunmasını ve geliştirilmesini amaçlayan her tür yasal, idari hükümler ve yargının örgütlenmesine ilişkin hükümler. Bu bağlamda, ulusal kurum, yürürlükte bulunan yasaları ve düzenleyici işlemleri ve tasarı ya da taslak halinde bulunan düzenlemeleri inceler; bu mevzuatın temel insan haklarıyla uyumlu olmasını güvenceye almak için uygun gördüğü tavsiyelerde bulunur; gerekiyorsa, yeni kanunların hazırlanmasını, yürürlükteki kanunların değiştirilmesini ve yeni idari önlemler alınmasını veya mevcut önlemlerin değiştirilmesini tavsiye eder.

(ii)Devreye girmeye karar verdiği her türlü insan hakları ihlali durumu.

(iii)İnsan haklarının ulusal düzeydeki durumuna ilişkin genel nitelikli raporlarla daha özgül konulara ilişkin raporlar hazırlamak.

(iv)Ülkenin insan haklarının ihlal edildiği herhangi bir yerindeki durumlara hükümetin dikkatini çekmek; bu tür durumlara son verecek girişimler için tekliflerde bulunmak ve gerektiğinde, hükümetin konumu ve tepkisi konusunda görüş açıklamak.

(b) Ulusal mevzuat hükümlerinin ve pratiklerin, Devletin taraf olduğu uluslararası insan hakları belgeler hükümleri ile uyumlaştırılmasını ve etkili biçimde hayata geçirilmesini desteklemek ve sağlamak.

(c) Yukarıda anılan belgelerin onaylanmasını ya da veya bu belgelere katılmayı teşvik etmek ve bunların hayata geçirilmesini sağlamak.

(d) Devletlerin, sözleşmelerden doğan yükümlülükleri uyarınca Birleşmiş Milletler organlarına, komitelerine ve bölgesel kuruluşlara sunması gereken raporlara katkı sağlamak ve gerektiğinde bağımsızlıklarının gereklerine uygun bir şekilde konu hakkında görüş bildirmek

(e) Birleşmiş Milletlerle, Birleşmiş Milletler bünyesindeki diğer tüm kuruluşlarla, bölgesel kuruluşlarla ve insan haklarının geliştirilmesi ve korunması alanında yetkili ulusal kurumlarla işbirliği yapmak.

(f) İnsan hakları alanındaki eğitim programlarının oluşturulmasına ve araştırmalara yardımcı olmak; bunların okullarda, üniversitelerde ve mesleki çevrelerde yürütülmesinde yer almak.

(g) Özellikle bilgilendirme, eğitim ve her tür medyayı kullanarak toplum bilincini güçlendirmek suretiyle, insan hakları ve her türlü ayrımcılığa, ve özellikle ırk ayrımcılığına, karşı mücadele için gösterilen çabaları kamuoyuna duyurmak.

Oluşumu, Bağımsızlık ve Çoğulculuk Güvenceleri

4.Ulusal kurumun oluşumu ve seçimle yada başka bir yolla gerçekleştirilsin, üyelerinin belirlenmesi, özellikle

(a) İnsan hakları ve ırk ayrımcılığına karşı mücadele alanlarında sorumluluk üstlenen sivil toplum kuruluşları, sendikalar, avukatlar, doktorlar, gazeteciler ve önde gelen bilim adamları örgütleri gibi ilgili sosyal ve mesleki örgütlerin;

(b) Felsefi veya dini düşünce akımlarının;

(c) Üniversiteler ve nitelikli uzmanların;

(d) Parlamentonun;

(e) Bakanlıkların (dahil edildikleri takdirde, bu kuruluşların temsilcileri görüşmelerde yalnızca tavsiye yetkisi ile yer almalı) temsilcileri ile etkili işbirliği yapılmasını sağlayacak yetkilerin bulunması veya bu temsilcilerin doğrudan kurumda bulundurulmaları yoluyla insan haklarının geliştirilmesi ve korunması alanında etkinlik

gösteren sivil topluma ait tüm sosyal güçlerin çoğulcu temsilini sağlamak için gerekli tüm güvenceleri içerecek bir usule göre tesis edilir.

5. Ulusal kurum, etkinliklerinin sorunsuzca sürdürülmesini sağlayacak elverişli bir altyapıya, bilhassa yeterli mali kaynaklara sahip olmalıdır. Bu kaynak tahsisi, kurumun Hükümetten bağımsız olmasını ve bağımsızlığına etki edebilecek bir mali kontrol altında bulunmamasını sağlamak için kendi personeline ve tesislerine sahip olmasını mümkün kılmayı amaçlamalıdır.

6. Ulusal kurumun üyelerinin atanmaları, gerçek bağımsızlıkları için şart olan görev güvencesini sağlamak amacıyla, görev süresini de belirten resmi bir kararla gerçekleştirilmelidir. Kurumun üye bileşiminin çoğulculuğu güvenceye alınmak kaydıyla, bu görevlendirme yenilenebilir.

Çalışma Yöntemleri

Çalışması çerçevesinde, ulusal kurum:

- (a) Hükümet tarafından sunulan veya bir üyenin yahut dilekçe sahibinin teklifi üzerine resen gündemine aldığı, kendi yetki alanında bulunan herhangi bir meseleyi özgürce mütalaa eder;
- (b) Yetkisine giren durumları değerlendirmek için gerekli her türlü bilgi ve belgeyi edinir, bütün kişileri dinler;
- (c) Özellikle görüşlerini ve tavsiyelerini duyurmak için, doğrudan doğruya veya basın yoluyla kamuoyuna hitap eder;
- (d) Düzenli olarak ve ayrıca gerektiğinde usulüne uygun olarak davet edilen bütün üyelerinin katılımıyla toplanır;
- (e) Gerektiğinde üyeleri arasından çalışma grupları oluşturur ve kurumun işlevlerini yerine getirmesinde yardımcı olmak üzere yerel ve bölgesel birimler kurar;
- (f) Yargısal olsun veya olmasın, insan haklarının geliştirilmesi ve korunmasından sorumlu makamlarla işiştareyi sürdürür (özellikle ombudsmanlar, arabulucular ve benzeri kurumlar);

- (g) Ulusal kurumların çalışmalarını genişletmekte sivil toplum kuruluşlarının oynadığı temel rolü nazarı dikkate alarak, insan haklarının geliştirilmesi ve korunması, ekonomik ve sosyal kalkınma, ırkçılıkla mücadele, korunmaya muhtaç grupların (özellikle çocukların, göçmen işçilerin, sığınmacıların, fiziksel ve zihinsel engellilerin) korunmasına ya da belli alanlarda uzmanlaşmaya adanmış sivil toplum kuruluşları ile ilişkilerini geliştirir.

Yarı Yargısal Yetkilerle Donatılmış Komisyonların Statüsüne İlişkin Ek İlkeler

Ulusal kurum, bireysel durumlara ilişkin dilekçeleri ve şikayetleri dinleme ve incelemekle yetkilendirilebilir. Vakalar kurul önüne bireyler, onların temsilcileri, üçüncü kişiler, sivil toplum kuruluşları, sendikalar ve temsil yetkisine sahip diğer örgütler tarafından getirebilir. Bu durumlarda, diğer yetkilerine ilişkin yukarıda sıralanan ilkeleri de göz ardı etmeksizin, komisyonlara verilen işlevler aşağıdaki ilkelere dayandırılabilir:

- (a) Uzlaştırma yoluyla, veya yasayla çizilmiş sınırlar dahilinde bağlayıcı kararlar olarak veya gerektiğinde gizlilik esasına dayalı olarak dostane çözüm aramak;
- (b) Dilekçe sahibini haklarına ve özellikle ulaşabileceği giderim yollarına ilişkin olarak bilgilendirmek ve be yollara başvurmasına destek olmak;
- (c) Tüm şikayet veya dilekçeleri dinlemek veya onları yasayla çizilmiş sınırlar dahilinde diğer yetkili makamlara iletmek;
- (d) Özellikle haklarını aramak için başvuruda bulunan kimselerin karşılaştıkları güçlükler zemin hazırlaması durumunda, yasalarda, düzenleyici işlemlerde ve idari pratiklerde değişiklik veya reform önerileri sunmak da dahil, yetkili makamlara tavsiyelerde bulunmak.

